

II

ДОКУМЕНТА ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРА
И ДОМАЋИХ ИЗДАЈНИКА

БК. 146

УСЈЕНЕ КОЈЕ СУ ИТАЛИЈАНСКИ ОКУПАТОРИ ОДРЕДИЛИ ЗА
ГЛАВНЕ ВОДЕ УСТАНКА У БОКИ КОТОРСКОЈ 1941 ГОДИНЕ

ПОИМЕНИЧАН СПИСАК ГЛАВНИХ ВОДА ПОБУНЕ НА ЧИЈЕ
ГЛАВЕ СУ ОДРЕЂЕНЕ СЛЈЕДЕЋЕ УСЈЕНЕ:

УСЈЕНА ОД 10.000 ДИНАРА

Samardžić Mirko — nastanjen u Risnu, advokat;

Boreta Joko — nastanjen u Budvi, posjednik, bivši pretsjednik
opštine.

УСЈЕНА ОД 5.000 ДИНАРА

Durković Nikola² — nastanjen u Risnu — doktor;

Kovačević Sava Mizara³ Blagojev — nastanjen u Nudo — seljak.

БР. 147

**ДЕКЛАРАЦИЈА „ЦРНОГОРСКОГ САБОРА“ ОД 12 ЈУЛА 1941
ГОД. ПОВОДОМ ПРОГЛАШЕЊА ЦРНОГОРСКЕ УСТАВНЕ
МОНАРХИЈЕ ПОД ПОКРОВИТЕЉСТВОМ ФАШИСТИЧКЕ
ИТАЛИЈЕ**

ДЕКЛАРАЦИЈА ЦРНОГОРСКОГ САБОРА¹

ЦРНОГОРСКИ САБОР који се састао на Цетињу на Петровдан 12 јула 1941 године, у име Црногорског Народа, као бјерни тумач његових жеља и његове воље, даје ову

¹ Оригинал се налази у Музеју НОБ у Херцегновом.

¹ По директиви италијанских империјалиста сазвана је Петровданска црногорска скупштина 12 јула 1941 год. на Цетињу, коју су представљали један дио вођства црногорских федералиста. На овој скупштини донијет је проглас по рецепту окупатора, који је поништио одлуке Подгоричке скупштине из 1918 год. и Црна Гора је проглашена за слободну монархију под покровитељством фашистичке Италије.

Декларацију;

I

Окупација Црне Горе од стране Србије, коју је противно вољи Црногорског Народа прихватила т.зв. Велика **Народна** Скупштина у Подгорици својом одлуком од 26 новембра 1918 год., престала је.

II

Стављени су ван снаге: режим који је био створен у Црној Гори од бивше Краљевине Југославије и Династије Карађорђевића. Видовдански Устав и Устав од 3 септембра 1931 године који су потјецали од поменутога режима, укинута су.

III

Проглашава се суверена и независна Држава Црна Гора у облику Уставне Монархије.

IV

Црногорски Сабор изјављује да су сви Црногорци — благодарни Италијанским Оружаним Силама, чијом се заслугом остварило ослобођење њихове Домовине и сјећајући се усних веза, које постоје између Династије Петровић-Његош и Италијанског Краљевског Дома, с повјерењем у дјело обнове дато увијек и свуда од Дуче-а и од Фашистичке Италије — ријешени да сједине живот и судбину Црне Горе са судбином Италије, успостављајући са њом везе уске солидарности. Накнадно ће се приступити склапању споразума између Црне Горе и Италије, прожетих духом ове солидарности и сагласних уласку Црне Горе у акциону сферу Рима.

V

Црногорски Сабор, у псмањкању носиоца Врховне Власти Шефа Државе, ријешено је да успостави Краљевско Намјесништво и да умоли Његово Величанство Италијанског Краља и Цара да благоизволи одредити Намјесника Краљевине Црне Горе, који ће прогласити Устав.

BR. 148

NAREDBA VISOKOG KOMESARA ZA CRNU GORU OD 13 JULA
1941 GOD. O OGRANIČENOM KRETANJU GRAĐANSTVA I ZA-
TVARANJU LOKALA

Naredba br. 40

**VISOKI KOMESAR
ZA CRNU GORU**

Na osnovu objave Duče-a, zapovjednika operativnih trupa na svim frontovima, od 19 juna 1941 — XIX;

na osnovu čl. 16, 17 i 18 ratnog zakona odobrenog Kr. Dekretom br. 1415 od 8 jula 1938 — XVI čija je primjena potvrđena Kr. Dekretom br. . . . od 10 juna 1940 — XVIII;

na osnovu čl. 8 pomenutog Kr. Dekreta br. 1415 od 8 jula 1938 — XVI, kao i na osnovu prethodnih naređenja br. 53 od 2 juna 1941 — XIX i br. 90 od 23 juna 1941 — XIX,

n a r e đ u j e :

Cl. 1

Počev od danas, na čitavoj teritoriji koja je pripadala bivšoj Kraljevini Jugoslaviji, a koja sada spada u našu nadležnost:

a) — svi lokali i javne radnje, zajedno sa dućanima bilo koje vrste, mjestima za sastanke i slično, moraju biti zatvoreni u 20,30 časova i otvarati se ne ranije od 7 časova;

b) — zabranjeno je kretanje osoba i vozila bilo koje vrste od 21 časa do 5 časova;

c) — zabranjeno je da se u bilo koje doba kreću zajedno više od dvije osobe.

Ističe rok svim dozvolama za kretanje koje su eventualno izdate na osnovu naređenja br. 90 od 23 juna 1941 — XIX.

Cl. 2

Prekršioc i ove Naredbe, ukoliko djelo ne sadrži krivičnu odgovornost, biće kažnjeni zatvorom od 15 dana do 6 mjeseci i novčanom kaznom od 500 do 5000 lira.

Ako se prekršaj odnosi na javne radnje, istražni sudija može da naredi zatvaranje istih do 15 dana, a nikako manje od 3 dana.

Cl. 3

Pomenuta Naredba ne odnosi se na vojnike italijanskih oružanih snaga, kao ni na italijanske civilne funkcionere i činovnike koji pripadaju Visokom komesarijatu. — Ostali italijanski građani mogu dobiti dozvolu za kretanje od nadležne komande kr. karabinjera.

Cl. 4

Ova Naredba stupa na snagu od trenutka njenog objavljivanja na službenoj tabli sjedišta Visokog komesarijata na Cetinju. —

Cetinje, 13 jula 1941 — XIX

Visoki komesar
(potpisan Mazzolini)

BR. 149

NAREĐENJE ALEKSANDRA PIRCIJA BIROLIJA OD 15 JULA
1941 GOD. ZA PREDUZIMANJE HITNIH MJERA NA TERITORIJI
CRNE GORE RADI UGUŠIVANJA NARODNOG USTANKA

GLAVNA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE

Odjeljenje štaba

Operativni odsjek

Najhitnije — povjerljivo.

Br. 8262 — prot. op.¹
PREDMET: CRNA GORA

V. P.² 22/A-15 jula 1941 — XIX

izostavljene adrese

1) Ciljevi koje treba postići:

Situacija koja se ocrta u Crnoj Gori od dana 13 t. m. zahtijeva da se brižljivo preduzmu najenergičnije mjere da bi se:

- uspostavila veza sa Cetinjem;
- spriječilo da se gerilski rat ugnijezdi i proširi;
- povratio red i mir u zemlji;
- sprovelo strogo čišćenje od nepouzdanih elemenata;
- oduzelo oružje potpuno i konačno.

2) Način: Da bi se postigli gore označeni rezultati, operacije, koje treba da se razvijaju, moraju biti metodične, dobro organizovane, koordinirane i proširene na cijelu zemlju,³ počevši od oblasti gdje je sada dignut ustanak.

¹ Operativni protokol
² Vojna pošta
³ Teritorija Crne Gore

COMANDO SUPERIORE F.F.S.A. ALBANIA
Ufficio Stato Maggiore
Sezione Operazioni

URGENTISSIMO - SEGRETO

n° 8262 di prot.op.
OGGETTO: Montenegro.-

F.M.22/A, li 15 luglio 1941-KM

.....indirizzi osobbi.....

1°)- Scopi da raggiungere:

La situazione che si sta delineando nel Montenegro dal giorno 13 c.m. esige che si attuino sollecitamente provvedimenti della massima energia per:

- ristabilire le comunicazioni con Cattigne;
- impedire che la guerriglia prenda piede e si estenda;
- far ritornare l'ordine e la calma nel paese;
- effettuare una rigorosa epurazione degli elementi infidi;
- rastrellare le armi in modo completo e durature.-

2°)- Modalità:

Le operazioni da svolgere per giungere ai risultati sopra indicati debbono essere metodiche, bene organizzate e coordinate, estese a tutto il paese, cominciando dalle zone in cui è in atto la rivolta.-

La repressione deve essere di estremo rigore e di esemplarità solenne, ma senza carattere di rappresaglia e senza inutile crudeltà.- Si distruggano i focolai di rivolta non solo nei riguardi delle persone, ma occorre - anche dei centri abitati.-

Si prelevino ostaggi nelle località della zona in cui si svolgono le operazioni e si cambi di frequente con altri, in modo che tutta la popolazione corra il rischio della repressione eventuale.-

3°)- Direzione delle operazioni:

Affido la direzione delle operazioni di repressione al Comandante del XIV Corpo d'Armata, al quale conferisco "pieni poteri militari" su tutto il territorio del Montenegro e della provincia di Cattaro.-

In dette territorio deve essere emanato subito il bando che stabilisce la legge marziale ed il coprifuoco.-

Il Comandante del XIV C.A. si trasferisca subito a Scutari.-

Ugušenjc treba da bude krajnje strogo i primjerno, ali da nema Karakter represalija i izlišne svireposti. — Uništiti žarišta ustanka kako u odnosu na pojedince tako — ukoliko je potrebno — i u odnosu na naseljena mjesta. —

Uzeti taoce iz naselja u oblasti gdje se razvijaju operacije i često ih mijenjati, tako da cijelo stanovništvo bude izloženo opasnostima eventualnih represalija. —

3) Rukovođenje operacijama:

Rukovođenje operacijama za ugušenje ustanka povjeravam Komandantu XIV Arm. korpusa, kome dajem svu vojnu vlast na cijeloj crnogorskoj teritoriji, kao i u provinciji Kotor.

Na pomenutoj teritoriji treba odmah izdati naredbu kojom se uvodi Prijeki sud i policiski čas.

Komandant XIV A. K. odmah će se premjestiti u Skadar.

4) Trupe na raspoloženju:

Komandant XIV A. K., pored dvije divizije, „Pulje" (Puglie) i „Firence" (Firenze), i grupe „Skenderbeg", koje su već pod njegovom komandom, imaće na svome raspoloženju:

a) pješ. div. „Mesina" (Messina) i pojačanja koja su još ranije poslata (II i III bat. granične straže, II grupa alpinaca „Vale" (Valle) i I četa tenkova Fijat — 3000);

b) aplisku div. „Pusteria" (sa artiljerijom svedenom na jednu grupu koja će biti transportovana automobilima u Podgoricu);

c) dva bataljona divizije „Taro" (jačina svakog 700 ljudi i 20 konja) koji će biti prevezeni motornim brodom „Rosini" (Rossini) (u dva navrata počevši od danas u podne), prvi u Kotor, a drugi u Bar.

Cim se ovi bataljoni budu mogli zamijeniti trupama alpske div. „Pusteria", vratiće se morem u Drač, da ponovo budu spremni za povratak u otadžbinu.

d) I grupa konjičkog puka „Gvide" (Guide) da se upotrijebi ograničeno u dolini Podgorice (polazi iz Shejak-a⁴ 16 o. m. i premješta se običnim putem);

e) V vazduhoplovna izviđačka grupa premještena u Skadar.

U rasporedu koji trupe budu zauzele za vrijeme operacija strogo se držati načela da nijedan garnizon ne bude slabiji od jednog bataljona.

5) Učešće trupa 2. armije:

Već učestvuju trupe divizije „Marke" (Marche).

⁴ Vjerovatno Shijak, istočno od Drača.

Za eventualno naknadno učešće, komandant XIV A. K- sporazumjeće se sa samom divizijom (radio-veza preko Rima dokle god je prekinuta veza Cetinje — Dubrovnik).

6) Snabdijevanje:

Intendantura ove komande udovoljiće zahtjevima za snabdijevanje koje će joj neposredno uputiti komanda XIV A. K.

KOMANDANT, GENERAL ARMIJE
A. Pirzio Biroli s. r.

Za tačnost prepisa:
Načelnik operativnog odsjeka
major E. Orioli

(M. P.)

BR. 150

TELEGRAM VISOKOG KOMESARA CRNE GORE OD 18 JULA
1941 GOD. MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA ITALIJE O OPKO-
LJAVANJU DVA ITALIJANSKA BATALJONA NA RIJECI CRNO-
JEVICA OD STRANE USTANICKIH SNAGA

VISOKI KOMESAR
CRNE GORE

TELEGRAM

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Cetinje, 18 jula 1941/XIX, 11 č 10 min
Povjerljivo. Ne širiti.

Dva bataljona koja djeluju na Rijeci¹ opkoljeni su. Javlja ju o žarištima ustanika u Nikšiću, Danilovgradu i Kolašinu. Juče su

¹ 14 jula 1941 god. krenuo je u pravcu Podgorica — Cetinje jedan italijanski bataljon na 30 kamiona i toliko motocikla, sa zadatkom da pođe u pomoć opkoljenom cetinjskom garnizonu i ovlada ovom komunikacijom. Jačina bataljona bila je oko 800 vojnika dobro naoružanih. U mrak istoga dana bataljon je stigao do sela Rvašl. Na ovom mjestu nalazio se mjesni partizanski odred koji je napao neprijatelja baš u trenutku kada je njegova kolona ulazila u klisuru istoriskog Careva Laza. Poslije kratke borbe neprijatelj je uspio da produži put prema Cetinju, ostavljajući nekoliko žrtava, gdje je još nekoliko puta napadan u toku noći od manjih partizanskih odreda. 15 jula ujutru oko 1 čas, bataljon je stigao do Ceklina (Košće — k. 277 — Crkva). Na ovim

započela vazдушna bombardovanja. Nekoliko zarobljenika, koje su ustanici pustili na slobodu, javljaju da ustanici tvrde da se oni bore protiv Crnih košulja, oficira i fašizma. Građanstvo u glavnom gradu **dosada** je mnrno. Komandant divizije saopštava mi da će sutra **otpočeti** sa represalijama velikog obima.

Mazzolini²

BR. 151

NAREĐENJE VISOKOG KOMESARA ZA CRNU GORU OD 19 JULA 1941 GOD. GRAĐANSTVU NA TERITORIJI CRNE GORE ZA POZDRAVLJANJE FAŠISTIČKIM POZDRAVOM OFICIRA ITALIJANSKE VOJSKE I DRUGIH ITALIJANSKIH FUNKCIONERA

**VISOKI KOMESARIJAT
ZA CRNU GORU**

Naredba br. 122

VISOKI KOMESAR ZA CRNU GORU

Na osnovu Objave Dučea, zapovjednika operativnih trupa na svim frontovima, od 19 juna 1941 — XIX, kao i na osnovu čl. 6 Objave od 17 maja 1941 — XIX

n a r e đ u j e :

Cl. 1

Svi su građani dužni da pozdravljaju, dižući desnu ruku, oficire okupatorskih oružanih snaga, kao i italijanske funkcionere u uniformi.

položajima nalazio se kombinovani partizanski odred jačine 60 boraca, kojim su komandovali narodni heroji Peko Dapčević i Bajo Sekulić. Neprijatelj je propušten da uđe u opkoljenu prostoriju, čija je dužina iznojila oko 1 km. Cim je čelo neprijateljskog bataljona stiglo do raskrsnice puteva Košćele, partizanski odred, pritajeno iz zasjede napao je neprijatelja bombama i vatrom iz pušaka, puškomitraljeza i mitraljeza. Neprijatelj se brzo snašao i otpočela je vrlo teška borba. Borba se vodila s neprijateljem sa udaljenja 2—4 stotine metara desno i lijevo od puta. U toku noći, pred samu zoru, oko 3,30 časova uspjela je jedna grupa od 100 neprijateljskih vojnika da se probije i produži pokret prema sjeveru, ali su i oni od naoružanih seljaka poubijani i zarobljeni. Ujutro oko 6 časova ostali dio Italijana sa komandantom bataljona predao se partizanima. Oko 300 neprijateljskih vojnika uspeva da se izvuče i razbježi po šumama, tako da se sa ovim ostacima vodila borba u toku 15, 16 i 17 jula 1941 godine, kao i sa drugim jedinicama koje su pristizale u pomoć ovim razbijenim grupama. U ovoj borbi zarobljeno je 70 mitraljeza i puškomitraljeza, nekoliko stotina pušaka, 3 bacača i još mnogo druge ratne spreme. Zaplijenjeno je 30 automobila i 35 motocikla koji su docnije uništeni. Neprijatelj je imao 150 mrtvih i ranjenih i 350 zarobljenih vojnika i oficira.

¹ Serafino Macolini (Mazzolini), prvi visoki komesar za Crnu Gkru, smijenjen odlukom Musolinija 26 jula 1941 godine.

Cl. 2

Prekršitelji ove Naredbe biće kažnjeni, ukoliko djelo ne **sadrži** težu krivičnu radnju, zatvorom do deset dana i novčanom kaznom do pet stotina lira.

Cl. 3

Ova Naredba je proglašena putem objave na službenoj tabli sjedišta Visokog komesarijata na Cetinju a stupa na snagu, u svakom srezu, danom njene objave na službenoj tabli sjedišta nadležstva Delegata Visokog komesara.

Cetinje, 19 jula 1941 — XIX

Visoki komesar

BR. 152

OPERATIVNA ZAPOVIJEST KOMANDANTA DIVIZIJE „TARO“
OD 21 JULA 1941 GOD. ZA UGUŠIVANJE USTANKA NA SEK-
TORU BUDVA — KOTOR — GRAHOVO¹

KOMANDA PJESADISKE DIVIZIJE „TARO“ (48)

„Naprijed po svaku cijenu!“

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA

Operativni odsjek

Br. 3010 — op. prot. V. P. 48/A, 21 jula 1941-XIX
PREDMET: Upotreba divizije „Taro“
-
izostavljene adrese

i na znanje:
Ekselenciji Prefektu

Kotor

Opšta registracija
prijema
Reg. 21 jula 1941
XIX

1. Izgleda da su ustaničke snage ovako raspoređene:

- 15.000 ljudi između Budve i na 6 km od Cetinja;
- 1800 ljudi istočno od Lovćena;

¹ **Dopisano** rukom

4°)- Affido i seguenti compiti :

- al 207° rgt.ftr.: presidio della zona di Nisan e rastrellamento della direttrice Cattaro - Nisan - Grahovo;
- al 208° rgt.ftr.: presidio di Budva e rastrellamento della direttrice Budva - Cattaro;
- ai btg.co.nn. : essenzialmente compito di presidiare le località per ciascuno assegnate limitando il rastrellamento alle zone adiacenti.- Il btg.co.nn. di Gruda dovrà anche assicurare la protezione di quell'aeroporto.-

5°)- Le azioni di rastrellamento a largo raggio saranno effettuate dai presidi costituiti da almeno due btg. sempreché si possano destinare a tale compito almeno un btg. con una btr.-

6°)- Nelle azioni di rastrellamento dovrà essere assolutamente escluso l'autotrasporto; i btg. debbono sempre procedere a piedi con misure di sicurezza.- Consenso di portare al seguito qualche automezzo per rifornimento.-

7°)- Condotta: molta ociosità; reparti compatti; sfruttare le mulattiere per cadere alle spalle di posizioni prescelte a cavallo della strada accerchiare e distruggere l'avversario; usare il cannone quale mezzo intimidatorio o di distruzione.-

8°)- Le azioni di rastrellamento debbono essere ben studiate e preparate indi segnalate a questo Comando indicando forze ed obiettivi; eseguite solo dopo che siano state approvate.-

9°)- Dopo ogni rastrellamento comunicare il numero dei ribelli catturati e passato per le armi. Indicare inoltre le generalità delle persone prese in ostaggio e le qualità degli armamenti e delle derrate sequestrate.- Fare il vuoto lasciando la popolazione priva di viveri.-

10°)- Segnare ricevuta.-



IL GENERALE COMANDANTE
(G. Pedrazzi)

Uscito bene

- 1000 ljudi između Bukovice—I[^]eguši prema Risnu. Ustanici su uobičajili da žive kod svojih kuća, postavljajući straže koje bi davale uzburu, poslije koje se odmah prikupljaju pod oružje. Poslije zasjede vraćaju se sa plijenom svojim kućama. U grupama, pored sposobnih ljudi, učestvuju i dječaci, žene i pravoslavni sveštenici. Dio ustanika nosi jugoslovensku uniformu, a dio građansko odijelo.

2. Divizija ima zadatak da drži i čisti sljedeće pravce:

- a) Kotor—Budva;
- b) Kotor—Hercegnovi—Gruda;
- c) Kotor—Risan—Grahovo;
- d) Kotor—Čevo. —

3. Stoga će dislokacija snaga biti sljedeća:

- a) Komanda divizije, jedan bataljon i divizijski dijelovi u Kotoru. Jedan bataljon pojačan jednom baterijom 75/13 u rejonu Krstac;
- b) 207 pješadiski puk: komanda, pukovski dijelovi i dva bataljona pojačana jednom baterijom 75/13 48 artiljeriskog puka: u Risnu;
- c) pješadiski puk: komanda, pukovski dijelovi i dva bataljona, pojačana jednom baterijom 75/13, 48 artiljeriskog puka: u Budvi (baterija 75/ 13 stići će u Budvu dana 24);
- d) 164 legija Crnih košulja: jedan bataljon Crnih košulja, komanda 164 mitraljeske čete i dva mitr. voda, pojačani jednom baterijom 75/13, u rejonu Hercegnovi; — jedan bataljon, pojačan baterijom 75/13, u Grudi.

4. Određujem sljedeće zadatke:

- 207 pješadiskom puku: držanje zone i čišćenje pravca Kotor—Risan—Grahovo;
- 208 pješadiskom puku: posjedanje Budve i čišćenje pravca Budva—Kotor;
- bataljonima Crn. košulja: osnovni zadatak da posjednu mjesta, dodijeljena svakom pojedinom, ograničavajući se na čišćenje susjednih zona. Bataljon Crnih košulja u Grudi moraće takođe da obezbijedi aerodrom.

3,
5. Akcije čišćenja širih razmjera vršiće garnizoni, jačine najmanje dva bataljona, kad god mogu za taj zadatak da odvoje najmanje jedan bataljon sa jednom baterijom.

6. U akcijama čišćenja potpuno isključiti prevoz automobilima bataljoni moraju uvijek nastupati pješke, sa obezbjeđenjem — Odobravam da se upotrijebi poneki automobil za snabdjevanje.
7. Postupak: Velika predostrožnost; jedinice prikupljene; koristiti konjske staze da bi se došlo u pozadinu ranije odabranim položajima sa obiju strana puta; opkoliti i uništiti neprijatelja, top upotrijebiti kao sredstvo za zastrašivanje i uništenje.
8. Akcije čišćenja moraju se dobro proučiti i pripremiti; zatim ih saopštiti ovoj komandi, označavajući snage i ciljeve, pa ih izvršiti tek poslije odobrenja.
9. Poslije svakog čišćenja saopštiti broj zarobljenih i strijeljanih ustanika. Pored toga označiti opšte podatke za lica koja se uzimaju kao taoci, i vrstu zaplijenjenog oružja i namirnica. Sve oduzeti i ostaviti stanovništvo bez namirnica.
10. Potvrditi prijem.

(M. P.)

KOMANDANT GEXERAL
(G. PEDRAZZOLI)
Pedrazzoli

VRLO DOBRO
(paraf nečitak)

BR. 153

TELEGRAM VISOKOG KOMESARA ZA CRNU GORU OD 21
JULA 1941 GOD. MINISTRU INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE
O ISPADIMA ITALIJANSKIH VOJNIKA

TELEGRAM

Cetinje, 21 jula 1941 XIX

VISOKI KOMESARIJAT
ZA CRNU GORU

KR. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA

POVJERLJIVO — VRLO HITNO

Ekselenciji Pirzio Biroliju telegrafirao sam sljedeće:

„Na Cetinju događaju se već dva dana jaki izgredi od strane pojedinih vojnika ili grupa koje su ovdje stigle. Kao što zna Vaša Ekselencija, građanstvo Cetinja za sedam dana izolovanja držalo se disciplinovano, a nisu nedostajale ni konkretne izjave neodobranja ustaničke akcije i solidarnosti s nama.

Ponavljam: od dana 19 opljačkano je nekoliko radnji, iz veoma siromašnih kuća uzeto je ono malo namirnica jedva sakupljenih da



bi se ishranile žene i djeca, a sinoć je opustošeno sjedište Crkvenog suda i odnesene svete ikone i predmeti od vrijednosti. Skrenuo sam pažnju komandi divizije na težinu takvih djela koja spadaju u obične zločine, i znam da su izdata naređenja i preduzete mjere da se izbjegnu ponavljanja, a krivci da se kazne. Ipak sam smatrao dužnošću da o tome obavijestim Vašu Ekselenciju, jer ako bi se i u unutrašnjosti zemlje ponovili cetinjski događaji, posledice bi, po mom mišljenju, bile veoma opasne. Primjerno neumoljivo kažnjavanje ustanika i svih onih koji s njima simpatišu — što ste opravim dano naredili — Vi ste, Ekselencijo, očito zadržali u granicama praf vednosti. Iz ovih granica izići značilo bi stvoriti klice za nove opasne komplikacije, osiromašiti ovu i onako osiromašenu zemlju, a sve na [našu štetu. Biću Vam, Ekselencijo, blagodaran, ako biste izvoljeli naznačiti gdje i kad bih mogao sastati se s Vama i s Komandantom [Armiskog korpusa.

Mazzolini

BR. 154

IZVJEŠTAJ VISOKOG KOMESARA ZA CRNU GORU OD 22
JULA 1941 GOD. MINISTRU INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE
O SITUACIJI OKO CETINJA

: VISOKI KOMESAR
CETINJE

MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA

Rim

22 jul 1941 — XIX

Oko Cetinja situacija se poboljšala. Stigla su nova pojačanja iz podgoričke kotline iz koje su se, izgleda, evakuisale usuničke grupe. Put Cetinje—Budva još uvijek je blokiran. U toku su operacije čišćenja zone Rijeka'—Virpazar—Bar—Petrovac. »Javlja se o žarištima pobuna u sjevernim predjelima. Trupe juče nijesu vršile re- [presaliye nad civilnim stanovništvom. Poslije našeg razgovora komandant divizije izdao je najstroža naređenja u pogledu održa- [vanja discipline u zemlji. Preduzeo sam mjere da se utvrdi šteta koju su pretrpjela privatna lica i Crkveni sud.

Mazzolini

L

¹ Rijeka Crnojevića

BR. 155

TELEGRAM MINISTRA INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE OD 24
JULA 1941 GOD. KOMESARU ZA CIVILNE POSLOVE ALBANIJE
DA SPRECI ALBANSKE BANDE U PLJAČKANJU CRNOGOR-
SKIH SELA

TELEGRAM

**MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA
GENERALNOM NAMJESNISTVU**

Tirana

Za Melonija

24 jul XIX, u 19,45 časova

Komandant divizije „Pusteria“, koja je raspoređena u Crnoj Gori, obavještava da su oružane bande¹ koje operišu u zoni Tuzi, prema Podgorici, vršile rušenja i pljačke u crnogorskim selima. Te akcije pogoršavaju situaciju. Usljed poznatih delikatnih okolnosti, molim da hitno intervenišete kod nadležnih vlasti da ta aktivnost albanskih bandi odmah prestane. Operativno polje pomenutih band! treba apsolutno ograničiti na albansku teritoriju.

Ciano²;

BR. 156

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“
OD 25 JULA 1941 GOD. O AKTIVNOSTI PARTIZANA NA SEK-
TORU DIVIZIJE

**KOMANDA PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“ (48)
„Naprijed po svaku cijenu!“**

POVJERLJIVO

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA
OPERATIVNI OTSJEK

Br. 3158-op. prot.

V. P. 48/A, 25 jula 1941 — XIX

PREDMET: Dnevni izvještaj u 18 časova na dan 25/7 1941 — XIX

KOMANDI XIV ARM. KORPUSA — OPERAT. ODJELJENJU
KOMANDI 207 PJEŠAD. PUKA
KOMANDI 11/207¹ PJEŠAD. PUKA
KOMANDI 11/208 PJEŠAD. PUKA
KOMANDI 48 ARTILJER. PUKA

¹ Odnosi se na albanske bande koje su palile i pljačkale sela u Zeti. Ustvari, te bande su podržavali pojedini italijanski komandanti, snabdijevajući ih oružjem i municijom da se bore protiv crnogorskih ustanika.
² Galeaco Cano (Galleazzo Ciano), ;ministar spoljnih poslova, strijeljan u Veroni 1944 godine po odluci suda „Socijalne republike“ Musolinija a na sugestiju Nijemaca.

KOMANDI 164 LEGIJE CRN. KOŠ.

i na znanje:

EKSELENCIJI PREFEKTU — KOTOR

VOJNOJ POMORSKOJ KOMANDI — TIVAT

1) Operativna aktivnost

a) — Obalska zona

Na dan 24 t. m. kolona 208 pješ. puka (bez jednog bataljona), pošavši iz zone Bar—Nikšić, stigla je u Petrovac, sjajno savladavši ogorčeni otpor ustanika. Kr. torpednjača „Kantore" (Cantore) mnogo je doprinijela uspjehu svojom efikasnom vatrom.

U 16 časova danas kolona je stigla u Sv. Stefan.

b) — Unutrašnja zona

Veće patrole 207 pješ. puka, upućene prema naseljima Poljice i Ledenice (sektor Risan), ustanovile su da vlada red i mir.

2) Rezultat obavještenja

Izgleda da su ustanici noću 25 t. m. prekinuli put Risan—Crkvice na oko 6 km od raskrsnice za Ledenice.

Vrši se provjeravanje.

U blizini zaselaka Dragalj (Risan) i Pod Han (Risan) zapaža se pojačana aktivnost jednog ustaničkog vođe, nekog Ilića², koji zabranjuje stanovništvu ovih zaselaka da se pokori i primorava ga da ne poštuje zakone.

Takođe se javlja o Crnogorcu Petranoviću, kao o opasnom i prevratničkom elementu koji se nedavno uputio u Risan.

Ostali opasni elementi su sljedeći:

— gospođa Beretić, nastanjena u Kumburu, žena jednog poručnika bojnog broda bivše jugoslovenske mornarice;

— doktor Stevo Mrđen, iz Hercegnovog, koji se često sastaje sa izvesnim Bovom, sumnjivim elementom iz Dubrovnika;

— Lazar Kosač, iz Igala;

— Jovo Drašković, iz Igala;

— Milan Vuković, iz Igala;

— Ivan Kutiar, iz Igala;

— Dušan i Nikola Konjović, iz Igala;

— Leo i Miro Voncko.

(M. P.)

KOMANDANT GENERAL:

G. Pedrazzoli

¹ Drugi bataljon 207 pješad. puka.

² Savo Ilić, narodni heroj

BR. 155

IZVJEŠTAJ CIVILNOG KOMESARA ALBANIJE OD 26 JULA
1941 GOD. MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE
POVODOM PLJAČKE ALBANSKIH BANDI U CRNOGORSKIM
SELIMA

KR. GENERALNO NAMJESNIŠTVO
TIRANA

Tirana

TELEGRAM
Tirana, 26 jula 1941 — XIX

681 — Veza telegram Vaše Ekselencije br. 29699¹.

Albanske vojne bande deluju po naređenjima redovnih italijanskih komandi, a glavni im je zadatak čuvanje granice.

Događaj o kome javljate može biti u vezi sa reakcijom od strane plemena Hoti i Kastrati protiv komunističkih manifestacija Crnogoraca u selu Zeta. I doista, saopštava se da su 18 ili 19 ovog mjeseca grupe crnogorskih ustanika predvodile u području Zete demonstraciju s crvenim zastavama, veličajući pobjedu Staljina i dolazak komunizma, grdeći Italiju i Albaniju. Albanske grupe Hoti-a i Kastrati-a, koje su ranije trpjele zlostavljanje od strane Crnogoraca ovog područja, digle su se protiv njih i uspjele da ih savladaju. Izgleda da su zaista za vrijeme događaja vršena pljačkanja stoke i da su uzimani razni predmeti i namirnice, te je izdato odmah naređenje da se to vrati. U svakom slučaju uvjeravam Vašu Ekselenciju da je ovo Opšte kraljevsko namjesništvo odmah posredovalo kod albanske Vlade i vlasti u Skadru da nastoje, po svaku cijenu, da spriječe da se slični slučajevi ponove. Istovremeno od strane Kraljevskih karabinjera, zainteresovanih u ovoj stvari, preduzete su mjere da se narod privoli na mir i da zauzme isključivo odbranbeni stav.

U ovom smislu intervenisali su takođe Ministarstvo unutrašnjih poslova i komande koje operišu na sjeveru.

Meloni

Kr. ministarstvu spoljnih poslova

RIM

¹ Vidi dok. br. 155.

BR. 155

TELEGRAM VRHOVNE KOMANDE ITALIJANSKE KRALJEVSKE VOJSKE OD 27 JULA 1941 GOD. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O OPERACIJAMA ITALIJANSKIH TRUPA U CRNOJ GORI

VRHOVNA KOMANDA

KR. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA

Rim

27 jula 1941 — XIX, 8 sati

21018 — Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 12 sati 26 ovog mjes.

Divizija „Kaçatore dele Alpi" (Cacciatore delle Alpi) stigla je u Stubicu i nastavlja kretanje prema Nikšiću.

Kolona 208 pješadiskog puka koja kreće prema Budvi stigla je u Stefan.¹

Garnizon Savnik. jačine jednog voda, savladan je od, po prilici, 300 ustanika.

Bataljon divizije „Pulje" (Puglie), stigavši u Plav 22 ovog mjes., uhvatio je vezu sa garnizonom Gusinje.

Avijacija nastavlja bombardovanje mjesta gdje se prikupljaju ustanici.

BR. 159

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO" OD 28 JULA 1941 GOD. O SITUACIJI NA SEKTORU LOVCENA I GRAHOVA

KOMANDA PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO" (48)

„Naprijed po svaku cijenu!"

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA

Operativni odsjek

Br. 3212-op. protok.

V. P. 48/A, 28 jula 1941 — XIX

PREDMET: Dnevni izvještaj od 18 časova 28 jula 1941 — XIX

Komandi XIV arm. korpusa-Oper. odjelj. — V. P. 14/A
Komandi 207 pješad. puka

¹ Sv. Stefan

Komandi 11/207 pješad. puka
Komandi 11/208 pješad. puka
Komandi 48 artiljer. puka
Komandi 164 legije Crn. koš.
i na znanje:
Ekselenciji prefektu — Kotor
Eksel. admiralu Turu na kr. brodu „Bari”
Komandi Vojnog primorskog sektora Tivat
Komandi divizije „Mesina” (Messina) V. P. 91/A
Komandi divizije „Marke” (Marche)

1.) — Operativna djelatnost

a) — Obalska zona

Ništa značajno-

b) — Unutrašnja zona

Završen prevoz automobilima grupe alpinaca „Vale” (Valle) iz rejonu Martinovići u rejon Risan.

U toku sutrašnjeg dana, preći će tovarne komore suvim iz Kotora u Risan.

Bataljon alpinaca „Vale” — Pescara bio je jutros upućen iz Risna u Ledenice.

2.) — Rezultat obavještenja

a) — Obavještajci II bataljona 208 pješ. puka (Njeguši) javljaju da su stanovnici sela Majstori i Cavori, južno od Lovćena, uzeli masovnog učešća pri zarobljavanju finansiskih stražara u sanatorijumu na Lovćenu i svi su bili naoružani. Poručili su da više nikad neće predati oružje italijanskoj vlasti, pa čak ni pod pretnjom smrtne kazne.

b) — Iz drugih obavještenja proizlazi da se ustaničke grupe kreću i premještaju iz predjela Lovćeri prema kotorskom basenu; izgleda da oni namjeravaju da se prijave italijanskim vlastima u Kotoru.

c) — Od jednog stražara-finansa, ranjenog u Grahovu 24 t. m., koga su ustanici prenijeli 26 t. m. do na 5 km od naših položaja na brdu kod Risna, dobijena je potvrda da je napad na taj garnizon izvršilo oko 300 ljudi. U napadu je učestvovao cijeli kraj pod voćstvom vođe ustanika Stanka¹ i njegova dva brata. Izuzetak čine porodica poštanskog činovnika i porodica jedne gospode koja je nedavno pobjegla iz Beograda. Tu je takođe i jedna gospođa Dalmatinka, čiji je muž, kao bivši poručnik srpskog vazduhoplovstva, bio primoran pretnjama da učestvuje u ustanku, koja pokazuje osjećaje simpatije prema nama, i savjesno je njegovala ranjenika. Ustanici su naoružani jugoslovenskim puškama i jednim minobacačem malog kalibra, koji je već bio upotrebljen protiv garnizona u Grahovu, nanijevši mu osjetne gubitke.

¹ Stanko Kovačević

Sada, izgleda da su obrazovali odbranu na oko 12 km od Risna, sa obje strane puta, koji su presjekli. Odbrana bi se oslanjala na male fortifikacione objekte, prikrivene u šumarcima.

d) — Jedan alpinac iz bataljona „Kadore" (Cadore), ranjen 20 t. m. i prenesen 27. od strane ustanika na put Sutomore — Mišici, izvjestio je sljedeće: napad na bataljon izvršen je sleđa, snagom od 150 ljudi naoružanih puškama. Sjedište komandanta ove grupe nalazi se otprilike jedan sat hoda sjeverozapadno od puta, i sa komandantom se nalazi oko 80 ustanika.

Alpinac je dobio zadatak da izvjesti: Komandant grupe i njegovi ljudi ne gaje mržnju prema Italijanima, već prema namjesniku Mazzolini-ju, zato što je izabrao za pretstavnike crnogorskog naroda 18 vođa koje narod ne voli zbog njihovog eksploatorskog stava, i zato što je namjesnik upotrijebio u Crnoj Gori albanske trupe. Ako gore pomenuti pretstavnici budu zamijenjeni drugima, koje narod rado prihvata, oni će položiti oružje. Oni gaje simpatije prema Italijanima, kao i želju da im upravlja jedan princ savojski. Ustavnici trpe od oskudice u hrani i nalaze se u teškim prilikama što se tiče snabdijevanja.

GENERAL KOMANDANT
(G. PEDRAZZOLI)
Pedrazzoli

(M. P.)

BR. 160

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO" OD 29 JULA 1941 GOD. O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE

Povjerljivo
(dvostruki omot)
Strogo na ličnost

KOMANDA PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO" (48)
„Naprijed po svaku cijenu!"

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA

Operativni odsjek

Br.3238-op prot.

V. P. 48/A, 29 jula 1941 — XIX

PREDMET: Dnevni izvještaj od 18 časova 29 jula 1941 — XIX

Komandi XIV arm. korpusa-Operat. odjelj.

Komandi 207 pješad. puka

Komandi 11/207 pješ. puka

Komandi 11/208 pješ. puka
Komandi 48 artiljeriskog puka
Komandi 164 legije Crnih košulja
i na znanje:
Ekselenciji prefektu — Kotor
Ekselenciji admiralu Tur, kr. brod „Bari”
Komandi Vojnog primorskog sektora — Tivat
Komandi divizije „Mesina” (Messina) V. P. 91/A
Komandi divizije „Marke” (Marche)

1.) — Operativna djelatnost

a) — Obalska zona

Ništa značajno.

b) — Unutrašnja zona

— U Kotoru je iskrcan III bataljon tenkista. Komanda bataljona sa dvije čete upućena u Risan—Ledenice, jedna četa upućena na Cetinje.

— Završeno je prebacivanje komore grupe alpinaca „Vale” (Valle) iz Kotora u Risan, suvim.

2.) — Rezultat obavještenja

— Taoci iz mjesta Risan—Ubli—Morinj—Krivošije Donje — Gornje Ledenice—Donje Ledenice nude se dobrovoljno da pomognu u radu na čišćenju i identifikovanju vođa pokreta.

— Viđeniji ljudi iz mjesta Donje Krivošije i Dragalj, koji su bili pozvani da se prijave kao taoci svojih mjesta, odbili su da se jave. Ovaj kraj je još pod kontrolom ustanika.

— Za vrijeme čišćenja planine u blizini Njeguša, pronađene su dvije puške, 18 karabina i mnogo municije. Preko starješine sela Satovje, predato je garnizonu sedam jugoslovenskih pušaka.

KOMANDANT GENERAL

(G. PEDRAZZOLI)

G. Pedrazzoli

(M. P.)

BR. 155

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“ OD 30 JULA 1941 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI DIVIZIJE

Strogo na ličnost
Povjerljivo
(dvostruki omot)

KOMANDI PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“ (48)

„Naprijed po svaku cijenu!“

XII — 15¹

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA

Operat. odsjek

Br. 3319-op. prot.

V. P. 48/A, 30 jula 1941 — XIX

PREDMET: Dnevni izvještaj u 18 č. 30 jula 1941 — XIX

Komandi XIV arm. korp. — Operat. odjeljenju

Komandi 207 pješ. puka

Komandi 11/207 pješ. puka

Komandi 11/208 pješ. puka

Komandi 48 artiljeriskog puka

Komandi 164 legije Crnih košulja

i na znanje:

Ekselenciji prefektu — Kotor

Ekselenciji admiralu Tur na kr. brodu „Bari“

Komandi Primorskog vojnog sektora — Tivat

Komandi divizije „Mesina“ (Messina)

Komandi divizije „Marke“ (Marche)

1.) —• Operativna djelatnost

a) — Obalska zona

Ništa značajno.

b) Unutrašnja zona

— U 5 časova počela je akcija čišćenja predela Risan—Crkvice—Grahovo.

— Kolona III/207 puka stiže, ne nailazeći na otpor, u 8, odnosno 9 časova u mjestu Knezlaz i na Pode.

Razoreni put popravljen je od stručnih radnika.

— U 10.15 kolona III/207 puka stiže u Crkvice gdje se utvrđuje za odbranu.

2.) Rezultat obavještenja

Izgleda da su se ustanici povukli iz Crkvice u Grahovo.

¹ **Dopisano rukom**

— U rejonu Skaljari izgleda da je skriveno oružje, i da je grupa ustanika snabdjevena namirnicama (u toku je akcija čišćenja i zasjeda).—

— U rejonu Hercegnovi—Zelenika nastavlja se provjeravanje sumnjivih lica.—

— U Risnu se kreću lica očigledno neprijateljska i pristalice ustanika; biće uhapšena da bi se sačuvala vojnička tajna.

— Budva — male grupe ustanika u Bečiću — istočno od **Budve** (predviđeno je čišćenje).—

(Nečitak paraf)

**KOMANDANT DIVIZISKI GENERAL
(G. PEDRAZZOLI)
G. Pedrazzoli**

(M. P.)

BR. 162

TELEGRAM MINISTARSTVA INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE
OD 2 AVGUSTA 1941 GOD. GUVERNERU DALMACIJE O SITU-
ACIJI U CRNOJ GORI I BOKI

2 AVGUSTA 1941

TELEGRAM MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA

GUVERNERU DALMACIJE — POVJERLJIVO — NE SIRITI
Zadar

U 12 sati 31 jula situacija u Crnoj Gori i Kotoru bila je sljedeća:

Divizija „Pusteria" nastavlja sa čišćenjem između mora i Skadarskog Jezera, i ne nailazi na otpor. Ujedno vrši prikupljanje raznog oružja.

Kolona divizije „Caçatori dele Alpi" (Cacciatori delle Alpi) stigla je u Viluse i deblokirala ovaj garnizon, a da nije naišla na otpor. Koloni su se prijavili pretstavnici osam sela iz okoline Vilusa da bi se dogovorili o predaji i polaganju oružja.

U toku čišćenja u rejonu Majstori i jugozapadno od Cetinja divizija „Mesina" (Messina) pronašla je u svakoj kući municiju i bombe. Naselje je sravnjeno sa zemljom, a tri ustanika su strijeljana.

Divizija „Venecija" (Venezia) stigla je u Bioče, slomivši neprijateljski otpor, pri čemu je imala gubitke, jednog mrtvog i jednog ranjenog.

Kretanje je usporeno uslijed mnogobrojnih rušenja puta, koji se popravljaju.

U noći 29. odbijen je napad ustanika na sektoru divizije „Pulje“ (Puglie) u rejonu Velika.

Pietromarchi

BR. 163

OBAVJEŠTENJE KOMANDE DIVIZIJE „TARO“ OD 3 AVGUSTA 1941 GOI). PREFEKTURI U KOTORU O RUŠENJU ŽELJEZNIČKE PRUGE NIKŠIĆ—BILEĆA

OD KOMANDE DIVIZIJE „TARO“

3/8

KR. PREFEKTURI — KOTOR

Predmet: Pruga Bileće—Nikšić. Prekid
Br. 1008/obaveštenja

Kr. Kvesturi (Policiji)
Komandi Kr. Karab. Kotor

Radi znanja javlja se da je noću 3. avgusta, pruga Bileće—Nikšić prekinuta na više mjesta.¹ Drži se da je sabotaža.

Po naređenju nač. štaba
Bertorelli

Primljeno čas 20.30
T. Volponi
R. Calanca

Kopirano 5/8

¹ Poslije izbijanja ustanka u Zapadnoj Bosni i Hrvatskoj Italijani su odlučili da odvoje jedan dio snaga iz Crne Gore za ugušivanje ustanka u tim krajevima. U Nikšiću se tada nalazilo dosta italijanskih vojnika koji su se trebali prebaciti željezničkom prugom za Mostar i Dubrovnik. Tada je po naređenju Nikšićkog NOP odreda Kočanski partizanski vod izveo ovu akciju na pruzi između željezničke stanice Štuba i Kuside. Komandir voda bio je drug Đorđe Savičević koji je u isto vrijeme bio i šef željezničke stanice Štuba, a komesar voda bio je drug Nikola Perović. Pošto su na ovom dijelu pruge partizani već nekoliko puta vršili akcije, Italijani su iz opreznosti najprije uputili samu lokomotivu da ispita prugu. Lokomotiva je naišla na razoreni dio pruge i prevmula se. Bojeći se daljih akcija na ovoj pruzi, Italijani se nisu usudili prebacivati trupe željeznicom, već su iste morale ići pješice. Ovaj dio pruge Italijani nisu mogli koristiti čitavu 1941 godinu.

BR. 155

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“
OD 3 AVGUSTA 1941 GOD. O SITUACIJI U BOKI KOTORSKOJ

KOMANDA PJEŠADISKE DIVIZIJE „TARO“ (48)
„Naprijed po svaku cijenu!“

ODJELJENJE NAČELNIKA ŠTABA
Operativni odsjek

Na ličnost
povjerljivo
(dvostruki omot)

Br. 3406/0p. prot.

V. P. 48/A, 3 avgusta 1941/XIX

Predmet: Dnevni izvještaj u 18 časova 3 avgusta 1941/XIX

Glavnoj Kdi oružanih snaga Albanije
Komandi XIV arm. korpusa — Operat, odelj-
Komandi 207 pješad. puka
Komandi II (20) pješ. puka
Komandi grupe Alpinaca „Valle“
Komandi 48 artiljeriskog puka
Komandi 164 legije Crnih košulja

Kr. prefektura Kotor Kabinet 3 avg. 1941/XIX Br. 705 XII-A

i na znanje:

Ekselenciji prefektu — Kotor
Komandi Vojnog pomorskog sektora — Tivat
Komandi divizije „Messina“
Komandi divizije „Marche“
Komandi teritor. grupe Kr. karab. — Kotor

Opšta registracija
prijema
Reg. 4 avg. 1941 XIX

1.) Operativna djelatnost

a) — Obalska zona

Ništa značajno.

b) Unutrašnja zona

— Grupa alpinaca „Valle“ nastavlja čišćenje Grahova i susjednih mjesta, i vrši represalije protiv ustanika i njihove imovine. Za predaju oružja komandant je dao rok do 5 t. m., poslije koga će pooštriti protivmjere.

2.) Rezultat obavještenja

— Izgleda da su bivši ratni zarobljenici — koji su oslobođeni i vraćeni kućama, jer su imali dokumenta kojima potvrđuju da su **rođeni** u mjestima Boke Kotorske — nabavili ova dokumenta (lažna) uz saradnju opštinskih vlasti, da bi ih italijanske vlasti pustile iz ropstva.

— Prema obavještenjima, iako na izgled mirna, politička situacija u Boki Kotorskoj ipak zaslužuje najveću pažnju.

Stanovnici sela Sasovići—Đukovići¹—Bijela i drugih u Krivošijama (Risan), ohrabreni vijestima o pretstojećem ustanku Hrvata pomoću četnika i komunista, neće propustiti priliku da se late oružja.

— Proizilazi da su u organizaciji crnogorskog pokreta uzeli učesća mnogi oficiri Srbi iz jugoslovenske vojske. Neki od ovih oficira imaju lažna dokumenta.

— Izgleda da se u blizini sela Sutorina—Mojdež—Ratiševina—Kruševica i Mokrine nalaze sakrivene znatne količine oružja.

— Ratni vojni sud u Budvi osudio je na smrt ustanika Vrbicu Jovana, sina pokojnog Vase, uhapšenog 22/7 u rejonu Njeguši.

— Obavještajac je javio da je put Meljine—Crkvice prekinut. Naša patrola, upućena da izvidi, probila se do Dugulje, na 12 km od Kameno, i naišla je na dva prekida napravljena pomoću velikih stijena. Saobraćaj je uspostavljen.

— Prema nepotvrđenom izvoru izgleda da u rejonu Ubli ima ustanika.

— Obavještajac kome se može vjerovati dao je spisak opasnih ustanika iz rejona Zelenika. Izgleda da ustanike potpomažu srodnici.

— U Kotoru je pronađen teški mitraljez i pribor za drugi mitraljez, sve zakopano u blizini logora.

— Primijećeno je kretanje oko 50 naoružanih ustanika u selu Jovičina Voda i mjestima u neposrednoj blizini.

3.) — Razno

— Sakupljeno oružje u posljednja 24 časa:

— 5 karabina

— 2 puške

— 1 teški mitraljez

— dijelovi drugog mitraljeza.

**KOMANDANT DIVIZISKI GENERAL
(G. PEDRAZZOLI)**

G. Pedrazzoli

(M. P.)

¹ Vjerovatno Baošići i Denovići

BR. 155

**NAREDBA PIRCIJA BIROLIJA OD 5 AVGUSTA 1941 GOD. SVIM
OPŠTINSKIM I SEOSKIM STARJEŠINAMA ZA PREDAJU
ORUŽJA I RATNE OPREME**

NAREDBA

**GLAVNI KOMANDANT OKUPACIONIH TRUPA
CRNE GORE**

U vezi s Naredbom Duče-a, komandanta operativnih trupa na svima frontovima, od 19 juna 1941 — XIX;

u vezi s tekstom Ratnog zakona od 8. 7. 1938 — XVI, br. 1415, i čl. 17 pomenutog zakona;

u vezi s naredbom br. 107 od 14/7 — 1941 Visokog komesara za Crnu Goru;

u vezi s ovlašćenjem koje je na njega preneseno naredbom od 9 novembra 1940 — XIX Duče-a, komandanta operativnih trupa na svima frontovima;

ocijenivši hitnu i apsolutnu potrebu da se primijene izuzetne mjere za zaštitu javnog poretka,

N A R E Đ U J E

Cl. 1.

Sve opštinske i seoske starješine, ili lica koja vrše njihove dužnosti, moraće odmah pokupiti sve vatreno oružje, municiju, eksplozivne sprave ili ratni materijal bilo koje vrste, a koji st još nalazi na teritoriji sopstvene mjesne nadležnosti, i odmah ga predati najbližoj komandi Kraljevskih karabinjera ili garnizona italijanskih oružanih snaga.

Cl. 2.

Dužnost prikupljanja i predaje odnosi se i na sav materijal naveden u čl. 2 pomenute naredbe br. 107 od 14. 7. 1941, spomenut takode u prethodnom članu ove naredbe, koji pripada italijanskim oružanim snagama, a koji se pronade na terenu ili u posjedu ma pod kojim vidom od bilo koga na teritoriji Crne Gore.

Cl. 3.

Poslije isteka roka od 10 dana od dana objavljivanja ove naredbe, osim većih kaznenih odredbi predviđenih u čl. 3 i 4 gore

pomenute naredbe br. 107, opštinske i seoske starješine i lica koja vrše njihove dužnosti smatraće se lično odgovornim ako se ne obavi prikupljanje ili predaja oružja, municije, eksplozivnih sprava i ratnog materijala pronađenih bilo gdje na dotičnoj teritoriji, i biće predati nadležnoj vojno-sudskoj vlasti.

Cl. 4.

Seoske i opštinske starješine mogu zatražiti saradnju stanovništva za prikupljanje materijala navedenog u prethodnim članovima.

Odbijanje sudjelovanja u traženju i prikupljanju biće kažnjeno po sljedećim članovima.

Cl. 5.

Nadležna vojna vlast — sem stavljanja pod sud prekršitelja odredaba ove naredbe — moći će narediti hapšenje talaca i opustošenje onih krajeva ili sela na čijoj se teritoriji, — poslije proteklog roka određenog u čl. 3, — pronađe materijal ozančen u navedenom članu. Taoci će se smatrati kao ratni zarobljenici i biće podvrgnuti oštrim policijskim mjerama.

Cl. 6.

Ako djelo ne sačinjava teži prestup, prestupnici odredaba, predviđenih čl. 1, 2, 3, biće kažnjeni zatvorom od 3 mjeseca do 5 godina, a u težim slučajevima zatvorom od 2 do 10 godina.

Protiv svih drugih prestupnika postupiće se po kaznenim odredbama Ratnog zakona predviđenim čl. 249 Vojnog krivičnog zakonika.

Cl. 7.

Ratni sud je nadležan za suđenje po prestupima predviđenim ovom Naredbom.

Ova Naredba objaviće se putem isticanja na tabli sjedišta Glavne komande okupacionih trupa Crne Gore, i stupiće na snagu trećeg dana poslije njenog objavljivanja u svim opštinama, a biće objavljena narodu takođe putem lokalnih naredbi.

GLAVNI KOMANDANT OKUPACIONIH TRUPA
CRNE GORE

General armije A. Pirzio Biroli

Cetinje, 5 avgusta 1941 — XIX.

BR. 155

**NAREĐENJE PIRCIJA BIROLIJA OD 8 AVGUSTA 1941 GOD
KOMANDI ČETRNAESTOG ARMISKOGRUPA ZA KON-
FISKACIJU IMOVINE USTANICKIH PORODICA**

5853/38
26/8.—1941

**VRHOVNA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE
CETINJE**

Cetinje 8 avgusta 1941

Br. 687/OP. M. prot.

PREDMET: Represalije.
KOMANDI XIV ARMISKOGRUPA

Podgorica

Dopunjena okupacija crnogorske teritorije i razbijanje pobunjenika, koji su danas svedeni na beznačajne grupe u raznim zonama, grupe raspršene u manje grupice, dozvoljavaju da se u operacijama čišćenja malog obima i onih policije, u toku, smanji stepen odmazde koja se sastoji u rušenju građanskih kuća. Stoga molim da se ispita mogućnost da se drastična mjera rušenja, ukoliko je to moguće i nije u suprotnosti sa karakterom stroge primjene represalija, zamijeni konfiskacijom.

Na ovaj način, prenoseći na državu pravo privatne svojine, postižu se ustvari praktično isti rezultati uništenja tih dobara. Treba takođe imati u vidu:

da represalija ne pogada uvijek prave krivce, naročito u sadašnjoj situaciji, jer se isti mogu preseliti iz mjesta boravka u drugo mjesto;

da prije ili kasnije treba smjestiti porodice čije su kuće porušene;

da obnavljanje stanova mora, naposljetku, vrlo vjerovatno, izvršiti italijanska država.

Primjena konfiskacije ili uništenja ne može se teoriski definirati, ali, na osnovu propisanih kriterija, može biti utvrđena od slučaja do slučaja od strane komandanta, najstarijeg po činu, koji na mjestu vrši odmazdu.

Stoga ova direktiva ima orijentativnu vrijednost sa maksimalnom širinom, čija se primjena može povjeriti komandantima divizija prema njihovim nahodnjima.

Cilj koji treba postići: spriječiti da se poveća broj onih koji su bez krova a nijesu banditi, da bismo tako ubijedili Crnogorce da im zaista želimo dobro.

Komandant armiski general,
Alessandro Pirzio Biroli

BR. 167

IZVJEŠTAJ VRHOVNE KOMANDE ITALIJANSKE VOJSKE OD
7, 8 i 9 AVGUSTA 1941 GOD. MINISTARSTVU SPOLJNIH PO-
SLOVA O SITUACIJI U CRNOJ GORI

VRHOVNA KOMANDA
Povjerljivo, ne rasturati!

Telegram
7 avgusta 1941 XIX
8 časova

21267 = Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 12 časova 7 avgusta:

Kolona divizije „Cacciatori” zauzela je Šavnik i vrši čišćenje zone. Ustanici drže visove sjeveroistočno od Šavnika, u zoni kote 1718 i kote 1758.

Divizija „Messina” nastavlja sa čišćenjem u zoni Cetinje.

Divizija „Venezia” zauzela je predio Trešnjevik i otpočela pokret prema Andrijevići; kolona koja je stigla oslobodila je oko 1800 oficira i vojnika.

Kolona divizije „Puglie” naredila je stanovništvu Andrijevičkog sreza bezuslovnu predaju i dala mu rok da do 12 časova 7 avgusta preda oružje.

.. Ugo Cavallero.¹
0

VRHOVNA KOMANDA

Telegram,
8 avgust 1941 — XIX, u 19 časova

KR. MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Povjerljivo, ne rasturati!

Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 12 časova 8 avgusta:

Kolona divizije „Cacciatori” vrši čišćenje zone Šavnik, primoravajući ustanike da se povlače prema sjeveru.

¹ Ugo Kavalero (Cavallero), načelnik ital. Vrhovne komande. Oktobra 1943 god., u Frescati kod Rima, nađen je mrtav.

Kolona divizije „Pusteria" stigla je u Kolašin i produžila prema Mojkovcu.

Jedinice divizije „Venezia" i prva grupa alpinaca zauzele su Andrijevicu, oslobodivši 200 zarobljenika.

Jedinice divizije „Puglie" u akcijama od 4, 5, i 8. avgusta pretrpjele su gubitke od dva mrtva i četiri ranjena, a albanske bande — 24 mrtva i 17 ranjenih. Ustanici su, izgleda, imali 130 gubitaka, od kojih su 30 leševa ostavili na bojištu.

Ugo Cavallero

0

VRHOVNA KOMANDA

Telegram

KR. MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Rim

9 avgust 1941 u 7 časova

21310 = Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 22 časa 8. avgusta.

Divizija „Pusteria" stigla u Mojkovac. Sve kuće su evakuisane.

Divizija „Cacciatori" čisti naselja Previš i Dobra Sela.

Divizije „Venezia" i „Puglie" čiste predjele Andrijevicu, Plav i Gusinje. Pretstavnici sreza Berane prihvatili su uslove za predaju koje je postavila divizija „Venezia".

Divizije „Taro" i „Messina" nastavljaju akciju čišćenja odgovarajućih zona.

Ugo Cavallero

BR. 168

OBAVJEŠTENJE MINISTARSTVA INOSTRANIH POSLOVA ITALIJE OD 9 AVGUSTA 1941 GOD. GUVERNERU DALMACIJE O SITUACIJI U CRNOJ GORI

rm

KR. MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Kabinet političkih poslova, Odjeljenje — Crna Gora

GUVERNERU DALMACIJE

Zadar

Povjerljivo.

9 avgusta 1941/XIX, 8 časova

Stanje u Crnoj Gori i Kotoru do 12 časova 5-og o. m. jeste sljedeće:

Prethodnica kolone divizije „Venezia“ stigla je u rejon Vukovet i ide prema Mateševu.

Koloni daju žilav otpor u klancu Lopate ustanici u jugoslovenskoj uniformi, koji su zapalili most kod kote 1187.

Divizija „Puglie“ završila je čišćenje u predjelu Murina—Velika. Svojim napadom odbacili smo ustanike iz reiona Šekular. U toku su čišćenja reiona Gračanica, kao i akcija na kotu 2005, gdje izgleda da je organizovalo odbranu oko 400 ustanika. Grupa ustanika koja je napadala u pravcu kote 1963 potpuno je odbijena.

U toku su borbe između naših trupa upućenih iz predjela zapadno od Rožaja prema jugu i ustanika odbijenih u predjelu Smiljevica prema sjeveru. Popravljen je put Peć—Murina. U akcijama od 22 jula do 1 avgusta na sektoru divizije „Puglie“ ustanici su vjerovatno imali oko 335 mrtvih. Divizija „Cacciatori“ obrazovala je motorizovanu kolonu za akcije na Savnik—Pljevlja. Započevši kretanje 5 o. m., ujutro kolona je bila zaustavljena u visini Krnova pušćanom vatrom sa okolnih brda.

Konačni popis oružja koje je divizija „Pusteria“ zaplijenila prilikom čišćenja predjela između mora i jezera¹ iznosi: 468 pušaka, 7 puškomitraljeza, 5 mitraljeza, 2 jurišna minobacača, 20200 metaka, 500 ručnih bombi, 192 granate za minobacače, 7 sanduka eksploziva.

Avijacija je izvršila tri bombardovanja na naselje Cevo i spustila hrane i razne robe garnizonu u Pljevljima.

G. Pietromarchi

BR. 169

TELEGRAM VRHOVNE KOMANDE ITALIJANSKE VOJSKE OD
10 AVGUSTA 1941 GOD. MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA
O SITUACIJI U CRNOJ GORI

**VRHOVNA KOMANDA
OPERATIVNO ODJELJENJE — PRVI ODJELJAK
ISTOČNO RATIŠTE**

10-8-41

TEKST TELEGRAMA MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA

Kabinet političkih poslova

Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 12 sati 10 avgusta.

Divizija „Messina“ u toku čišćenja strijeljala je tri ustanika, za koje je utvrđeno da su vođe i propagatori ustanka.

¹ Skadarsko Jezero

Iz Berana je stiglo u Andrijevicu 573 zarobljenika.¹

U Berane je ostalo što ranjenih što oboljelih 31 vojno lice. U zoni Andrijevice dosad je prikupljeno 240 pušaka i strijeljano 5 ustanika.

Divizije „Taro“ i „Cacciatori“ nastavljaju s čišćenjem **određenih** im zona.

Divizija „Puglie“ vrši postepeno raspuštanje albanskih **bandi**

PO NAREĐENJU,
GENERAL Magli

BR. 170

NAREĐENJE KOMANDANTA 164 JURISNE LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 11 AVGUSTA 1941 GOD. ZA FORMIRANJE JEDNE KOLONE IZ SASTAVA LEGIJE KOJA ĆE VRŠITI REPRESALIJE U REJONU ZELENIKA—LASTVA—BAKOČI

M. V. S. N.¹

KOMANDA 164 JURISNE LEGIJE CR. KOŠULJA

Prot. br. 177/pov.

V. P. 48/A, II-VIII-1941-XIX

Predmet: Čišćenje i represalijske.

Komandi 164 batalj. Cr. košulja
Komandi 164 mitraljeske čete
Komandi voda komande legije
Komandi IV baterije 48 artiljerijskog

i na znanje:

Zona

Komandi sektora Herceg Novi

Komanda 164 batalj. Cr. košulja, sa 1. četom i sa 2. vodoir. mitraljeske čete, formiraće jednu kolonu koja će se sutra u zoru 12 tekućeg krenuti iz sadašnjeg rasporeda:

Pravac:

Zelenika—Presjeka—Lastva—Bakoči — (karta 1:100.000)

Zadaci:

— plijeniti oružje;

— neposredno uništiti ustanike koji se uhvate sa oružjem u

¹ Odnosi se na Italijanske vojnike

¹ Milizia volontaria Sicurezza Nazionale (Dobrovoljna milicija narodne bezbjednosti).

- ruci, bilo da ga i odbace u trenutku kada ih iznenade naše trupe;
- uništiti sva ona lica koja u svojim stanovima ili u njihovoj okolini drže sakriveno oružje, i zapaliti im kuće;
 - uništiti kuće i imanja ustaničkih vođa.

Snabdijevanje hranom:

Kafa: u logoru.
I obrok: pola obroka suve hrane.
II obrok: normalan, u logoru.

- Prtljag — mazge iz komora kretaće se u centru kolone.

Veze:

Veza Komande bataljona sa kolonom vršiće se putem radio — stanice RFI koja će se premjestiti iz taktičke komande bataljona u crkvicu na Trojici. Pomenuta stanica imaće naziv MAR, a druga stanica koja ide sa kolonom — naziv MAJ.

Talasna dužina: 2570.

Kodeks: 111 stigli u Presjeku
333 -„- u Lastvu
555 -„- u Bakoče
777 kolona na maršu
999 nikakvih vijesti
2222 ostanite u prisluškivanju.

Za ostala obavještenja pridržavati se kodeksa „P“.

Sigurnost na maršu:

Maršovati i vršiti zastanke sa mjerama sigurnosti (prethodnice — zaštitnice — bočni zaštitni dijelovi).

Pošto stanovništvo iz zone nije do sada izvršilo nikakav pre-
stup, neka komandant kolone operiše sa potrebnom obazrivošću i
to samo pošto utvrdi nečiju odgovornost.

Trupa se mora vratiti u svoje boravište do 18 časova.

Hitno će mi se dostavljati važnije novosti koje se eventualno budu desile za vrijeme marša i naznačiti mjesta do kojih se stiglo
Po povratku kolone odmah će mi se podnijeti detaljan izvještaj
IV baterija 75/13 biće spremna da interveniše sa sadašnjeg položaja na eventualno traženje vatre.

Javiti o prijemu.

Pukovnik faš. mil. komandant
(Antonio Pelazzi)
(M. P.)

BR. 171

**SAOPŠTENJE MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA OD 14 AV-
GUSTA 1941 GOD. GUVERNERU DALMACIJE O SITUACIJI U
CRNOJ GORI¹**

RIM, 14 AVGUSTA 1941

GUVERNERU DALMACIJE — ZADAR

Situacija u Crnoj Gori i Kotoru do 12 sati 12 o. m. bila je ovakva:

Trupe divizije „Taro" nastavljaju s čišćenjem u rejon Kruševica. Divizija „Venezia" prikupila je u zoni Berane 168 pušaka, jedan puškomitraljez, jedan top 65/17, šest sanduka sa eksplozivom i tri motocikla. Strijelano je 6 vođa ustanika, srušeno je oko 50 kuća koje su pripadale aktivnim učesnicima ustanka i zadržani su taoci. Divizija „Cacciatori delle Alpi" čisti kraj jugoistočno od Šavnika. Sprovedeno je na Cetinje, radi suđenja, 45 ustanik¹ koji su pronađeni među stanovništvom Danilovgrada. Uslijed bombardovanja mjesta Goransko, nekoliko pretsjednika opština gore pomenutog kraja zamolilo je obustavu vazdušnog bombardovanja uz obavezu da će predati oružje.

¹ Kopija originala, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

БР. 172

ГОВОР ИЗДАЈНИКА СЕКУЛЕ ДРЉЕВИЋА ОД 30 АВГУСТА
1941 ГОД. ОДРЖАН ПРЕКО РАДИО-ЦЕТИЊА¹

Г О В О Р
ЦРНОГОРСКОГ МИНИСТРА
ДР СЕКУЛЕ ДРЉЕВИЋА

који је одржао Црногорском народу путем Радио-Цетиња на дан
30 августа 1941

БРАЋО ЦРНОГОРЦИ,

Црна Гора, прво под именом Дукље и Зете, па онда под именом Црне Горе, постоји већ преко хиљаду година.

Тако дугим државним животом не може се похвалити ниједна земља на Балкану осим Грчке.

Остале земље на Балкану: Бугарска, Румунија, Хрватска, Босна и Србија биле су државе сразмјерно свега по око 300 година.

Чињеница што је црногорски народ успио кроз толике вјекове одржати своју државу, несумњив је доказ његове политичке мудрости. На ту, кроз толике вјекове доказану, политичку мудрост ја данас апелујем и пред њен суд долазим.

Ја вјерујем да је црногорски народ већ уочио да ће се данашњи рат, све што дуже траје, све више раздвајати од ранијих ратова у 19 и овоме вјеку. Ните важна разлика његова од тих ратова по начину на који се води, јер је међусобно убијање људи вазда слично, без обзира на који се начин убијају, него је важна његова разлика од ранијих ратова по посљедицама, које се већ дају сагледати.

Данашњи рат доносиће одлуку за судбину не само малих народа, него и за судбину највећих држава и народа кугле земљине, и то не за три или четири вијека него за много вјекова.

Ухватили су се у коштац најјачи на кугли земљиној. Зато што су свјесни посљедица овога рата, боре се на живот и на смрт. Од њихове борбе тресе се цијела кугла земљина. То је борба у којој је учешће малих народа исто што и самоубиство. То је већ доказала судбина многих малих земаља.

Каже се да је дјело агента улазак бивше Југословите у ту борбу, а ја кажем да ју је тим путем одвела Божија правда. Када су те бациле у гроб непобједиве армије сила осовине, на далеко се осветио замах трулежника.

¹ Говор је објављен у квислишчком листу „Глас Црногораца“, који се налази у Војноисториском институту ЈНА. Оригинал није пронађен

Има у Црној Гори још београдских агената, који плачу на гробу Југославије, иако потајно и стидљиво, али је сигурно да Црну Гору и политичку мудрост црногорског народа смрт Југославије нити је изненадила нити ожалостила.

Да се нестанак Југославије претвори у општу радост црногорског народа заслуга је славне и побједоносне италијанске војске и генијалнога Дучеа. Када је италијанска војска ступила на црногорско земљиште, њена прва ријеч била је: ЖИВЈЕЈА СЈ10-БОДНА ЦРНА ГОРА! С позивом на тај поклич црногорски сабор је на прошли Петровдан прогласио успоставу независне црногорске државе.

Од свога уласка у Црну Гору па до Петровдана италијанска војска доказала је, не ријечима него дијелима, да црногорски народ сматра не само пријатељским него братским народом. У историји ратова никада ни једна војска није се тако понашала на окупираној територији. На Петровдан славила је заједно са црногорским народом успоставу црногорске државе. Италијанска војна команда толико је, и с правом, вјеровала у пријатељство црногорскога народа, да је у цијелој Црној Гори оставила само неколико мањих посада по градовима.

Недостатак интензивног надзора над кретањем сумњивих особа по земљи искористили су енглески агенти, да организују црногорске комунисте, и то помоћу комуниста нецрногораца, већином јевреја, и да направе завјеру противу црногорског народа и италијанске војске.

14 јула комунистички луђаци, по наредби московскога диктатора Ђурђијанца Стаљина, напали су подло, из засједе, поједине малобројне посаде италијанске војске. Необавијештене комунистичке присталице повјеровале су лажима потплаћених вођа да су совјетске трупе у Пљевљима а енглеска флота пред Баром и сљедовале су своје вође. Погинуло је неколико италијанских војника^ Тиме је италијанска војска доведена у положај праведне нужне одбране и предузела је мјере за муњевито утушење устанка. Страдало је и праведних, али у таквим приликама не може бити друкчије. А што је најстрашније страда цио црногорски народ, а нарочито црногорски сељаци, који су вазда били, данас су и остаће за вазда најпоузданији стуб Црне Горе и њене слободе.

БРАЋО ЦРНОГОРЦИ,

Истина је да је комунизам међународна болест, од које Европа болује већ неколико деценија. Али је сигурно да ће Европу од те болести за вазда излијечити побједоносне армије сила осовине, које су већ на прагу Петровграда, Москве и Кијева, али црногорски народ мора сам себе од те болести лијечити.

Црногорски народ мора добро учити да је ово сада већ други случај да неки његови школовани, а највише полушколовани, синови претварају домове црногорских сељака у згариште. Већ по други пут доказују да су изгубили органску везу са Црном Гором и њеним бригама, и постали свачији, само не црногорски. Црногорски народ, да, би осигурао Црну Гору и своју будућност, мора са њима озбиљно и коначно обрачунати на овај или онај начин.

Црногорски комунисти и сви који им дошаптавају и који их финансирају нека упамте једном за свагда: независна црногорска држава успостављена је и остаје за све будуће вјекове. Гаранција је зато воља црногорскога народа, који је довољно јак да је сачува од агената непријатеља Црне Горе и њене слободе. Ријеч Дучеа, моћне фашистичке империје, која је ангажована успоставом црногорске државе, и сувише је чврста и неопозива, да би могла бити ма од кога демантована. **Знам да ће црногорски народ са радошћу примити сапоштење да су сад у току припреме за образовање црногорске владе.**

Позивам црногорски народ, а нарочито црногорске сељаке, да учине све, да што прије истријемимо губу из торине. То је једини пут ка срећној будућности.

Браћо Црногорци, након 22 године ваша судбина је поново у вашим рукама.

BR. 173

**IZVJEŠTAJ KOTORSKOG PREFEKTA OD 22 SEPTEMBRA 1941
GOD. GUVERNERU DALMACIJE I UPRAVI POLICIJE KOTOR
O GRUPI PARTIZANA NA BIJELOJ GORI**

22 septembra 1941- XIX

UPRAVI DALMACIJE

Kabinet

Zadar

KR. KVESTORU — KOTOR¹

Komanda pješadijske divizije „Taro“ šalje mi sljedeće podatke. „Nama odani ljudi javljaju da su se na Bijeloj Gori (Grahovo) (FP—UQ) ponovo obrazovale dvije grupe svaka jačine 25—30 ljudi. Izgleda da su dobro snabdjevene hranom, municijom i oružjem, ali im nedostaje odijelo i obuća.

Komanda, magacini i prenoćišta smješteni su u jednoj **pećini** koja može da primi oko osamdeset ljudi. Snabdijevanje hranom vrše žene i djeca koji gone stada na pašu u Bijelu Goru.

Grupe predvode uvijek Kovačević Sava Mizara i braća Kovačevići: Pavle², Stanko, Vojo i Čile.

U grupi se nalaze:

Bulajić Mirko ³	Kovačević Ljubo
Kovačević Stevan	Kovačević Milan*
Kovačević Jovan ⁴	Kovačević Dimitrije
Bulajić Đorđe Markov	Gobović [Gojko] pokojnog Ilije
Daković Jovan ⁵	Vujačić Bečko
Vujičić Mihajlo ¹	Vujačić Jefto
Vujačić Savo	Vujačić Andrija
Lazović Dušan ⁷	

Na dan 14. još su se pridružili gore pomenutima sljedeći komunisti iz Grahova koji su se nedavno vratili svojim kućama, proturivši vijest da ćemo mi sve Crnogorce koji su za Italiju prikupiti i poslati u Tursku da se bore protiv Engleske:

Kovačević Spasoje⁹
Banićević Vlado

Milović Stojan
Vučurović Mitar.

Njima je oduzeta sljedeća stoka:
krave 3, teladi 2, ovaca 43, koza 7, magarac 1.

⁵ Pavle Kovačević, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu, juna 1942 god. uhvaćen od četnika, predat Italijanima i strijeljan u Nevesinju zajedno sa Mirom Poparom.

³ Bulajić Mirko, jedan od organizatora i vođa ustanka 1941 god., poginuo marta 1943 god. od četnika u Grahovu.

⁴ Kovačević Jovan, kandidat za člana CK KPJ na Petoj zemaljskoj konferenciji, komesar Grahovskog bataljona, poginuo u Grahovu, u borbi protiv četnika, juna 1942 godine.

¹ Daković Jovan, jedan od organizatora ustanka u Grahovu, poginuo u automobilskoj nesreći 1948 godine.

• Vujičić Mihajlo, jedan od organizatora ustanka u Grahovu, poginuo kod Vilusa. u borbi protiv četnika, maja 1942 godine.

⁷ Lazović Dušan, intendant pri Štabu Pete proleterske crnogorske brigade, poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, na Vučevu, juna 1943 godine.

⁸ Kovačević Milan, intendant Trećeg bataljona Pete proleterske crnogorske brigade, poginuo kod Jajca, u borbi protiv Nijemaca, 25 novembra 1942 godine.

⁹ Kovačević Spasoje, komandir Grahovske čete. ubijen u Grahovu od četnika, aprila 1942 godine.

Druge dvije ponovo obrazovane grupe i jedna koja se sada obrazuje nalaze se u zoni Elezov Do (FT—VK), (rodno mjesto ustanika Vujačić Marka).

Pomenute grupe imale bi zadatak sistematsko prekidanje pruge Viluse—Bileća i napad na male garnizone.

Izgleda da bi stanovništvo Nudola i Grahova potpomoglo pokret."

P R E F E K T

BR. 174

**IZVJEŠTAJ KOTORSKOG PREFEKTA OD 25 SEPTEMBRA 1941
GOD. GUVERNERU DALMACIJE O AKTIVNOSTI PARTIZANA
U OKOLINI GRAHOVA**

Kab. 2346
Obavještenja

25 septem. 1941—XIX

Povjerljivo
Hitno

UPRAVI DALMACIJE — ZADAR
KVESTORU — KOTOR
KOMANDANTU GRUPE KR. KARAB. — KOTOR

Komanda pješadijske divizije „Taro" saopštava mi sljedeće:

Komunisti, koji nisu još identifikovani, prekinuli su prošle noći telegrafsku i telefonsku liniju između Vilusa i Grahova, presjekavši dva stuba. Veze su uspostavljene; za vrijeme prekida funkcionisali su radio-aparati.

Naši povjerenici, koji već 5 dana krstare zonom, vratili su se dajući sljedeće vijesti:

Grupa u Elezovom Dolu (FT—UK) pod komandom je adv. MARKA ĆIRAKOV — VUJACIĆA, obilno snabdjevena novcem koji je (izgleda) primio iz Zagreba za propagandu i nabavku namirnica.

Članovi su njegovog štaba: ILIJA MILOVIĆ¹ i STANKO KOVACEVIC.

Grupe iz Bijele Gore, predvođene — jedna od braće Jovana i Koste Dakovića, a druga od Save Kovačevića Mizare i od učitelja iz Zaslapa Stevana Kovačevića, premjestile su se u zonu Grahovac (FT—UK).

¹ Ilija Milović, komandir čete bataljona „Peko Pavlović", poginuo u borbi za Pljevlja, 1 decembra 1941 godine.

VASILIJE KOVACEVIĆ pozvan je u Beograd; VOJIN KOVACEVIĆ U Zagreb, a PAVLE KOVACEVIC nalazi se u Hercegovini radi snabdijevanja municijom i namirnicama.

Izgleda da namjeravaju napasti prvih dana mjeseca oktobra

(M. P.)

P R E F E K T

BR. 1*75

IZVJEŠTAJ KOTORSKOG PREFEKTA OD 6 OKTOBRA 1941
GOD. GUVERNERU DALMACIJE O SITUACIJI U CRNOJ GORI
I BOKI

Kopija

Kotor, 6 oktobra 1941 — XIX
POVJERLJIVO

KR. PREFEKTURA — KOTOR

Odjeljenje Kab. Povjerljivo — br. prot. 67

PREDMET: Stanje u Crnoj Gori

EKSELENCIJA

VITEZ VELIKOG KRSTA GIUSEPPE BASTIANINI

Guverner Dalmacije

Zadar

U vezi s političkom situacijom u predjelima Crne Gore, manje ili više susjednim teritoriji provincije, danas mi je iz pouzdanog izvora javljeno sljedeće:

„Primijećeno je da se u predjelu Cetinja komunistička propaganda naglo pojačava; pronose se vijesti o skorom ponovnom otpočinjanju ustaničkog pokreta i napuštanju Crne Gore od strane naših trupa.

Izgleda da je u toku organizacija utsaničkih jedinica, koje bi imale zadatak da vrše atentate protiv naših oficira; u tom bi cilju male grupe postavljale zasjede oko puteva, po kućama i uopšte na mjestima kojima se mora prolaziti.

Javljeno je o premještanju ustaničkih grupa na teritoriju koja se graniči demarkacionom linijom prema Hercegovini. Izgleda da su zaista neke grupe, koje su bile razmještene u Elezovom Dolu (VK—FT) i u predjelu Bijele Gore, prešle u predio Orahovca (UK—FT).

Njihove se akcije predviđaju uskoro. Među njihovim komandantima nalazili bi se poznati komunistički vođi iz Grahova, koji

su aktivno sudjelovali u organizaciji i izvršenju napada na naše garnizone u Grahovu, Vilusima i Goranskom: Vujačić Marko, Milović Ilija i Kovačević Mizara Sava, Stanko i Stevan.

Naročito je osjetljivo stanje u predjelu Nikšića, u čijoj se okolini u posljednje vrijeme pojačavaju grupe ustanika sa očitom namjerom da presijeku saobraćaj koji vodi prema gradu, ili da na padnu garnizon istog grada". ^

„Potvrđuje se prisutnost ustanika u planinskom predjelu (Cetinje ZN — EO — EK) koji se nalazi između drumova Cetinje—Budva i Cetinje—Rijeka. Izgleda da ih ima oko 30 naoružanih ljudi.

Smatra se da broj ustanika, za koje je javljeno da se ralizuju u predjelu oko Nikšića, iznosi otprilike 800 ljudi. Podijeljeni su na grupe čiji se broj kreće od 100 do 250 naoružanih ljudi.

Raspored koji su ustanici zauzeli odgovara ranije javljenoj vijesti po kojoj bi namjeravali izvršiti neku akciju na Nikšić.

U Nikšiću je ponovo uspostavljen policijski čas do 20 časova.

Javlja se o vjerovatnom povratku u Crnu Goru bivšeg jugoslovenskog generala Novakovića,¹ ličnosti koja je imala vidnog učešća u crnogorskom pokretu.

PREFEKT
Franco Scassellati

BR. 176

IZVJEŠTAJ KOTORSKOG PREFEKTA OD 18 OKTOBRA 1941
GOD. GUVERNERU DALMACIJE O PRESUDI NAD SEDAMNAESTORICOM GRAĐANA U KOTORU

(M. P.) Kotor, 18 oktobra 1941 — XIX

KR. PREFEKTURA — KOTOR

Kab. Javne bezbjednosti br. prot. 03330

PREDMET: Komunistička organizacija i pomaganje ustanika

PRILOZI: jedan.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Zadar

S pozivom na moj izvještaj pov. br. 77 od 12 oktobra t. g., dostavljam kopiju optužnice upućene juče od strane Kr. Kvesture tužilstvu pri izvanrednom sudu Dalmacije.

¹ Ljubo Novaković, general bivše jugoslovenske vojske, pristalica D. Mihailovića, a kasnije saradnik Italijana. poginuo kao narodni neprijatelj 1943 godine.

Navedeni sud je na suđenju održanom juče u Kotoru izrekao sljedeću presudu:

Osudeni na kaznu smrti:

- 1.) Grgurević Ivo Matov
- 2.) Korda Niko, pokojnog Vlade
- 3.) Petrović Krsto, pokojnog Josipa
- 4.) Petrović Mato Krstin
- 5.) Grgurević Gracijan, pokojnog Pavla
- 6.) Matković Duro Ivanov
- 7.) Cupić Paško¹ (u bekstvu)

o p^šta » g r a c i j a
? " l f^ma J o k t o b r a
1941 — X 10o6g XIX[^]

Osudeni na pet godina robije:

- 1.) Grgurević Ilija, pokojnog Marka
- 2.) Petrović Petar Petrov
- 3.) Petrović Pavo Ivov
- 4.) Petrović Josip, pok. Iva
- 5.) Petrović Anto, pok. Petra
- 6.) Petrović Luka Petrov
- 7.) Grgurević Krsto, pokojnog Antuna
- 8.) Cvrlje Aleksandar, pokojnog Marka
- 9.) Petrović Mičo Grgov

Osloboden je zbog nedostatka dokaza:

- 1.) Petrović Pavle Krstov

Prefekt
(potpis nečitak)

¹ Paško Cupić, tada se nalazio u ilegalstvu, a kasnije, do završetka rata, u partizanskim jedinicama.

BR. 177

PISMO KOTORSKOG PREFEKTA OD 27 OKTOBRA 1941 GOD.
GUVERNERU DALMACIJE O SITUACIJI U KOTORSKOM
SREZU¹

Kopija

Prefekt Kotora
Br. 2901/2 Kab.

Kotor, 27 oktobra 1941 — XIX
Povjerljivo na osobu

POLITIČKA SITUACIJA I PROTIVITALIJANSKA AKTIVNOST
U KOTORU

Dragi Bastianini,

Smatram korisnim da te obavijestim, radi zaključka koji će? iz ovog donijeti, o posljednjem pronalaženju ratnog materijala u predjelu Kotora gdje se, kao što je opšte poznato, ugnijezdio najgori element grada (Škaljari), sastavljen od revolucionarnih lica, koji su i za vrijeme bivšeg režima vršili smetnje svih vrsta tadašnjim vlastima.

Prevratnici-komunisti osuđeni 18 t. mj. od Vanrednog Suda Dalmacije svi su iz predjela Škaljari. Prevratnici koji su uspjeli da umaknu prvim operacijama čišćenja koje su izvršene 13 jula i dalje, većim dijelom su iz Škaljara.

Predjel Škaljari se proteže od mora prema raskrsnici Trojica na putu Kotor—Cetinje i Kotor—Budva. Samim tim položajem bez sumnje je olakšan dodir prevratničkih lica koja su pobjegla u brda sa licima koja su ostala u mjestu.

Sada već nema sumnje da je čitav predio opijen komunističkim idejama i da mladići, koji su ondje nastanjeni, ko više ko manje, svi pripadaju prevratničkoj organizaciji.

Što djela neprijateljstva protiv uspostavljenog poretka nisu mogla do sada da se izvrše, — očita je posljedica mjera koje su sa krajnjom energijom i žestinom primjenjene, kao i budnosti organa policije.

Tačno je da je poslije izvršenih kazni 18 o. m. u predjelu Škaljari svakodnevno pronalazeno ratno oružje, inženjerski materijal, kao i propagandni komunistički materijal i materijal kojim se potiče na ustanak.

Simptomatično je da za vrijeme izvršenja smrtnih kazni nije bilo nikakvog odjeka među stanovništvom, da nije bilo začuđenosti

¹ Kopija dokumenta, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnotstoriškog instituta.

zbog strogosti presude, niti bilo kakvih pokušaja reagiranja ili ne prijateljskih ispada, već da je naprotiv nađeno u zoni Škaljarija od 18 o. m. bivše jugoslovensko oružje i materijal (1 karabin, 8 pušaka, 4 rezervna dijela puške, 3 puščane cijevi, 2 bodeža, 1 pištolj, 1 sablja, 5 šljemova, 1 gasna maska, 3 tovarne opreme, 554 puščana metka, 83 metka za pištolj, 1 ranac, 23 turpije, 1 kazan, 2 vreće baruta, 2 pijuka), sve odlično sačuvano. Pored toga, pronađena je jedna metalna kasa, djelimično zasuta zemljom, u kojoj su bile brošure, knjige, slike, i razni komunistički materijal: jedan ciklostil i razni umnoženi cirkulari spremni za rasturanje.

S obzirom na ovo, izgleda da su vlasnici ovog materijala, pod utiskom posljednjih strogih mjera, željeli da se oslobode materijala i kompromitujućih predmeta.

Iz ovog se može zaključiti da, prema dosadašnjim rezultatima, izgleda mnogo korisnije primijeniti kriterij strogosti koji ostavlja utisak pravičnosti — da bi se djelovalo na duh ovog svijeta i da bi ga naučili na disciplinu i poštovanje, nego primijeniti nedosljedne sisteme koji od najbezdušnijeg terora prelaze u nelogičnu b.gost. Ovaj drugi način izgleda balkanskim narodima — koji su uvijek bili ukroćavani samo pravičnom strogošću i „batiom“ — kao znak slabosti, zbuđenosti i nesposobnosti. Znači da na svako djelo „oprastanja“ odgovaraju novim napadima, i, nažalost, italijanski je vojnik taj koji plaća i koji je žrtva — a i ne osjeti radost borbe.

Situacija u provinciji Kotor, kad bi se mogla uzeti sama za sebe, ne bi bila zabrinjavajuća, pošto je stanovništvo već osjetilo da je pravda stroga ali pravična i da se javni red ne može nekažnjivo ometati, da se protiv onih koji pokazuju nerazumijevanje i neprijateljstvo prema nama primjenjuju stroge i podesne mjere.

Uvidjeli su da fašistička vlada u svakoj prilici pokazuje brigu prema stanovništvu. Ekonomska strana se njeguje — rad se razvija i zaštićuje, društveno snabdijevanje se podešava za primjenu-racionalizovanog snabdijevanja i već se sada osjećaju plodovi te politike pomaganja i staranja.

Prema najsiromašnijim slojevima fašizam pokazuje svoje interesovanje, koje prodire u porodice i u pojedine slučaje. Budućnost Eoke jasno se ocrtava naročito poslije prikladnih mjera o oslobođenju od carinskih taksa koje si ti odredio.

Sve teče jednim revolucionarnim ritmom. Djela izvršena u samih pet mjeseci predmet su mnogih, nama korisnih, komentara i mnogih odobravanja.

Ali situacija Boke je nažalost povezana sa političkom situacijom Crne Gore koja je u blizini i od koje dolaze sve nesreće, koje opet potiču od raznovrsnih kriterija koje zastupaju uprave dvaju predjela.

Moglo bi se desiti da neko lice sa zlim namjerama bude upućeno od prevratničkih elemenata, koji su vrlo aktivni u protivoso-

vinskoj i protivokupatorskoj propagandi, većim dijelom ugniježđeni u Crnoj Gori, naročito na Cetinju, da u našoj provinciji vrši djela neprijateljstva i da se zatim skloni, što je vrlo lako, u obližnju „gostoljubivu“ Crnu Goru, gdje je, pošto prođe nekoliko sedmica od eventualnog reagovanja, siguran da će uspjeti izbjeći pravdu. Ovo zabrinjuje i mještane, koji tvrde da su se slične situacije već ponavljale i da su greške iz prošlosti, izuzev perioda mletačke i austrijske vladavine, identične sa ovim današnjim.

Izlažem ovu situaciju ne da bih te obavijestio da sam zbog nje naročito zabrinut, već želim da ti dam što tačniji pregled prilika sa kojima se borim.

Prilažem odvojeno jedan omot u koji sam stavio:

— kopiju zapisnika s jednog komunističkog sastanka održanog mjeseca maja u Hrvatskoj;

— nekoliko brošura komunističke propagande;

— nekoliko propagandnih listova otštampanih ovdje na ciklostilu.

Srdačno i prijateljski.

«

BR. 178

POZIV GUVERNERA CRNE GORE OD 31 OKTOBRA 1941 GOD.
CRNOGORSKOM NARODU DA SE VRATI KUĆI I PREDI ORU-
ŽJE ITALIJANSKIM VLASTIMA

VOJNIČKI GUVERNMAN CRNE GORE

Crnogorci!

Visokom milošću moga Cara i Kralja, Viktora Emanuela III, a na predlog g. Musolinija, prvog maršala, povjerene su mi funkcije Guvernera Crne Gore. Došao sam ovamo da uspostavim i održavam red i mir, koji su potrebni kao svakidašnji hljeb ovoj zemlji, koju su škrta priroda i slaba bivša vladavina lišile i najpotrebnijih uslova života. Ova siromašna ali slavna zemlja, obezglavljena i poremećena, osjetljiva ipak prema svakom prijaznom gestu, žedna je pravde i pravice.

Crnogorci!

Vršeci svoju dužnost, imao sam i imam u vidu isključivo vaše interese. Budite uvjereni da ću i ubuduće svu svoju djelatnost uperiti i posvetiti samo vašem duhovnom razvitku i materijalnom blagostanju. Duhom vojnika, staraću se za sve one koji budu radili i potpomagali me u održavanju reda i mira.

Radi postignuća postavljenog mi cilja od moga Cara i Kralja i od Duče-a, pozivam svakoga Crnogorca da iskreno poradi oko smirivanja prilika uopšte, jer izmirenje i red prvi su uslovi ekonomskom preporodu vaše otadžbine, plemenite i viteške Crne Gore.

Crnogorci!

Da je moja žarka želja da u vašoj zemlji što prije dođemo do mira i do stišavanja uznemirenog crnogorskog naroda, da bili dao dokaza moje dobronamjernosti: što govorim da i tvorim, ja sun se našao pobuđen lično, a na molbu viđenih i uglednih Crnogoraca i vaših majki, da dam, u ime moga Kralja i Cara i gosp. Musolinija, opšti oproštaj svim onim elementima koji se još nalaze van zakona uvjeren da su se isti — obmanuti laskanjem i obećanjima ambicioznih i neodgovornih ljudi — pustili zavesti, napadajući italijanske vojnike, koji su k vama prijateljski pristupili.

Ma da sam skoro uvjeren da je, možda, te ambiciozne i neodgovorne ljude zanio ratni orkan, koji bjesni na istoku Evrope, ipak moj vojnički ponos i ugled, kao i nevine žrtve moje mile vojske, ne mogu mi dozvoliti da i najglavnijim potstrekačima pobune od 13 jula o. g. oprostim.

Stoga se od opšteg oproštaja isključuju:

Leković Veliša, iz Boljevića, obućar; — Orlandić Blažo, iz Virpazara, radnik; — Dapčević Vlado, iz Cetinja, student; — Jovičević Mihailo, iz Nikšića, profesor; — Đurković Nikola, iz Risna, doktor; — Jakić Velimir, iz Pljevalja, inženjer šumarski; — Dapčević Petar, iz Cetinja, student; — Novović Bogdan iz Andrijevice, inženjer; — Knežević Vuk, iz Zabljaka, inženjer; — Ivanović Dragiša, iz Kuća, student; — Biljurić Marko, iz Podgorice, profesor; — Kruščić Vukman, iz Kolašina, bez profesije; — Garčević Gojko, iz Nikšića, advokat; — Đilas Mihailo,¹ iz Kolašina, publicista; — Vujačić Marko, iz Nikšića, bivši senator; — Četković Jovan, iz Beri, publicista; — Pavić Jevto, iz Nikšića, advokat; — Savičević Marko, iz Danilovgada, penzioner; — Radoman Mihailo, iz Ljubotinja, student; — Lekić Nikola, iz Virpazara, student; — Knežević Velimir, iz Šavnika, student; — Bastac Gojko, iz Rijeke, trgovac; — Lopičić Janko, iz Ceklina, student; — Petričević Milan, iz Rijeke, zemljoradnik; — Jovanović Blažo, iz Podgorice, student; — Perović Puniša, iz Danilovgrada, advokat.

Ali, zato, svi vi ostali koji ste van svoga doma, vratite se svojim ognjištima, svojim kućakna, svojim porodicama; vratite se svojoj majci otadžbini ranjenoj -vašom krivicom i predajte oružje pretsiednicima opština, koji će ga čuvati na svoju odgovornost a pod kon-

¹ Milovan Dilas

trolom vojnog mjesnog komandanta, potpisujući akt lojalnosti. Oružje se mora predati kroz 30 dana od obnarodovanja ovog proglasa, tako da se svaki mora prijaviti komandantu dotičnog mjesta ili pretsjedniku svoje opštine.

Vratite se, dakle, svome domu i latite se svojih poslova. Budite mirni građani, dobri i radljivi. Poslušajte moj poziv i predajte zaboravu ovu tamnu stranicu vaše narodne istorije, koja je inače bila uvijek prožeta viteškim duhom i junačkim podvizima.

Crnogorci!

Garantujem vam nepovredivost vašu i vaših domova, imanja, i obećavam pravdu, pravicu i humanost, da vam na taj način pružim, s obzirom na kritična vremena koja svijet preživljuje — neophodnu mogućnost života, što će od vas napraviti granitnu cjelinu produktivnih snaga, kojima će biti svrha napredak i blagostanje vaše zemlje.

Razumljivo je, da će ovaj oproštaj biti odmah primijenjen na sve internirane Crnogorce i Crnogorke, i da će ovi biti povraćeni svojim kućama odmah poslije obnarodovanja ovog proglasa, ako se vi povratite.

Garantujem svima onima koji nijesu direktno učestvovali u pobuni oštetu svih šteta prouzrokovanih okupacijom moje vojske ili prouzrokovanih akcijom protiv ustanika.

Obavještavam vas da, ako se za vrijeme od 30 dana, koje sam dao kao rok vaše predaje i predaje vašeg oružja, bude desio kakav akt neprijateljski ili akt sabotaže protiv trupa ili protiv mirnog naroda, ja ću biti neumoljiv u represalijama u mjestu u kome takvi neprijateljski akti budu izvršeni.

CETINJE. 31 oktobra 1941 — na Lučindan.

Vojnički guverner Crne Gore
armiski general
Alessandro Pirzio Biroli

BR. 179

PROGLAS GRUPE IZDAJNIKA I SLUGU OKUPATORA OD 31
OKTOBRA 1941 GOD. CRNOGORSKOM NARODU¹

BRACO CRNOGORCI

Sigurni smo da vam je došla do ruku proklamacija vojničkog guvernera Crne Gore, armiskog generala Gosp. Aleksandra Pircia Birolija, kojom gosp. Guverner, u ime svoga Kralja i Cara oprašta

¹ Prepis dokumenta nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta; original nije sačuvan.

krivice svim onim Crnogorcima i Crnogorkama, izuzev nekolicine koji sebe staviše van zakona i počiniše krivična djela prema italijanskoj vojsci i vlastima. Kao što vidite ova je proklamacija jedinstven primjer čovječnosti, jedinstven primjer velikodušnosti i s obzirom na žrtve italijanske vojske, kao i s obzirom na način, ni koji je Italija podnijela te žrtve. Jer — to moramo priznati — nikakvi razlozi nijesu diktirali, da se puca u italijanske vojnike, kad se ovi ne nadaju i u trenutku kada oni vršahu humanitarnu ulogu u Crnoj Gori ili bar vršahu najblažu okupaciju za koju ratna istorija zna. Takve zločine zabranjuju svi ljudski i svi čovječanski zakoni, čak to zabranjuju i sve političke i društvene nauke do danas poznate.

Vašim dakle postupkom ogriješili ste se i o načela, po kojima su Crnogorci ušli u međunarodnu legendu isto toliko koliko i svojim viteštvom — ogriješili ste se o naša najveća moralna dobra — čojstvu i junaštvu. Taj zločin nije jednostavan. On je izazvao jednovremeno i zločin prema nama: naš je narod postradao kao ikad u svojoj istoriji: poubijano je ili premlaćeno na stotine Crnogoraca, internirano je tu i tamo na hiljade, nekoliko hiljada kuća zapaljeno ili porušeno, uništena narodna imovina u milionskoj vrednosti tako, da vaša braća, vaše majke i naša djeca vapiju za toplim ognjištem, za krovom, vapiju za parče hleba. Odgovornost za to pada na p.vom mjestu, na one, koji su pucali 13 jula u italijanske vojnike, a italijanska ratna mašina tražila je odmazdu (osvetu) po principu odbrane.

DRAGA BRACO CRNOGORCI,

Upozoravajući vas na strašne posledice po naš narod od vašeg nerazumnog poduhvata — što je svakako i odlika mladićske mašte i naprasitosti — mi vas pozivamo, pozivaju vas vaše majke, pozivaju sva naša djeca, koja mnogo pate, da dođete svojim domovima. Dođite i savite opet svoja domaća ognjišta, jer vaša današnja ložišta su divljih zvijerova. Dođite svojim kućama i smireno čekajte kraj današnje svjetske kataklizme, čiji ishod ne zavisi ni ukoliko od vas. Ako pak produžite tako, kroz godinu najdalje dvije — naći ćete, ko od vas ostane živ, samo ruševine, samo groblje na čijim će krstačama biti urezano: ovdje je živio jedan narod vjekovima, sve dok ga njegovi rođeni sinovi nijesu uništili.

Molimo poslušajte naš poziv!

Cetinje, 31 oktobra — Lučin dan.

BR. 180

IZVJEŠTAJ KR. KVESTURE KOTOR OD 17 NOVEMBRA 1941
GOD. GLAVNOJ DIREKCIJI POLICIJE O AKCIJAMA U PRE-
DJELU HERCEGNOVI

KR. KVESTURA KOTOR
Odjeljenje: kab. Br. prot. 03694

Odgovor na akt Kotor, 17 novembra 1941 — XX
POVJERLJIVO — HITNO AVIONOM
FREDMET
(M. P.)

Opšta registracija
prijema
Reg. 19 novembra 1941
13605

Prilozi

GLAVNOJ DIREKCIJI POLICIJE
GUVERNATORATU DALMACIJE
ZADAR

U vezi s izvještajem od 14 tekućeg pod istim brojem o rezanju nekoliko telegrafskih stubova u brdovitom predjelu Hercegnovog djelo nepoznatih, javljam da je istog dana uhapšeno 47 osoba među kojima dva seoska glavara onih sela u kojima je sabotaža izvršena. Uhapšenici su otpremljeni u kotorski zatvor gdje će biti zadržani kao taoci.

Ekselencija Prefekt je zatim izdao saopštenje, čiju kopiju prilažem, koje je bilo izloženo u svim opštinama Provincije sa ciljem da i stanovništvo učestvuje u traganju i hapšenju prevratnika i sabotera.

Iz istrage, preduzete, uz najveći napor, da se identifikuju okrivljeni, proizlaze jako osumnjičena tri lica, koja su u Hercegnovom poznata kao aktivni komunisti:

- 1) Aičević Danilo Krste, rođen u Kamenom 14/2/1913, poštanski činovnik;
- 2) Mandić Teodor pok. Jove, star 30 godina, nastanjen u selu Mandić, kapetan bivše jugoslovenske vojske;
- 3) Bronzić Branko Lazara, rođen u Mandiću 12/6/1910, tamo nastanjen, učitelj.

Pošto je naređeno traganje za njima, bili su pronađeni juče, 16 o. m., u predjelu u kojem su bili prerezani telegrafski stubovi.

Tamo su ih još prije sabotaze primijetili naši vojnici. Pokušali su da se odupru s oružjem, ali su ih karabinjeri, otvorivši **vatru** uspjeli **da** savladaju.

U međuvremenu, rasršeno stanovništvo je zapalilo njihove kuće. Nije se moglo odmah pristupiti gašenju zbog iznenadne eksplozije municije koja je krišom bila držana u spomenutim kućama, na skrivenim mjestima, koja nisu otkrivena prilikom **pretraživanja** koje **je** malo prije toga bilo izvršeno.¹

Noću 16 o. m. izvršena je još jedna sabotaza kojom je oboreno još 14 telegrafskih stubova u predjelu između Igala i Sutorine, u opštini Hercegnovi. Izvršena je odmah na mjestu istraga. Do **sada** su izvršena 23 hapšenja. Stanovništvo je i u ovom slučaju reagvalo, zapalivši tri kuće licima koja su jako osumnjičena.

Najzad, u prvim jutarnjim časovima današnjeg dana, između Sutorine i Grude, na oko 5 kilometara od Herceg Novog, nepoznata lica su prerezala nekoliko telegrafskih i telefonskih žica. Policiske snage, koje su odmah otišle na mjesto radi potrebne istrage, uhapsile su 18 talaca, među kojima tri seoska glavara. Stanovništvo je zapalilo 3 kuće, hoteći, očevidno, da djelima pokaže svoje negodovanje prema onima koji remete mir u tom predjelu.

Pored toga desili su se sljedeći događaji koji pokazuju na koji su način ustanici uspjeli da se uvuku u naš teritorij preko graničnog pojasa, koji je slabo zaposjednut našim trupama:

— 13 o. m. poslije podne, jedan pješak, prelazeći sam preko šumovitog predjela u mjestu Lovorno, kod Grude, bio je zaustavljen od dvojice nepoznatih koji su, bez uspjeha pokušali da ga razoružaju.

— 15 o. m. poslije podne, patrola artiljeraca primijetila je u predjelu Kamena dva lica od kojih je jedno bilo naoružano karabinom. Na poziv da stanu, ovaj posljednji je uspio da umakne u šumu, dok je prvi uhapšen i identifikovan kao neki Vidak Samardžić, pok. Blagoja, star dvadeset pet godina, iz Blagaja (Risan).

— Noću između 15 i 16 o. m., grupa od oko 30 ustanika², sa puškomitraljezom, idući prema Kameno—Mandić (Hercegnovi), sukobila se sa jednom zaštitnom formacijom naših vojnika. U vatrenom okršaju mi nismo imali žrtava. Ustanici su se, nagnani na bijeg, povukli prema crnogorskoj granici.

— U 6 sati 16 o. m., na karabinjere stanice Zelenika, koji su bili pojačani odredima pješadije, dok su izviđali konjski put za Cbalicu (Hercegnovi), ispaljeno je osam puščanih metaka. Brzo protivdejstvo vojnika nagnalo je u bijeg napadače, koji su uspjeli da se udalje prema brdima u pozadini.

¹ Ovo je obična falsifikacija od strane Italijana: oni su sami palili kuće, a tobožnjim gašenjem požara htjeli su da se prikažu velikuđušni i humani.

² Partizani Orjenskog NOP bataljona

COPIA

COMANDO SETTORE MILITARE MARITTIMO
CENTRO C.S. DI TEDDO (Cattaro)

Teddo, 18/11/1941-XX

Prot. N° 1648 I.S.

ARGOMENTO : Situazione delle Bocche di Cattaro.-

SEGRETO

AL COMANDO DEL SETTORE MILITARE MARITTIMO

= T E D D O =

Il movimento armato montenegrino è in pieno sviluppo e in proporzioni forse maggiori di quelle del luglio decorso per organizzazione e forza.-

La propaganda comunista sovvenzionata da nemici esterni è attivissima e trova molti aderenti specie tra i contadini ed operai.

Recentemente S.E. PIRZIO BIROLI ha emanato un bando col quale invita i montenegrini a lasciare le armi e tornare al lavoro promettendo largo perdono - ad eccezione dei capi.-

Nel bando, che porta la data del 31 ottobre, è detto tra le altre cose che sono concessi trenta giorni di tempo per arrendersi e ritornare alle proprie case, ma in realtà è accaduto che dal 31 Ottobre a questa parte le uccisioni - le aggressioni - gli atti di sabotaggio - sono stati ripresi su più vasta scala.-

Questo è tempo perduto e col tempo anche il nostro prestigio.-

Io penso che se si facessero meno bandi e più facilitazioni forse le cose andrebbero diversamente.-

Jutros je Eks. Prefekt održao u Vladinoj Palati sastanak kojem su, pored ostalih, prisustvovali generali — komandanti divizija „Taro“ i „Messina“, admiral — komandant pomorskog sektora u Tivtu, Federal, potpisani i komandant grupe karabinjera.

Na tom su se sastanku diskutovale i utvrdile mjere koje će se primijeniti da bi se izbjeglo da se situacija, koja za sada ne izaziva naročitu zabrinutost, pogorša.

Ukoliko bude nekih značajnijih vijesti, ja ću ih javiti Vašoj Ekscelenciji.

Kvestor
(potpis nečitak)

BR. 181

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA CENTRA KOMANDE SEKTORA TIVAT
OD 18 NOVEMBRA 1941 GOD. KOMANDI VOJNO-POMORSKOG
SEKTORA O NESTABILNOJ VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U
BOKI KOTORSKOJ

Kopija

KOMANDA
VOJNO-POMORSKOG SEKTORA
CENTAR KOMANDE SEKTORA
TIVAT (KOTOR)

PREDMET: SITUACIJA U BOKI KOTORSKOJ

Tivat, 18/11/1941 — XX
Prot. br. 1648 I. S.

POVJERLJIVO

KOMANDI VOJNO POMORSKOG SEKTORA

= Tivat =

Crnogorski oružani pokret u jakom je razvoju i možda je, što se tiče organizacije i jačine, većih razmjera od onog prošlog jula.

Komunistička propaganda koju vrše neprijatelji izvana neobično je aktivna i nailazi na pristalice naročito među seljaštvom i radništvom.

Nedavno je Nj. Eks. Pirzio Biroli izdao jedan proglas kojim poziva Crnogorce da ostave oružje i da se vrate na rad obećavši im, s izuzetkom vođa, širokogrudno praštanje.

U proglasu od 31 oktobra među ostalim se kaže da je dan rok od trideset dana u kojem roku treba da se predadu i da se vrate svojim kućama, ali u suštini od 31 oktobra pa do danas ubistva- napadi i djela sabotaže ponavljani su još u većem broju.

Znači da je to izgubljeno vrijeme a s vremenom i naš prestiž. Mislim da bi se stvari drugačije odvijale kad bi bilo manje proglasa a više strijeljanja.

Pred par večeri jedno povjerljivo lice, koje gaji čisto italijanske osjećaje, reklo mi je da svako naše djelo milosrđa, civilizacije, dobročinstva i milosti pobuđuje u mozgovima ovog crnogorskog stanovništva ideju da sve ovo mi iz straha radimo.

Onda što čekamo da već jednom završimo sa ovim mnogim nepopravljivim i nesvladljivim razbojnicima.

Ovdje u Boki Kotorskoj mi gledamo i pratimo tamošnju situaciju ali i naša situacija nije naročito dobra.

Malo nas je, raštrkani smo ovdje-ondje i ne znam kako bi se snašli u slučaju jednog jakog napada.

Spremni smo da se branimo u granicama mogućnosti ali ja ne vidim u ovoj našoj situaciji onu sigurnost kojom bi se suprostavili jednom eventualnom težem događaju, čiji bi nadolazak, po mom mišljenju, igrao jednu od glavnih uloga u razmatranju jedne bilo kakove ratne situacije.

Naprotiv mi smo optimisti ali je taj naš optimizam bio mnogo puta uzrokom teških događaja.

Ovde su potrebne barem još dvije divizije — to je potrebno — a nije potrebno da one budu naročito i teško naoružane.

Ustanici su naoružani puškama i mitraljezima, imaju poneki bacač. Bilo bi potrebno samo da im se suprotstavimo sa istim oružjem, kojeg bi nosio jedan veći broj ljudi od onog koji je sada ovdje, pa da savladamo neprijatelja.

Trebalo bi obrazovati jake i stabilne garnizone i jednu veću manevarsku grupu koja bi odlazila i rušila svaki pokušaj bilo gdje se on pojavio. Ovim bi se zagantovao mir u svakom slučaju.

Ovako smo naprotiv izloženi opasnosti da nas pobačaju u more — a da ne spominjem druge moralne i materijalne posljedice.

Kapetan Kr. Karabinjera
Načelnik centra Komande sektora
Gasparino Langella

za tačnost prepisa
Komesar, načelnik Državne Bezbjednosti
(paraf nečitak)

BR. 182

IZVJEŠTAJ ŠEFA KOTORSKE POLICIJE OD 19 NOVEMBRA
1941 GOD. GLAVNOM ŠEFU POLICIJE ZA DALMACIJU O PO-
LITIČKOJ SITUACIJI U KOTORSKOM SREZU

KR. KVESTURA — KOTOR (POLICIJA)

Br. 0295 Kab.

Kotor, 19/11/1941/XX

Odgovor na telegram br. 2595-2148. P. S. od 9 t. m.
Predmet: izvještaj o političkoj situaciji i javnom redu.

Povjerljivo — hitno

EKSELENCIJI GLAVNOM ŠEFU POLICIJE U DALMACIJI

Zadar

1. Politička situacija i javni poredak.

Početak pobune u Crnoj Gori (13 jula) zatekao je organe Uprave kotorske Provincije, koja je u najskorije vrijeme obrazovana, u samom uređenju, a od njih Kvesturu (Policiju) koja je tek prije nekoliko nedjelja počela da funkcioniše, još u početnom stadijumu uslijed nedostatka ljudstva i sredstava. — Ustanak je, pored toga, zatekao vojne jedinice koje su ovdje raspoređene u samom premještanju, dok je postojala opasnost da se sam ustanak proširi i na Boko-kotorsku teritoriju, uslijed ukrštanja koja postoje između ova dva kraja, uslijed veza koje su imali pobunjenici i koje imaju na našoj teritoriji i, najzad, uslijed ciljeva pobunjenika koji su težili, kao što teže još uvijek, da uvuku u svoj program zonu Boke Kotorske.

Uprkos kritičnog momenta prouzrokovanog gore navedenim razlozima, ustanak se nije proširio unutar naših granica, mada je neizbježno ostavio utisak na duh stanovništva, a javni poredak nije pretrpeo nikakvo uznemirenje. Ovo se imalo zahvaliti jedino brzom, snažnom i vrlo efikasnom akciji koju su razvili organi Policije koji su imali u Ekselenciji Prefektu jednog neuporedivo dobrog vođu, brzom shvatanju kao i brzom donošenju odluke i neiscrpnim čvrstini.

Čvrstina koja je odmah primijenjena poslužila je tome da nedvosmisleno opomene stanovništvo, da Vlast koju pretstavlja

Uprava, ne poznaje polumjere, a još manje lažno i veoma štetno sažaljenje koje ne liječi već pogoršava zlo.

Jednovremeno sa akcijom suzbijanja, Ekselencija Prefekt je započeo miroljubivu akciju, sa idejom, odmah i ostvarenom, to jest sa dobrovoljnim taocima. — Ta akcija bila je odmah prihvaćena od strane stanovništva koje ju je pratilo sa interesovanjem i povjerenjem.

Od mjera koje je Policija preduzela u tome periodu treba istaći kontrolu svih Jevreja Koji su se iz unutrašnjosti teritorije povukli ovdje, nakon pada Jugoslavije; 192 od njih upućeno je u koncentracioni logor u Albaniji dok je novac, kojim su raspolagali i koji je predstavljao znatnu vrijednost, bio zaplijenjen. — Pored toga je izvršeno potpuno čišćenje neobuzdanih i opakih ljudi ili ljudi bilo na koji način sumnjivih u tome trenutku: 146 od njih bilo je internirano u Albaniji. Druge mnogobrojne osobe iz bilo koga razloga nepoželjne, crnogorskog, srpskog ili hrvatskog porekla, bjehu najzad prisilno udaljene iz Provincije.

Oslobodivši taoce, prešlo se na ispitivanje pojedinačnih slučajeva interniranih u Albaniji, ponovno ispitivanje koje je dovelo do oslobođavanja, u dva dijela, šesdesetorice od njih; sada se pušta na slobodu treća grupa, dok će preostalih 67, za koje je utvrđeno da su komunisti ili politički opasni, biti uskoro prebačeno u stare provincije Kraljevine.

Tako je bilo moguće otkriti u proteklom oktobru jedan komunistički poduhvat i poduhvat za ukazivanje pomoći pobunjenicima u Crnoj Gori, presjekavši ga u samom početku izvršenim hapšenjem 17 lica. Od ovih lica, upućenih Izvanrednom sudu za Dalmaciju, koji je hitno stigao u Kotor, bila su osuđena, i to: 6 na smrt, 10 na 5 godina robije, a 1 je oslobođen iz nedostatka dokaza.

Organizacija pomaganja pobunjenika s komunističkom pozadinom otkrivena je i u Zeleniki, gdje su karabinijeri otkrili i uhapsili 13 lica koja su potom bila internirana.

U jednom novom čišćenju, izvedenom u cilju potpunog uništenja prokomunističke aktivnosti, bilo je uhapšeno 86 osoba, koje su uskoro ukrcane radi internacije na ostrvo Lipari i Ustica.

S druge strane aktivnost crnogorskih pobunjenika preko granice (o čemu smo dobili očevidan dokaz prilikom napada izvršenog 18 oktobra na jednu autokolonu na putu Cetinje—Podgorica s gu bitkom 14 naših vojnika¹) koji su se možda osilili zbog ne uvijek pravilnih postupaka toga Gubernatora, kao i zbog postignutih

¹ Ova akcija, koju su izveli partizani Zetskog NOP odreda **pije** izvedena na putu Cetinje—Podgorica, već na Dutu Podgorica—Kolašin. Opširnije o ovoj akciji vidi Zbornik, tom III. knj. 1. dok. br. 28.

uspjeha četnika u Srbiji zahvaljujući oslabljenju periferiskih njemačkih okupacionih garnizona, nije mogla, a da ne stekne neku naročitu privlačnost za nemirne duhove nastanjene u Provinciji — naročito u zoni Hercegnovi—Gruda. Zbog toga, kako izgleda, pobunjeničke snage s one strane granice i vrše pritisak, i nisu mogle da ne pređu granicu svojim istaknutim dijelovima u našu Provinciju sa infiltracijama omogućenim usljed slabosti vojnih snaga koje su posedale pogranični pojas.

Takvo stanje stvari, usljed okolnih i topografskih prilika, nije moglo a da ne dobije odjeka na našoj teritoriji. Nekoliko lica iz Hercegnovog (ukupno 7), ranije imenovanih, odmetnulo se u gerilu očigledno da se pridruže pobunjenicima; javljeno je o nekoliko dela sabotaze, baš u zoni Hercegnovi—Gruda sa rušenjem telegrafskih stubova, presjecanjem telegrafskih i telefonskih žica; pokušaji prepada izvršeni na naše izviđačke patrole (slično se dogodilo i na hrvatskoj teritoriji) odbijeni su vatrom; paljba na jedan naš železnički vojni transport ostala je bez posljedica; pokušaj razoružavanja nekih naših pojedinih vojnika, itd.

Ovu aktivnost su najspremnije dočekali naši organi Policije, koji odmah preduzeše najenergičnije mjere hapšenja velikog broja lica ozbiljno osumnjičenih i sumnjivih; trojica od njih zatečena sa oružjem u rukama bila su na licu mjesta strijeljana od strane karabinijera. Bili su uzeti taoci iz zaselaka i sela u zoni, ali su pušteni, pošto se stanovništvo zauzelo, a njihove starješine dale dokaza lojalnosti.

Šef policije

BR. 183

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA ITALIJANSKE DIVIZIJE „PUSTERIA“ OD 10 DECEMBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA PLJEVLJA

KOMANDA V ALPINSKE DIVIZIJE „PUSTERIA“

**SUMARNI IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOM NAPADU NA
Pijevija 1-12-1941.**

Ispitivanje primijenjenih metoda u izvođenju napada, izvještaji koje je dao obavještajni odsjek i mnogobrojni veoma važni dokumenti, pronađeni kod leševa ustanika koji su nađeni ispred naših linija, omogućuju nam da dobijemo jasnu i tačnu sliku o značaju ovog napada za jugoslovensku komunističku organizaciju, koja je

bila ubijedena da će u Pljevljima uništiti srce divizije „Pusteria“ i da će jednovremeno snabdjeti trupe materijalom, oružjem i namirnicama, i uspostaviti teritorijalnu vezu između ustaničkih ^ona u Crnoj Gori i onih u Srbiji preko Sandžaka.

Sam napad trebalo je da pretstavlja početak jedne **obimne** ofanzivne akcije koja bi imala za cilj uništenje italijanskih okupacionih snaga.

Organizacija napada kao i cjelokupna vojna i politička organizacija takozvane „Narodno-osobodilačke vojske Crne Gore, Boke i Sandžaka“ potiče u svojim počecima iz perioda koji je nastao uslijed propasti julskog ustanka; ona se usavršila i, moglo bi se reći, dovršila u prvoj polovini proteklog mjeseca novembra. . 1

Mobilizacija je otpočela oko 15-og i bila je pripremljena značajki i veoma brižljivo, tako da su 30 novembra svi komunistički bataljoni već bili izbili na polazni položaj za napad, na nekliko kilometara od varoši. Nesumnjivo je da su organizaciju izvršili, i da je još uvijek vrše, mnogobrojni sposobni oficiri bivše jugoslovenske vojske, a da su velika finansiska sredstva dobivena za ovo iz Londona i Moskve.

Napad je tekao onako kako su komandanti ustanika bili utvrdili, a napadnim trupama su prethodile jurišne jedinice naročito obučene i naoružane, vođene od ustanika iz Pljevalja i okoline koji su savršeno poznavali plan varoši.

Prvi pucnji čuli su se, oko 2 sata, 1 decembra. Odmah se jasno uočila izvanredna opasnost napada. Komunistički bataljoni su u masama vršili pritisak na periferiju, dok su u unutrašnjosti mjesta, takozvani „vodovi smrti“, uz pripomoć pojedinih mještana, vršili žestoke i uporne napade ručnim bombama na sve komande i posade. Jedan naš jak artiljeriski položaj, ostavši bez municije, bio je savladan, — napadači su prišli bateriji iza leda, te je njeno ljudstvo moralo da prekine topovsku paljbu da bi se branilo ručnim bombama, komande i posade vidjele su na malom otstojanju neprijateljske talase, koji su, ne obzirući se na krvave gubitke, obnavljali napade.

Ovom prilikom se moglo konstatovati koliko su bile dragocjene mjere preduzete u cilju postavljanja višestrukih veza.

Rad komande divizije za cijelo vrijeme trajanja borbe bio je miran, ozbiljan i neprekidan, iako se neprijatelj nalazio i iza njenih leda.

Ali naročito treba istaći veličanstveno držanje alpinaca. Od prvog trenutka odgovor na neprijateljev napad bio je vrlo žestok. Svi vojnici, bez izuzetka, stupili su u borbu sa odlukom da ne puste ni po koj-u cijenu i da neprijatelj skupo plati svoju drskost-

Mali dijelovi, kojima su komandovali podoficiri iz trupe, nastavili su pobjedonosno da pružaju otpor čak i onda, kada su skoro svi vojnici bili uslijed rana izbačeni iz stroja.

U svanuće, svi položaji su, sa izuzetkom jednog malog utvrđenja, bili su još uvijek čvrsto u našim rukama, a neprijatelj je bio znatno oslabljen uslijed našeg protivdejstva, kao i uslijed pretrpljenih krvavih gubitaka. Tada su počeli naši protivnapadi. Utvrđenje je odlučno napadnuto i ponovo osvojeno, a iz svih naših položaja izašle su jedinice u susret neprijatelju.

Ustanici su odmah shvatili da je bitka bila skoro izgubljena, te su počeli da se povlače na okolne brežuljke.

U mjestu, borba je nastavljena u toku cijelog dana 1 decembra, da bi se istjerali mnogi ustanici koji su se ugnijezdili u kućama. Mnoge kuće morale su biti porušene topovskim zrnima, jer su se u njima nalazila neprijateljska automatska oruđa.

Posljednja neprijateljska uporišta bila su uništena u zoru 2 decembra.

Gubici kod alpinaca, bili su ozbiljni u poređenju sa gubicima jedinica koje su sačinjavale garnizon (bataljon „Trento“, 2 baterije 5 art. puka, jedna četa bataljona „Belluno“, 12 minobacača, jedan mješoviti inženjerski bataljon: ukupno 2000 ljudi), kao i gubici kod ustanika pružaju sliku o izvanrednoj žestini borbe. Više od 300 ustaničkih leševa nalaze se sigurno u okolini. Sami ustanici priznaju gubitke od 500—600 mrtvih i srazmjeran broj ranjenih

Značaj borbe kod Pljevalja prelazi čisto lokalni događaj, i to iz sljedećih razloga:

1) — Napad je morao predstavljati glavnu probu efikasnosti nove organizacije „Narodno-oslobodilačke vojske Crne Gore, Sandžaka i Boke“ koja je operisala prema narednjima Vrhovnog štaba Jugoslovenske partizanske vojske.

2) — Napad na Pljevlja proglašen je kao neka vrsta krstaškog rata, pozivajući na okup za izvršenje ovog napada sve partizane Crne Gore, Sandžaka i Boke, ojačane dijelovima pridošlim iz Srbije i Bosne.

3) — Uspjeh napada bi predstavljao za ustanike jednu veliku moralnu pobjedu, jer bi time pokazao ozbiljnost obećanja datih stanovništvu, i omogućio bi uništenje najvažnijeg jezgra veoma opasne divizije „Pusteria“.

4) — Materijalni uspjeh bio bi takode veoma značajan za ustanike, jer bi se oni obilno snabdjeli hranom, oružjem i municijom.

5) — Zauzimanje Pljevalja bilo bi za ustanike osnovni preduslov za stvaranje opšteg ustanka u cijelome kraju sa partizanskim kadrovima, a koristeći se nacionalističkom propagandom.

Željeno otvaranje jednog anti-osovinskog balkanskog fronta dobilo bi ovim sigurnu početnu osnovicu.

Sva prikupljena dokumentacija ne samo da obilno potvrđuje napred navedeno, već nam potvrđuje ono što je već rečeno, da se nalazimo pred jednom dobro organizovanom neprijateljskom organizacijom, obilno snabdjevenom sredstvima, bez predrasuda i odlučnom, te stoga i veoma opasnom.

Komandant nosilac „Zlatne medalje“
General-lajtnant
Giovani Esposito, s. r.

Za tačnost prepisa
kapetan na dužnosti u štabu
Načelnik Odjeljenja oružanih snaga
Lazzaro Dessy
Ovjerava:
Na Cetinju, 24 decembra 1941 — XX.

KOMANDA V ALPINSKE DIVIZIJE „PUSTERIA“

— Personalno odjeljenje i sekretarijat —

Br. 7516-3 protok.

V. P. 206-A, 10-12-1941-XX

PREDMET: Spisak poginulih oficira u borbi.
Bataljon „Trento“ XI alpiskog puka

Štabska četa

— Rezervni poručnik Braitto Walter, Giuseppe-a i Pelegrini Edvige, rođen u Ponte Arche 22 septembra 1916, okrug Trento, stanuje u Trentu, ulica Alle laste.

Poginuo od pogotka u glavu.

— Rezervni veterinarski potporučnik Ferretti Lino, pokojnog Annasino-a i Mesfieri Anne, rođen u Fabbrigo (Modena) 1 januara 1915, okrug Modena, stanuje u Fabbrigo (Modena).

Umro od raznih rana na ruci i od pogotka u desno bedro;

94 četa

— Rezervni sanitetski poručnik Cantore Antonio Giobata-ov i Professione Clelie, rođen u Vicenzi, stanuje u Vicenzi, ulica Piancoli 16.

Poginuo od pogotka u stomak.

— Rezervni potporučnik Vannucehi Bruno, pokojnog Pietra i Micheli Fulvie, rođen u Sori (Trosinone) 9 marta 1917, okrug Trento, stanuje u Trentu, trg Mostra 31.

Poginuo od zrna ispod lijeve plećke koje je izašlo kod desne sise.

— Rezervni potporučnik Flaim Vitterio, Giovanni-a i Rossi Vitterine, rođen u Cles-u 1915, okrug Trento, stanuje u Cles-u (Trento).

Poginuo od pogotka u grudi.

— Rezervni potporučnik Graziola Valerio, pokojnog Čamila i Manica Giuseppine, rođen u Villagarini 25 oktobra 1913, vojni okrug Trento, stanuje u Villagarini.

Poginuo od zrna u grudima.

144 četa

— Rezervni poručnik Soncini Arnos, Ernesta i pokojne Bozzelli Renze, rođen 1 marta 1911 u Mantovi, okrug Como, stanuje u Coni-u.

Poginuo od pogotka u srce.

7 alpiski puk

— Rezervni potporučnik Pelegrini Luigi, pokojnog Francesca i Pelegrini Marie, rođen 20 marta 1915 u Basano di Sutri, provincija Viterbo, tamo stanuje,

5 alpiski art. puk

— Rezervni poručnik Pachioni Tulio, Opprenda i Battisti Amine, rođen u Revere Pologna 25 decembra 1912, nastanjen u Bologni, trg Umberti 1-8.

— Aktivni potporučnik Genzini Luigi, pokojnog Francesca i Tannella Emilie, rođen u Napulju 15 decembra 1915 god., stanuje u Napulju, ulica Taddeo da Sessa 24.

— Rezervni poručnik Bruzzio Ettore, pokojnog Artura i Delfini Maricanole, rođen u Carrari 13 jula 1910, porodica stanuje: Milano, prolaz Porta Vittoria 16.

5 mješov. inženj. batalj.

— Rezervni kapetan Regattieri Renzo, Cresta i Staleari Zelmire, rođen u Poggiorusco (Mantova) 25 decembra 1901, porodica stanuje u Poggiorusco.

74 bolnica C. R. I¹ Cisco, dr Luigi, pokojnog Pietra, rođen u Veneciji godine 1888, oženjen gospođom Ciulia Cisco, ulica Italo Balbe 23, Vicenza.

¹ Vjerovatno italijanski Crveni krst

— Poručnik sveštenik Ollana Pierino, otac Giuseppe, Camilla i Angele Franzoi, rođen u Roncone (Trento) 1909.

Po naređenju
Načelnika štaba
major Alberto de Ciorgio, s. r

Ovjerava prepis:
kapetan na službi u štabu
šef Odjeljenja vojnih snaga
Lazzaro Dessy

Na Cetinju, 24 decembra 1941-XX

PREGLED GUBITAKA

Jedinica	Mrtvih			Ranjenih			Nestalih		
	oficira	podoficira	vojnika	oficira	podoficira	vojnika	oficira	podoficira	vojnika
Bataljon „Trento"	7	2	28	5	2	75			
XI alpiski C. G.			7	1	1	11			8
5 art. alp. puk	3	3	13	a	6	34			
5 mješ. inženjer, batalj.	1	—	—	—	4	11			
XI centar za snabdijevanje	—	—	1			0			
79 četa bataljona „Belluno"	1		0			11			
418 odjelj. alp. kralj, karabinjera									
419 odjelj. alp. kralj, karabinjera			1			1			
74 bolnica C. R. J.	g		1			1			
Glavni stan		1	1						
Svega	14	6	54	8	16	146	—	—	8

BR. 184

NAREĐENJE GUVERNERA CRNE GORE OD 16 DECEMBRA 1941
GOD. KOMANDI TRUPA ZA PREDUZIMANJE HITNIH MJERA
U CILJU SPREČAVANJA PORASTA PARTIZANSKOG POKRETA
U OKOLINI LOVČENA

GUVERNER CRNE GORE
VOJNO ODJELJENJE

Br. 4283/Op. M.

Cetinje, 16 decembra 1941/XX

Predmet: Aktivnost pobunjenika

Komandi trupa Crne Gore

Vojna pošta 14/A

Jedna nedavna operacija policije izvedena u Dobrskom Selu potvrdila je, putem dokumentacije i prikupljenih dokaza, da se vrši nasilna mobilizacija svih sposobnih ljudi. Ona je sprovedena bilo revnosnom i veštom propagandom, bilo zastrašivanjem onog stanovništva koje je do sada ostalo mirno. Skupovi u vidu zborova, čemu slijedi vojna organizacija bandi, zaista su primijećeni u Ugnjima, Očinićima i drugim selima zone Cetinje i Lovćen.

Da bi se blagovremeno prekinula ova istinska i prava mobilizacija svih sposobnih ljudi, bilo bi neophodno angažovati starješine, pa i same stanovnike sela, da se suprotstave pritisku pobunjenika. U tom cilju bilo bi potrebno da naše trupne jedinice izvrše prepade na najvažnija sela i da tamo izvrše popis stanovništva muškog pola i uzmu dovoljan broj talaca, probranih naročito od najmlađih (ne više od 10), objavljujući da će se, ako prilikom sljedećih obilazak* u cilju provjere budu nedostajali novi stanovnici, naša neposredna kaznena akcija svesti na strijeljanje samih talaca.

Biće dobro da ove preventivne akcije policije budu izvedene u sporazumu sa nadležnim teritorijalnim komandama Kr. karabinijera.

(M. P.)

Guverner Crne Gore
Armiski general A. Pirzio Biroli

УПУТСТВО ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1941
ГОД. ЂОРЂИЈИ ЛАШИЋУ И ПАВЛУ ЂУРИШИЋУ ЗА ОРГА-
НИЗОВАЊЕ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА У ЦРНОЈ ГОРИ

ШТАБ КОМАНДЕ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ
ГОРСКИ ШТАБ СТР. ПОВ. БР. 370
од 20. 12. 1941 год.
п о л о ж а ј.

Ђенералштабном мајору госп. Ђорђију
Лашићу² команданту четничких одреда ју-
гословенске војске у Црној Гори, капетану
г. Павлу Ђуришићу³, команданту лимског
четничког одреда Југословенске војске.

И н с т р у к ц и ј е⁴

Наша се држава још увијек налази у рату са вековним на-
шим непријатељима Немцима и Италијанима. Ван наше отаџбине
боре се за слободу нашег народа наш млади краљ са владом,
која се бори на дипломатском пољу и која се оружаном снагом
бори на средњем истоку уз раме са нашим великим савезницима
достојним нашега народа и оружја. Слобода је највише добро
једног частног народа, зато смо ми сви у отаџбини дужни да
учинимо све и да се боримо надчовјечанским напорима следејући
светлим примјерима из наше славне историје да би избацили

¹ Копија документа налази се у архиви Војноисториског института;
оригинал није сачуван.

² Ђорђија Лашић, мајор бивше југословенске војске, постављен за
команданта свих четничких снага у Црној Гори по одлуци Драже Михаи-
ловића од 15 октобра 1941 године. Погинуо приликом бомбардовања
Подгорице (Титограда) маја 1944 године.

³ Павле Ђуришић, капетан бивше југословенске војске, постављен
од Драже Михаиловића за команданта Лимско-санџачких четничких од-
реда. У данима ослобођења 1945 год. отступао са окупатором до Хрват-
ске и даље му се не зна за судбину.

⁴ Према директиви Драже Михаиловића почеле су се стварати у
Црној Гори прве организоване четничке формације под руководством
Лашића и Ђуришића децембра 1941 год., а фебруара 1942 год. придру-
жио им се и пуковник Бајо Станишић као и добар дио бивших југосло-
венских официра из Васојевића. Они су у почетку организовали одреде
и држали се потпуно пасивно према окупатору, објашњавајући народу
да су они за борбу против окупатора али да још није вријеме. Услијед
наглог пораста партизанских снага и њиховог утицаја на широке народне
месе, четници су се потпуно компромитовали и морали су се показати
у правој боји. Они су у Црној Гори почели водити отворену борбу про-
тив Народноослободилачког покрета фебруара 1942 године.

непријатеља из наше драге отаџбине. У тој гигантског борби нисмо сами већ су уз нас велике силе и савезнице Америка, Енглеска, Русија, Кина и све остале демократске државе. Наша је побједа сигурна. Наша војска која је у априлу доживјела издајство многих мрачних елемената и највећу катастрофу није побјеђена још јер рат није завршен и према томе нема побједника ни побјеђених. Четнички одреди наше Југословенске војске продужили су њен жтот, како би у неравној али пуној славе борби куцнуо час нашега народа.

Циљеви наших одреда јесу:

1. Борба за слободу целога народа под скиптром Његова Величанства Петра II.
2. Створити велику Југославију и у њој велику Србију етнички чисту у границама Србије, Црне Горе, Босне, Херцеговине, Срема, Баната и Бачке.
3. Борба за укључивање у наш државни живот (још неослобођених словеначких територија под Италијанима и Немцима — Трст, Горица, Истра, Корушка) као и Бутарску и сјеверну Албанију са Скадром.
4. Чишћење државне територије од свих народних мањина и ненационалних елемената.
5. Створити непосредне заједничке границе између Србије и Црне Горе, као и између Србије и Словеначке, чишћењем Санџака од муслиманског живља и Босне од Хрватског и муслиманског живља.
6. Казнити све усташе и муслимане који су у трагичним данима немилосрдно уништавали наш народ.
7. Казнити све оне, који су криви за нашу априлску катастрофу.
8. У крајевима очишћеним од народних мањина и ненационалног елемената извршити насељавање Црногораца. У обзир долазе сиромашне исправне и поштене породице.
9. Сваком приликом нападати, убијати и саботирати све окупаторске тежње с паролом „Смрт окупатору“.

Циљеви су огромни, зато је борба утолико захвалнија за оне, који се боре за њено остварење.

Учинит све што је у вашој моћи да се сав ненационални елеменат у Црној Гори сврста што пре у наше одреде, јер се догађаји ређају вратоломном брзином и не смију нас затећи неспремне.

Са комунистима партизанима не смије бити никакове сурадње јер се они боре против династије а за остварење социјалне револуције иго никад не смије бити наш циљ, јер смо ми једино и искључиво борци за краља отаџбину и слободу народа.

Употреба четничких одреда у Црној Гори у даном тренутку

- 1.) Једним делом снаге дејствовати на долини Лима, правцем Бијело Поље Сјеница са задатком да се очисти Пештер од муслиманског и арнаутског живља. Ове снаге морају тесно сарађивати са одредом Таворским и ГорскЈгм.
- 2.) Делом снаге дејствовати правцем преко Чакора ка Метохији са задатком да се на томе правцу очисти територија од Арнаута као и да се пресретну они који ће бити прогоњени из Пештара и Санцака. Ове снаге морају сарађивати са снагом под 1. и одредом копаоничким.
- 3.) Делом снаге из области Никшића дејствовати правцем јужно ка Дубровнику са задатком да се ови ослободе. Ове снаге морају сарађивати са левом Дангићевом колоном која ће дејствовати преко Мостара.
- 4.) Делом снаге дејствовати ка југу у циљу заузимања Скадра те за случај обезбедити Црну Гору од упада арнаутских елемената из Албаније.

Поступак:

Са Арнаутским муслиманима и усташама према њиховим заслугама за њихова гнусна дела према нашем живљу тј. исте треба препустити народном суду. Према Хрватима који су под окупацијом Италијана (делови Далмације) поступити према њиховом држању у даном тренутку.

Организација:

За целу област Црне Горе постављам за команданта свих четничких одреда југословенске војске ђенералштабног мајора Ђорђа Лашића. Састав штаба оставља се слободно по нахођењу самоме команданту. Важно је да штаб има оперативно обавјештајно; пропагандно одељење. Назив овог штаба јесте „команда четничких одреда југословенске војске Горски штаб бр. 15". Важно је да штаб буде експедитиван да се не губи у администрацији већ да му рад буде заснован на стварним чињеницама на самом терену.

За команданта Лимских четничких одреда у области среза Андријевичког, Беранског, Бјелопољског, и Колашинског постављам пешадијског капетана 1. Класе господина Павла Ђуришића.

Све остале команданте поставиће командант за Црну Гору, односно командант Лимских одреда за свој рајон. У целом свом раду руководиће се начелом „борба за народ" тј. послушквати шта народ жели па тако и радити. За командира постављати људе које жели сам народ. Ослањати се у пуној мери на наше националисте и националне борце чију сурадњу задобити, како

би борба нам била што успјешнија. У тој борби не сме бити политичких момената нити личне политике за задовољење својих амбиција. Цела борба има носити карактер чистог национализма са врховним циљем „Слобода народу“. Организацију изводити према приложеним упутствима и датим инструкцијама г. Павлу Ђуришићу и обзиром на локалне прилике. Управне и самоуправне власти остају оне које су биле на дан 27. марта 1941. г. Ако је неколицина компромитована у раду са непријатељем или корупционашки или како тако код народа жигосани треба их смјенити. Назив појединих батаљона и одреда давати према београдским појмовима, а у колико то није незгодно и по имену команданта. Подчињене команде носе своје називе под бр. 15 са бројем кога одреди командант. Што пре извршити формирање јединица поставити команданте који треба да се стварају у чврстом повезивању јединица и да се одмах налазе на терену на којима ће дејствовати. Познато да поједини крајеви Црне Горе располажу са обимом оружја и муниције док други оскудијевају. Зато је потребно што пре извршити поделу оружја. За ово се обратити за помоћ г. Рашевићу.

Веза

Са главним станом одржавати ћете везу преко радиостанице а према податцима г. Рашевића који има армијску радиостаницу. Шифра за рад радиа дата је г. капетану Павлу Ђуришићу. Док се не успостави радио веза исту одржавати куририма, а са шифром напред датом именованом. Познато је да у Црној Гори влада велика оскудица живежних намирница, зато припремити аеродром за спуштање падобранаца чиме ћете омогућити да се шаљу брза и ефикасна помоћ народу у Црној Гори. Тачна места са географским координатама⁵ што пре саопштити овоме штабу. Аеродром мора да буде припремљен за ноћни пријем због чега треба да постоји једна ваздухопловна група, која ће исти имати осветљавати када се буде најавио долазак авиона. Неопходно је потребно обезбедити један канал морске обале за унутрашњост, јер постоји вероватност да ће помоћ стићи и морским путем.

Везу са Дангићем у Босни одржавати преко Гацка на Билећу и преко Фоче на Калиновик. Везу са србијанским одредима одржавати преко лимског одреда. Већ је напред споменуто да је сарадња са исправним националним политичким елементима, од неопходно огромне важности. Стога учинити све да се ти елементи виђени црногорски прваци прихвате у ове свете борбе за бољу будућност нашег народа. Одмах по пријему овога наређења позвати виђене људе и упознати их са задатком помагања наше акције. То што се тиче ситуације у држави иста је изложена г. Ђуришићу.

⁵ Координатама

У Вашем раду руковати са напред изложеним инструкцијама издатим г. Ђуришићу као и обзиром на локалне прилике. Важно је да се нашим акцијама не изазивљу узалудне жртве већ, да се придржавамо начела нашега „постићи циљ са што мање жртава“.

Шаљем свој командантски поздрав свим националистима у Црној Гори.

Да живи Његово величанство краљ Петар II!

Да живи цео наш народ.

Командант ђенералштабни генерал
Драг. М. Михаиловић, с. р.

Да је препис веран свом оригиналу тврди:

Командант, пешадијски капетан I. класе.

Павле Ђуришић

БР. 186

**НАРЕЂЕЊЕ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА ОД 20 ДЕЦЕМБРА
1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ
ЗА МОБИЛИЗАЦИЈУ СВИХ ОФИЦИРА, ПОДОФИЦИРА И
ВОЈНИХ ОБВЕЗНИКА У ЧЕТНИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ**

КОМАНДА ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ
ГОРСКИ ШТАБ
Стр. Пов. Бр. 177
20 децембра 1941 године
ПОЛОЖАЈ

КОМАНДАНТУ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ
ВОЈСКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ¹

Наша Краљевина је још увек у рату са гнусним непријатељем наше нације. Част и понос нашег народа и славне традиције свијетлог оружја наших предака налажу нам свету дужност, борбу за слободу или смрт, како бисмо тог вековног непријатеља нашег народа барем достојно избацили из Отаџбине кад га нисмо дочекали како је то хтео наш народ.

Рад наших одреда крунисан је дивним успесима признатим од васколиког нашег народа који је широм целе Отаџбине свр-

¹ Писмо је упућено мајору Ђорђији Лашићу.

стан у наше редове, од целог културног демократског света — па и од нашега милога Краља Петра II.

Ја сам, као постављени командант Југословенске војске у Отаџбини срећан што је ова наша дивовска борба нашла у Црногорцима, тим вековним заштитницима слободе и Српства тог највећег добра народа, одлучне приврженике. На чему Вам у име Отаџбине захваљујем.

Обзиром на створено спољно-политичку ситуацију и унутрашње односе у Отаџбини

Н А Р Е Ћ У Ј Е М :

Да се сви активни и резервни официри, подофицири и обвезници Југословенске војске одмах пријаве и ставе на расположење постављеним командантима наше војске у Црној Гори без обзира на чин и положај који су раније заузимали, јер циљ је велики и борба за његово остварење не трпи ситница личне природе. Потребан је свестан, предан, одан и енергичан рад свију правих и поштених патриота.

Овим се наређењем замјењује оглас мобилизације, који се обзиром на унутрашње прилике још не може издати.

Командант ће најпогоднијим начином обавестити све старешине и обвезнике о предњој мојој наредби.

Сваки од нас положио је Заклетву на верност Краљу и Отаџбини.

Те заклетве нико још није разрешен. Држава се налази у рату услед чега ће сваки онај, који се не одазове предњем наређењу бити сматран војним бегунцем а судиће му се по ратним законима Југословенске војске.

ЖИВЕО ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ ПЕТАР II.
ЖИВЕО САВ НАШ НАРОД.

КОМАНДАНТ
генералштабни генерал
Драг. М. Михаиловић, с. р.

(М. П.)

Да је препис веран своје оригиналу који се налази у архиви ове Команде за службену употребу ТВРДИ

КОМАНДАНТ, кап. I. клас.
Пав. И. Ђуришић
(М. П.)

ШТАБ
ЛИМСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА
Стр. Пов. Бр. 4. —
7 јануара 1942 године
ПОЛОЖАЈ

КОМАНДАНТУ БРЗАВСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА. —

Доставља се предње наређење ради пријема к знању, исто саопш[тите] свим г. г. официрима и подофицирима, а осталим у изводу. —

КОМАНДАНТ
пешадиски капетан I [класе]
Пав. П. Ђуришић
(М. П.)

Штаб
Брзов. чет. одреда
стр. пов бр 8
8 јануара XII 1942 год.
Брзава

Пошто је по предњем
поступљено то у акта

Командант
Брзов. чет. одреда

BR. 187

**NAREĐENJE KOMANDANTA XIV ARMISKOГ KОРPUSA OD 21
DECEMBRA 1941 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA VEČU
BUDNOST PREMA USTANICIMA**

**KOMANDA TRUPA CRNE GORE
XIV Armiski korpus**

Operativno odjeljenje

**Br. 10665 protokola op.
PREDMET: Policiske akcije**

V. P. 14/M-21 decembra 41-XX

NASLOVI IZOSTAVLJENI

Raspisujući priloženi akt Nj. Eks. Guvernera skrećem pažnju:
а) да полициске акције о којима је ријеч морају:
— да буду редовно ограничене на она села која gravitiraju s
jedne i druge strane saobraćajnih puteva;

— da se ne naređuje prenoćivanje izvan sjedišta;
— da se akcije imaju voditi takvim snagama koje osiguravaju uspjeh;

b) da svaka operacija na većem otstojanju, koja iziskuje prenoćište izvan sjedišta, mora da bude prethodno odobrena od ove Komande i da je vode manevarski bataljoni, koji, nisu angažovani za odbranu garnizona.

Isto tako određujem, od represivnih mjera, sljedeće (koje se imaju saopštiti starješinama sela):

1) Stanovništvo će se smatrati odgovornim za svaki akt sabotaže ili zasjede koji bi se utvrdio na teritoriji njihove nadležnosti.

2) Biće obustavljeno svako dijeljenje namirnica onom stanovništvu koje saraduje sa ustanicima.

Za neka sela ova mjera je već bila odobrena; dalja odobrenja davaće u buduće komande divizija.

KOMANDANT GENERAL
Luigi Mentasti

(M. P.)

BR. 188

**NAREĐENJE GUVERNERA CRNE GORE OD 12 JANUARA 1942
GOD. O REPRESIVNIM MJERAMA ZA SVAKOG UBIJENOG ILI
RANJENOG ITALIJANSKOG OFICIRA¹**

NAREDBA

GUVERNER CRNE GORE
ODLUČIO JE:

Da će u slučaju napada na lica koja pripadaju italijanskim oružanim snagama

1) za jednog ubijenog ili ranjenog italijanskog oficira biti strijeljano 50 civila,

2) za 1 ubijenog ili ranjenog italijanskog podoficira ili vojnika biti strijeljano 10 civila.

¹ Naredba je objavljena u „Pljevaljskom vjesniku“ od 12 januara 1942 godine, br. 9.

ПИСМО КВИСЛИИГА НОВИЦЕ РАДОВИЋА ОД 14 ЈАНУАРА
1942 ГОД. ГУВЕРНЕРУ ЦРНЕ ГОРЕ ПОВОДОМ ОТСТУПАЊА
ИТАЛИЈАНСКИХ ВЛАСТИ ОД ДАТЕ ОБАВЕЗЕ

ГУВЕРНЕРУ ЦРНЕ ГОРЕ АРМИСКОМ ЂЕНЕРАЛУ
ГОСП. АЛЕКСАНДРУ ПИРЦИО БИРОЛИ

Ц Е Т И Њ Е

Част ми је овим потврдити пријем Вашег цијењеног писма од 9 јануара 1942 године Бр. 240 којим нам саопштавате мишљење Римске владе по предлогу мојих друтова: Генерала Крста Поповића¹ и моме.

Уз потврду пријема Вашег одговора, такође ми је част скренути Вашу високу пажњу на слиједеће: Пратећи Ваш ред мисли, односно ред мисли Ваше владе.

Тачно је, да су Талијанске трупе, после војничке побједи над Југославијом окупирале Црну Гору, на основу ратног права. Али је исто тако тачно да су сви званични фактори Италије, војнички и политички дошавши у Црну Гору, давали изјаве у име Ваше владе, КОЈЕ СУ СЕ ПОТПУНО РАЗЛИКОВАЛЕ ОД ДАНАШЊЕГ МИШЉЕЊА, КОЈЕГ СТЕ НАМ САОПШТИЛИ. Те су изјаве одговорних Италијанских фактора гласиле, да Италијанске трупе нијесу ушле у Црну Гору, као окупаторске и освајачке, него као пријатељске с том намјером, да успоставе црногорску суверену државу, што преведено на међународно правни језик значи: Омогућити Црногорском народу, да његова држава добије поново оне атрибуте државне суверености — Краљевска влада, војска, границе, — које је Црногорски народ насилним Версајским диктатом изгубио, као савезник Италије у прошлом светском рату. То је била и остаје морална обавеза Италије, које је обавезе није разријешила ниједна њена влада, а најмање данашња Фашистичка влада.

С обзиром на речене изјаве, Црногорски народ је с правом рачунао не само на симпатију него и на право пријатељство Ваше владе, па је примио благонаклоно Италијанске трупе, дивећи се њиховом пријатељском понашању према нашем народу с којим су подјелили и свој војнички оброк.

Међутим, таквом држању талијанске војске није одговарало и политичко држање званичне Италије. Мјесеци су пролазили а Римска влада није налазила начина да своју моралну обавезу према Црној Гори испуни и дадне свом бившем и вјерном савез-

¹ Крсто Поповић, вођа зеленаша у Катунској нахији, убијен у бјегству 1947 године. # •

нику политичко уређење саобразно, не само са општом ситуацијом него прије свега са моралном обавезом велике Италије.

У овом оклијевању Ваше високе владе, скромног смо мишљења, треба тражити генезу данашњој тешкој ситуацији у Црној Гори. Истина, послје три мјесеца након доласка Италијанских трупа у Црну Гору дошла је на потпис Црногорском конгресу резолуција од 12 јула, која не само што није била спроводљива и задовољавајућа, НЕГО ЈЕ ПРОТИВНИЦИМА Италијанске политике у Црној Гори пружила моћно средство у борби противу те политике, доказујући да је Италија већи пријатељ свакоме другом народу него Црногорском. Тако је тиме бачено зло сјеме у добру њиву. Наде Црногорског народа биле су тренутно овим актом помућене и вјера у пријатељство Италијанског народа поколебана.

Ако овој и оваквој психози Народној додамо и један исто тако важан елемент, а то је Њемачки напад на Русију, непријатељима осовине није тешко било завести један дио Црногорског народа и повести га на устанак противу савезника Њемачке.

Дакле, речени устанак није свјесно дјело Црногорског народа, него дјела спољашњих непријатеља Италије, који су искористили тренутно нерасположење народа. Тај устанак, по нашем скромном мишљењу омогућен и нејасним држањем званичне Италије о црногорском питању, боље рећи дискретном издашношћу ваше Владе према Црној Гори. Јер та је политика дозволила да Црна Гора изгуби не само крајеве који јој припадају по Историји и Етици, него и крајеве који су Црној Гори животни простор толико пута окупан Црногорском крвљу, а признати јој и од њених непријатеља. Ерцеговина мајдан нашег типа, Метохија наше вјерско светиште и просвјетно светилиште, па Улцињ престоница наше средњовјековне државе, отргнути су неправедно од нашег државног тијела, што је сваког Црногорца увцијелило.

Које даље крив за данашњу тешку ситуацију у Црној Гори и за невине Италијанске жртве, које ми жалимо као рођену браћу?

Ми остајемо дужни одговору на ово питање. Ми ћемо тај одговор можда оставити Историји, али с надом да велики и просвијетлени италијански народ кад сазна праву истину за смрт својих синова, неће бацити сву кривицу само на Црногорски народ а најмање на његове претставнике политичког и војног реда, који су били стрпљиви, такви остају и чине све напоре са своје стране, да се Италијанско-Црногорско пријатељство пробади на праведној и солидној основи и реципрочном поштењу. Та наша настојања до данас нијесу уродила плодом из простог разлога што из промјенљивог држања званичне Италије не знамо: да ли је Италија мандатор успоставе Црне Горе или само

окупатор по ратном праву. Изаћи једном на чистину из ове алтернативе илшеративна је потреба. Јер или смо слободни грађани слободне Црне Горе, који је званична Италија објавила или смо робови. И у једном и у другом случају позната су наша права и наше дужности, ма да различити. У првом случају ми смо господари своје судоине, у другом случају Италија је господар наше судбине до свршетка рата.

Тачно је, да је племенит гест опраштања кривице онима који вољно или невољно постадоше одметници, није уродио жељеним плодом. Али при просуђивању посљедица тога племенитог чина молимо да се не изгубе из вида све оне предрадње или истовремене радње предложене од мене и мојих другова, међу којима и четири бивша Црногорска министра са познатим искуством. Ми смо и данас увјерени да се поступило по нашем савјету и те предрадње извршене биле, да би резултат опроштаја био не само задовољавајући него можда и онемогућио поновне нападе на Италијанску војску на Пљевљима и Грахову.

Неучествовање правих црногораца у расподјелама Ваше војске противу одметника не може се дати оно подозрење које му придаје Ваша влада из разлога напријед наведеног, а тим мање то отсуство Црногораца послужити као разлог Вашој влади, да не може дискутовати осам тачака предложених од мене и Генерала Поповића. Јер речених осам тачака су минимум права дозвољених државама окупираних од сила осовине.

Колико било, изазива у нашим осјећајима, мишљење Ваше владе:

„Црна Гора до завршетка рата, имаће оно што буде заслужила својим држањем према Италијанима“.

Овакав закључак у мишљењу Ваше владе Црногорски народ није заслужио. Шта, више такав закључак је једна прејудикација Црногорског стања несагласна са темом до данас званичном подржаваној од стране Италије, т.ј. да је Црна Гора, постојала „де јуре“ као суверена држава независна, после незаконите анексије њене [од стране] Србије 1918 године.

Одакле, чинити одговорним један цио народ за злочин неколико њених синова са усијаним главама, којих уосталом има у свакој земљи на свијету, и не дати томе народу права која је вјековима јуначки стицао и имао — бар право на администрацију цивилну и војничку, не само да је неправедно, него такво мишљење Ваше владе противи се принципима за, које Италија је повела овај рат. — Принципима за нов ред у свијету, а на праведне основе.

Осим тога изгледа нам да таквим мишљењем Ваше владе, намјерава се, да замјени једну моралну обавезу са условном милошћу, што не одговара цивилизаторској мисли вјечног града и извора првог правде и права на чију правду ми Црногорци

имамо најпрече право, јер сјај Пријестола вјечног града дјели једна Црногорка са Првим Италијаном.

Молим Вашу Екселенцију, да изволи саопштити горње својој влади и да изволи и овом приликом примити високо поштовање мојих другова и мене.

Цетиње, 14-1-1942 год. Др. проф. Новица Радовић², с. р.

БР. 190

ПОЗИВ ЂОРЂИЈА ЛАШИЋА ОД 16 ЈАНУАРА 1942 ГОД. СВИМ ОФИЦИРИМА БИВШЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ СА ТЕРИТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ ДА МУ СЕ СТАВЕ НА РАСПОЛОЖЕЊЕ¹

ШТАБ
КОМАНДЕ СВИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ
СНАГА У ЦРНОЈ ГОРИ
БРОЈ 2
16 јануара 1942 године
ПОЛОЖАЈ

Г. Ивану Булатовићу
Ровци

Високом одлуком Њ. В. Краља Петра II стр. пов. бр. од 15 октобра 1941 год. предате радио путем преко команданта свих југословенских снага у отаџбини ђенерала г. Драже Михаиловића одређен сам за команданта свих југословенских трупа у Црној Гори.

Истом одлуком наређено је да ми се одмах ставе на расположење сви активни и резервни официри и подофицири и сви обавезници оперативне и резервне војске и сви чиновници. Такође стављено је у дужност свим властима сходно ратним законима Краљевине Југославије да ми пруже пуну сарадњу као преставнику редовне југословенске војске.

Другим наређењем строго. пов. број 177 од 20 децембра 1941 год. позивају се сви активни и резервни официри и подофицири и обавезници југословенске војске да се сместа ставе на расположење постављеним командантима наше војске у Црној Гори, без обзира на чин и положај који су раније заузимали, јер је циљ висока борба за слободу, те остварење овога не трпи ситуације личне природе, потребан је свестан, предан, одан и енергичан рад свију правих и поштених патриота. Ово наређење сматрати као оглас мобилизације, јер се очекују брзи и од пресудне важности догађаји за наше потпуно ослобођење.

* Новица Радовић, осуђен по пресуди војног суда и стријељан 1945 године.

¹ Позив је умножен на шапирографу, а овај примерак је упућен Ивану Булатовићу из Роваца.

Командант ће најенергичнијим начином обавестити све старешине и обавезнике о предњој мојој наредби.

Сваки од нас положио је заклетву на верност Краљу и отаџбини. Те заклетве још нико није разрешен. Држава се налази у рату, услед чега ће сваки онај који се не одазове предњем наређењу бити сматран војним бегунцем, те ће му се судити по ратним законима југословенске војске.

Достављајући предње НАРЕЂУЈЕМ, да о предњем обавестите све активне и резервне официре и подофицире и обвезнике оперативне и резервне војске, стим да сваки одређени старешина, одмах предузме организацију свих националних елемената у свом делокругу и да се расчисти питање ко је за Краља и отаџбину а ко је против овога.

Обавестите све активне и резервне официре да одмах дођу и јаве се потписатом у Лијевој Ријеци, рок је јављања најдаље до овог мјесеца ко се до овог времена не јави сматраће се бегунцем и имаће да искуси све последице ратног закона Краљевине Југославије.

ЖИВИО КРАЉ ПЕТАР II.
ЖИВЕЛА ВЕЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА
ЖИВЕО ЦЕО НАШ НАРОД

КОМАНДАНТ
Ђенералштабни мајор
Ђорђије М. Лашић

БР. 191

ПИСМО ШТАБА ЉЕВОРЕЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ БАТАЉОНА ОД
27 ЈАНУАРА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ СВИХ ЧЕТНИЧКИХ
СНАГА У ЦРНОЈ ГОРИ ПОВОДОМ ПРЕБАЦИВАЊА ЗАРО-
БЉЕНИХ ПАРТИЗАНА У ЧЕТНИЧКУ ПОЗАДИНУ

ШТАБ ЉЕВОРЕЧКОГ БАТАЉОНА¹

Пов. Бр. 12
27 јануара 1942 год.
Положај.

Спровод заробљеника.

КОМАНДАНТУ СВИХ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ СНАГА У ЦРНОЈ ГОРИ²

Код овога батаљона налазе се на чувању заробљеници-партизани од којих је већи број заробљен од стране Краљског бата-

¹ Односи се на четнички батаљон са подручја Лијеве Ријеке.

² Командант свих четничких снага за Црну Гору у овом времену био је Ђорђије Лашић, мајор бивше југословенске војске.

љона. Ови су заробљеници прави терет за овај батаљон из следећих разлога:

1) Батаљон је принуђен да одваја нарочиту снагу да их чува.
2) Што овај батаљон нема погодне просторије за њихов смештај.

3) Што је исхрана ових заробљеника веома отежана и на штету је исхране самога батаљона.

4) Привлаче долазак родбине за разне интервенције, као и партизанске снаге из Матешева за напад на батаљон у циљу њиховог ослобођавања.

Из ових разлога ова команда предлаже да се заробљеници пребаце негде у близини Гњилог потока, где би били довољно удаљени, а такође и осигурани од Талијана, јер у случају да допаду у њихове руке изгледала би наша организадија у очима народа да је у вези са окупатором.

Ипак напомињемо да се могу само упутити према Командантовом званичном акту у коме ће се гарантовати да се ови заробљеници неће дати ни Милицији на чување, већ искључиво четницима Краљског батаљона.

Ово сматрати као хитно и важно питање. —

КОМАНДАНТ,
капетан I класе,
Вид. В. Зечевић³

БР. 192

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА У ЦРНОЈ ГОРИ
ОД 8 ФЕБРУАРА 1942 ГОД. ЗА НАПАД НА ПАРТИЗАНСКЕ
СНАГЕ У МАТЕШЕВУ

ШТАБ
ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ЈУГ. ВОЈСКЕ
У ЦРНОЈ ГОРИ

Број 1
8 фебруара 1942 године
ПОЛОЖАЈ

ЗАПОВЕСТ

Партизанске снаге држе Колашин, Матешево и Лијеву Ријеку са јачим снагама, док своје ситније делове имају у Речинама, Планиници, Буковој Пољани, Јасену, Јабуци, Пајков Виру и Хану Гаранчића¹.

Матешево као важна, раскрсница путева служи партизанима као центар у који прикупљају сву пљачку у намирницама и

® Видак Зечевић, капетан бивше југословенске војске, командант ЈБеворечког четничког батаљона, отступио са четницима 1945 год. и пребјегао у иностранство.

¹ О резултатима борбе са четничким бандама око Колашина види Зборник, том III, књ. 2, док. бр. 67.

осталом и одатле ју пребацују за Колашин и Морачу ради снабдевања својих делова и стварања потребних резерви.

Наш Лимски четнички одред за сада је ангажован у борбама са партизанима и муслиманима у реону Равне Ријеке и Шаховића, као и у правцу Мојковца.

Да би се олакшала акција Лимском четничком одреду, као и да би се спречила пљачка и терор партизанске пљачкашке банде у горе наведеним местима неопходно је напасти Матешеву као њихов центар са тежњом да се снаге у њему одвоје од Колапшна и Лијеве Ријеке, ради тога, а обзиром на пристигла појачања

Н А Р Е Ћ У Ј Е М :

1) Матешевска чета прикупиће се 8 т.м. у 23 часа код куће Милована Мартиновића, одакле ће продужити покрет правцем: с. Баре—Уљари — уз долину р. Врањештице до Пивљена, одакле ће у 6 часова предузети напад на партизанске делове који се налазе у Речинама и дејствовати правцем: к. 1455 — с. Изласци (к. 1370) са циљем избијања на косу Шљивиовица. У току напада стално тежити наткриљавању партизанских снага.

У циљу успешнијег дејства овој се чети придаје и Доњо-Краљска чета под командом поручника Милована Јабовића.

2) Чета „Ђоко Рачић" прикупиће се до 23 часа код куће Миливоја Мартиновића одакле продужава покрет правцем: с. Баре—с. Долови—Јабланов Врх одакле ће 9. т.м. у 6 часова предузети напад на партизане правцем: Јејевац—с. Брајића Бријег са циљем уништења партизанског штаба батаљона „Вукман Крушчић".

По избијању на Брајића Бријег десно ухватити везу са Морачком четом и предузети извиђање ка Трунића Долу. Наређење за даљи рад следоваће.

3) Барска чета прикупиће се 8 т.м. у 23 часа код основне школе у Барама одакле ће продужити покрет са четом „Ђоко Рачић" до Јабланова Врха (к. 1543) — Планиничка коса одакле у 6 часова предузети напад на партизанске делове у Планиници, на начин како је то командиру чете усмено објашњено, са циљем набацивања партизанских делова у долину р. Таре.

4) Матешевска чета љевореч. батаљона прикупиће се 9 т.м. у 3 ч. код куће Спасоја Вукићевића одакле продужити покрет у борбеном распореду до безименог потока у близини куће Драга Зечевића одакле у 6.30 часова предузети напад на партизанске делове у реону косе утврђења на Планиници па у лево до р. Дрчке. Нарочиту пажњу обратити да својом бочном ватром онемогући опстанак партизанских делова на Долу Ацића и на тај начин помогне дејство 1. чете љевореч. батаљона са којом у да-

1 ^ љем надирању стално одржавати везу погледом и огарантовати
1 стално међусобно ватрено потпомагање.

5) 1. чета љеворечког батаљона прикупи ће се 9 т.м. у 2 часа код хана Драгојевића и предузети покрет правцем: кућа Вукајла Ђекића—кућа Милутина Рајовића—кућа Радована Рајовића—пилана Рајовића—падине Несирена са задатком избијања у висину Дола Ацића одакле ће напасти партизанске делове који се на њему налазе као и продужити даље дејство левом обалом р. Дрцке. Нарочиту пажњу обратити на везу са матешевском четом.

6) 2. чета љевореч. батаљона прикупиће се 9. т.м. у 2 часа код хана Драгојевића одакле продужити покрет истим правцем који је дат за 1 чету стим, да избије на косу која се спушта ка жандармериској касарни и у 6 часова предузме напад у правцу Матешева. Нарочиту пажњу обратити на мост у Матешеву и између Јасена и Матешева, које на случај повлачења партизана држати под најјачом ватром.

7) 3 чета љеворечког батаљона прикупиће се 8 т.м. у 21 час код куће Богдана Ласковића, одакле предузима покрет: хан Драгојевића—ријека Пецка—горњи ток Журен потока—Пајков Вир са задатком да 9 т.м. од зоре спречи свако пристизање партизанских снага од Лијеве Ријеке ка Матешеву. Са једним делом снаге прећи на леву обалу реке Таре и дејствовати у правцу Јабукe ради олакшања напада на Матешево.

8) Горњо-Краљска чета заузеће брдо Трешњевик и онемогућити напад партизана из позадине.

9) 5 чета љеворечког батаљона биће у резерви код хана Драгојевића где да се прикупи 9 т.м. до 6 часова и одавде ће се као резерва љеворечког батаљона кретати левом обалом реке Дрцке.

10) 4 чета љеворечког батаљона и даље ће остати као стража код заробљеника у основној школи у Барама.

11) ВЕЗА: Ради одржавања везе свакој јединици додељују се барјачићи-заставице које истицати на видним местима.

На међусобну везу јединица као и појединих група у јединици обратити нарочиту пажњу да не дође до међусобног тучења и забуне поигго јединице дејствују на сразмерно врло широком фронту.

На видним местима запаљивати гужве сламе или сена те димом обележавати докле су јединице достигле.

Напомиње се да ће се усрдним и пожртвованим извршењем предвиђених задатака у овој заповести остварити најбоља веза.

12) Снабдепање: Ради успешнијег прикупљања намирница на терену командири чета ће се благовремено снабдети са бланко реквизиционим признаницама, које ће издавати како им је то усмено објашњено.

НА ШТЕДЉУ МУНИЦИЈЕ обратити највећу пажњу, јел овај штаб не може обезбедити ниодкуда никакву попуњу,

13) Санитетска служба: Рањенике **упућиЕати** у хан Драгојевића где ће налазити превијалиште.

Сво болесно људство оставити на лечењу и опоравци где је и до сада било смештено.

ЗНАЦИ РАСПОЗНАВАЊА: ПЕТАР II.

КОМАНДАНТ, мајор,

БР. 193

ПРОГЛАС КОМАНДАНТА ЧЕТНИЧКИХ СНАГА У ЦРНОЈ ГОРИ ОД 11 ФЕБРУАРА 1942 ГОД. НАРОДУ ЦРНЕ ГОРЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

КОМАНДА НАРОДНЕ ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЦРНЕ ГОРЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

БРАЋО ЦРНОГОРЦИ И ХЕРЦЕГОВЦИ!

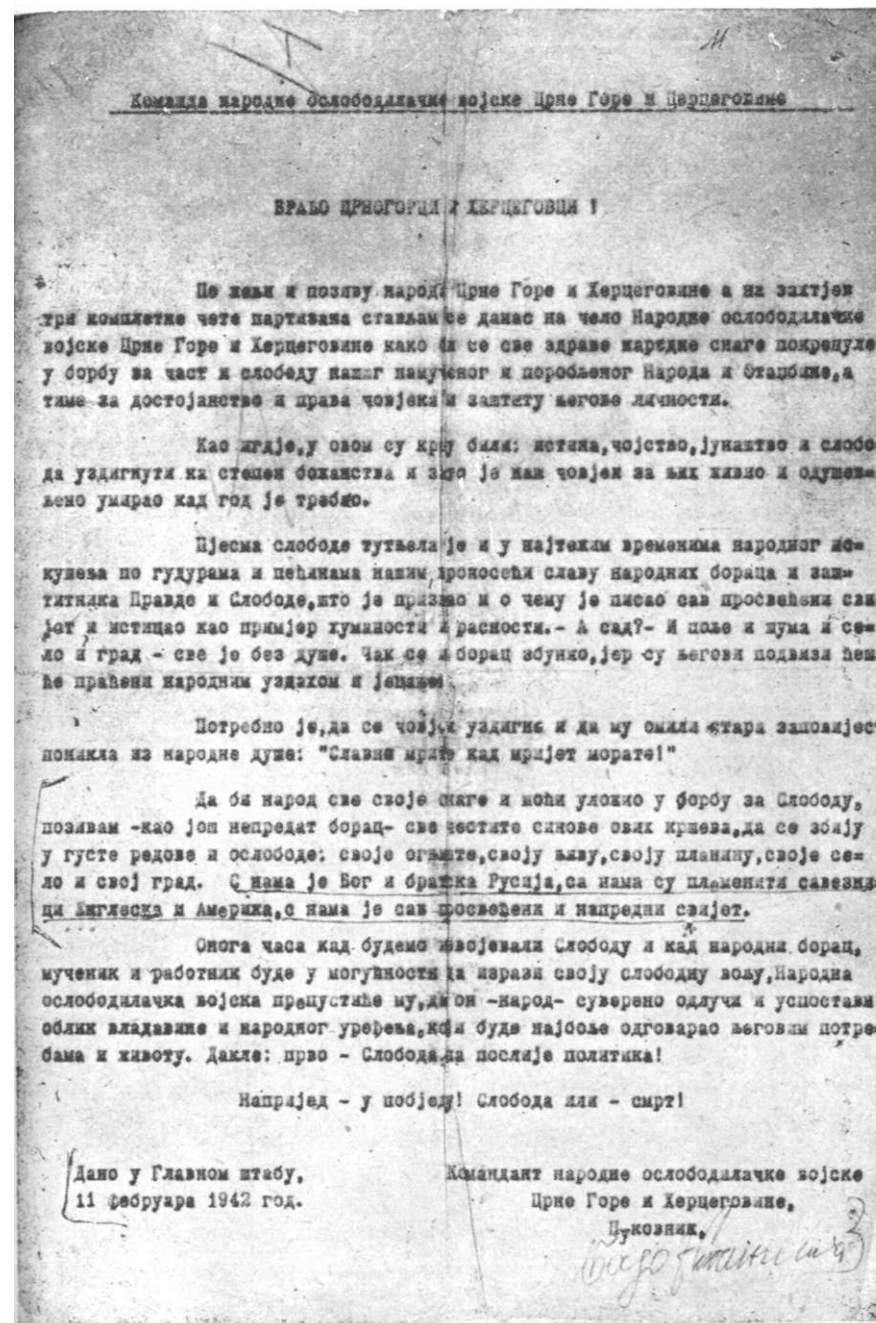
По жељи и позиву народа Црне Горе и Херцеговине а на захтјев три комплетне чете партизана стављам се данас на чело Народне ослободилачке војске Црне Горе и Херцеговине како би се све здраве народне снаге покренуле у борбу за част и слободу нашег намученог и поробљеног Народа и Отаџбине, а тиме за достојанство и права човјека и заштиту његове личности.

Као игдје, у овом су кршу били: истина, чојство, јунаштво и слобода уздигнути на степен божанства и зато је наш човјек за њих живио и одушевљено умирао кад год је требало.

Пјесма слободе тутњела је и у најтежим временима народног искушења по гудурама и пећинама нашим, проносећи славу народних бораца и заштитника Правде и Слободе, што је признао и о чему је писао сав просвећени свијет и истицао као примјер хуманости и расности. — А сад? — И поље и шума и село и град — све је без душе. **Чак** се и борац збунио, јер су његови подвизи чешће праћени народним уздахом и јецањем

Потребно је, да се човјек уздигне и да му омили стара заповијест, поникла из народне душе: „Славно мрите кад мријет морате!“

Да би народ све своје снаге и моћи уложио у борбу за Слободу, позивам — као још непредат борац — све честите синове ових кршева, да се збију у густе редове и ослободе: своје огњиште, своју њиву, своју планину, своје село и свој град. С нама



је Бог и братска Русија¹, са нама су племенити савезници Енгле-ска и Америка, с нама је сав просвећени и напредни свијет².

Онога: часа кад будемо извојевали Слободу и кад народни борац, мученик и радник буде у могућности да изрази своју слободну вољу, Народна ослободилачка војска прелустиће му, да он — народ — суверено одлучи и успостави облик владавине и народног уређења, који буде најбоље одговарао његовим потребама и животу. Дакле: прво — Слобода па послје политика!

Напријед — у побједу! Слобода или — смрт!

Дано у Главном штабу,
11 фебруара 1942 год.

Командант народне ослободилачке
војске Црне Горе и Херцеговине,
Пуковник,
Баја Ј. Станишић

BR. 194

APEL KOMANDANTA ALPISKE DIVIZIJE „PUSTERIA“ OD 15
FEBRUARA 1942 GOD. VOJNICIMA SVOJE DIVIZIJE DA IZ
DRŽE BORBU DO POBJEDE

53A

2

5. ALPISKA DIVIZIJA „PUSTERIA“

Pljevlja, 15 februar 1942 — XX

Alpinče divizije „Pusteria“,

Proveo si veoma tešku zimu, u ovoj hladnoj i tegobnoj zemlji, koja je postala još negostoljubivija uslijed ustanka koji nas je primorao, u izvjesnom trenutku, da se zatvorimo u naše garnizone, izolovani od cijelog svijeta, naoružani 'samo našom nesalomljivom voljom, visoko držeći, po svaku cijenu, svetu zastavu Otadžbine. Mnogo nedjelja ja nisam mogao, kao što sam bio navikao, da te

¹ Баја Станишић, као и други четнички команданти отворено су говорили да су они на страни Русије и да једино њих Руси признају за праве борце против окупатора, а да су партизани троцкисти и да ће им Руси судити кад дођу. Ово су они говорили на основу емисија радио Москве, која је читаву 1941 годину заједно са Лондоном величала Дражу Михајловића и његове четнике.

² О сарадњи Баја Станишића са италијанским окупаторима и његовим правим циљевима види четнички докуменат од 26 фебруара и 6 марта 1942 године, као и наше документе у „Зборнику“, том 111, књ. 2, док. бр. 101, 133, 144, 149 и 151.

obiđem u tvojoj četi, da ti donesem pozdrav i podršku onoga koji ti nije samo komandant Divizije, već je tvoj brat po oružju u velikom ratu koji zajedno vodimo i koji ćemo zajedno dobiti. Neću hrabri i dragi alpinče, više da čekam da bih neposredno razgovarao s tobom, i očekujući povratak proljeća, — a sa proljećem vraća nam se sigurnost da smo gospodari komunikacija, — povjeravam **ovome** listu hartije ono što sam sa toplim prijateljskim srcem želio lično da kažem svakome od vas.

Alpinče, ja dobro razumijem koliko je težak život koji vodiš. Vrativši se iz jednoga rata¹ koji je dobijen zahvaljujući tvojoj vrlini građanina vojnika, umjesto da se vratiš u Otadžbinu i da **uživaš** stvarno zasluženi odmor, morao si ponovo da se latiš puške da bi se borio i savladao ustanak, koji je htio, prema svojim smjernicama, da uništi dobrobiti naše Pobjede. Kao munja stigao si u Crnu Goru i za nekoliko dana, maršujući i boreći se bez predaha, ugušio si ustanak. Stalno pod oružjem, sa kolonama tvoje Divizije, od morskih obala, preko brda i dolina, došao si u srce Balkana i svuda, na tvoju pojavu, vraćao se mir. Glas o tvojoj hrabrosti prethodio je kolonama i ti si pobjeđivao još prije borbe.

Tada smo vjerovali da je borba zaista bila završena i da je u ovoj uzburkanoj zemlji zavladao koristan i siguran mir. Ali neprijatelji Osovine nisu mogli odustati od takve forme rata, koja je, bez krvavih žrtava na njihovoj strani, mogla dati mnogo korisnih rezultata. Sa malo sterlinga uspjeli su još jednom da prevare naivnog i lakovernog srpskog seljaka i da ga dignu na oružje protiv nas. I novi plamen ustanka se zapalio i svoj najstrašniji trenutak imao je u Pljevljima 1 decembra.

Alpinče, upiši zlatnim slovima 1 decembar u knjigu tvoga života. Toga dana zaista smo se borili na život i smrt i jedino tvojoj hrabrosti, alpinče, dugujemo, što nismo danas svi i general i vojnici, u grobu.

Cijela Crna Gora ustala je protiv tebe, a zajedno sa Crnogorcima pritekli su u borbu ustanici iz Sandžaka, Bosne, Srbije. Jaki brojno, deset na jednoga, bijesno su se bacili na tebe, sigurni da će te pregaziti, i sigurni da će, zajedno s tobom, pregaziti ovu diviziju „Pusteria“, koja ih je primorala da prvi put zagrizu barut i koja im je toliko straha nanijela. Pravili su račune bez obzira na tvoju italičku hrabrost. Toga dana, alpinče, bio si veličanstven. Hordama ustanika koje su, urlajući i preteći, bile opkolile sve naše položaje, suprotstavio si prije svega svoju hladnokrvnost, hladnu smjelost, očekujući da, s vraćanjem dnevnog svijetla, možeš da se boriš otvoreno. Izlaskom sunca, odlučan i jak, nesalomljiv, prešao si u protiv-
ranad. te je neprijatelj, koji je već vjerovao da drži pobjedu u ruci,

¹ Riječ je o ratu protiv Abisinije u kojem je učestvovala i ova divizija.

pobjegao ispred tebe i vratio se u sela iz kojih je pošao, okupavši krvlju sve puteve kojima se povlačio.

Prvog decembra, u Pljevljima i oko Pljevalja, dao si, sa svojim drugovima iz svih bataljona, smrtni udarac ustanku. Novi teški dani možda nas još čekaju jer neman teško umire, ali svaka nada ustanika u pobjedu iščezla je u Pljevljima, u zoru 1 decembra.

Alpinče, neki put ćeš se zapitati: Da li je ovo što vodimo u ovoj zemlji rat? Zar ne bismo mogli prepustiti ovo zaneseno stanovništvo svojoj sudbini i pustiti ga da se kolje među sobom?

Ove borbe ovdje, alpinče, ssmo su slika velikog rata koji se vodi u svijetu. Ustaništvo ima jedan cilj: dati udarac nožem u leđa vojniku Osovine, koji se bori. Sada, ubod nožem u leđa je isto toliko smrtan kao i hitac u prsa. Ovaj mračni balkanski front na kome rasipaš svoje snage, ima istu važnost kao i drugi frontovi gdje se naši drugovi Osovine snažno bore za zajedničku pobjedu.

Nisi li kadgod, alpinče, pomislio na veličinu borbe koju vodiš? Naša Italija se bori protiv dvije najbogatije i najmoćnije imperije u svijetu. Sa malo zlata, ali sa smjelošću koja se, malo po malo povećava ukoliko se borba nastavlja, pored Njemačke, Japana i i drugih svojih vjernih saveznika, Italija vodi ovaj rat koji će morati da nam da, na kraju, mir koji će obezbijediti građanima rad i blagostanje. Italijanski vojnik nalazi se na svim frontovima: od ledenih ruskih pustinja do žarke afričke zemlje, na kopnu, na moru, u vazduhu, svuda italijanski vojnik piše stranice hrabrosti i požrtvovanja. I iz dana u dan njegova volja za pobjedom postaje sve jača i sigurnija, a pobjeda će biti nagrada za njegovo požrtvovanje i hrabrost.

Alpinče, budi ponosan što učestvuješ u ovoj velikoj borbi, u kojoj se odlučuje sudbina svijeta! Tvoje učešće u njoj biće za tebe u cijelom tvom životu jedna počast. Moći ćeš da miluješ svoje sinove misleći sa ponosom da oni duguju tvojoj upornosti i smjelosti za blagostanje koje će uživati, poslije pobjede, zajedno sa svima građanima Italije.

Zaista, put ka pobjedi pun je trnja; mnoge drugove smo ostavili duž toga puta iza sebe, koje nećemo nikad više vidjeti. Ali kad bi ovi drugovi mogli govoriti, rekli bi nam: „Alpinče, učini da naša krv ne bude prosuta uzalud. Podnijeli smo zajedno mnoge žrtve: stegni zube i idi naprijed do kraja. Na tebi je red da sada radiš za mene. Ne zaboravi nikad da je tvoj stari drug, koji je maršovao, koji je patio i borio se pored tebe, pao za ciljeve koje neće više vidjeti, ali koje ćeš ti morati postići, i za tebe i za njega, po svaku cijenu.”

Svakako, život je lijep i teško je umrijeti. Ali koji je život lijep? Život slabića, spremnog da se povije pred svim i svakim da bi sačuvao nedirnutu svoju kožu životinje bez duše i srca, ili život jakog čovjeka, koji ne trpi nikakav kukavičluk i koji cijeni

život baš zato što je to skupocjeno blago koje samo plemeniti duh može dati za jedan veliki ideal kao što je Otadžbina?

Na Pijavi, u prošlom ratu koji su vodili naši očevi, jedan vojnik je izrekao čuvenu misao: „Bolje je živjeti jedan dan kao lav nego sto godina kao ovca“. Za pobjedu kod Vittorija Veneta dugujemo onima koji su htjeli da žive kao lavovi.

Alpinče, doći ću uskoro da te vidim i da ti pogledam u oči. Sačuvaj u svome srcu neokrnjenu vjeru u pobjedu, koja je sigurna kao što je sigurno da sunce sija. Na dan pobjede moći ćeš da se vratiš u tvoj kraj na gornjoj granici, sa ponosom i uvjerenjem da si ispunio veliki zadatak.

Svjestan sam sveg požrtvovanja koje podnosiš, jer živim uz tebe i pratim te svakog trenutka u tvome naporu. Mnoge stvari ti nedostaju, mnogo moralne podrške ti nedostaje ili je ne dobiješ u odgovarajućoj mjeri prema svojoj želji. Ali rat ima svoje teške zahtjeve koje treba prihvatiti dobronamjerno. Znaj ipak da činim sve ono što mogu za tebe da učinim, i činim to sa srcem komandanta koji voli svoje vojnike jer živi sa njima, poznaje ih, a poznavajući ih, on ih cijeni, uvažava i voli.

Alpinče „Pustrije“ nadam se da će mi sudbina dopustiti da i dalje koračam pored tebe, na putu pobjede. Biti tvoj komandant, u ovom velikom času istorije naše Otadžbine, biće uvijek najveći ponos moga života.

General Giovanni Esposito

БР. 195

ИЗВЈЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ЦРНОГОРСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДБОРА ОД 26 ФЕБРУАРА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ОКУПАЦИОНИХ ТРУПА У ЦРНОЈ ГОРИ О РЕЗУЛТАТИМА САСТАНКА СА ПУКОВНИКОМ БАЈОМ СТАНИШИЋЕМ

ИЗВЈЕШТАЈ

Ми доље потписати делегати Црногорског Националног Одбора, одређени за састанак са пуковником г. БАЈОМ СТАНИШИЋЕМ, командантом Народне ослободилачке војске Црне Горе и Херцеговине, састали смо се са именованим дана 26. II. 1942 г. у 11 сати у његовом Штабу у село Кујави, срез Даниловградски, извршили повјерену нам мисију, те имамо част доставити

Његовој Екселенцији
генералу ЛУИЋИ МЕНТАСТИ

каманданту операционих трупа у Црној Гори слиједеће:

ПуковИик г. Станишић изјављује своју захвалност Вашој Екселенцији за све оно што су подручне Вам команде до сада учиниле за његов покрет против комунизма.

Захвалан вам је такође што сте нама — делегатима — омогућили састанак са њиме.

Као вјерни тумачи његових мисли имамо вам доставити слиједеће:

1) На тражење мојих пријатеља и народа из Црне Горе и Херцеговине подигао сам устанак и ставио се на челу устанка у циљу ослобођења Црне Горе и Херцеговине од комунистичког терора.

2) Ову борбу противу комунизма водићу са својим присташама без компромиса до њиховог коначног истребљења или нашег уништења.

3) Да бих могао са успјехом извршити овај прихваћени задатак, вољан да на себе узмем најтежу одговорност, обраћам се Вашој Екселенцији за сарадњу, са увјерењем да је и вама у души да се црногорски народ ослободи овога зла и биједи, ради чега молим да ми се изиђе у сусрет у слиједећем:

а) Моје оперативне планове за сваку акцију достављаћу команданту оперативних трупа у Даниловом Граду, па молим да Ви наредите потчињеним командантима потребну сарадњу.

Напомињем да је командант оперативних трупа у Даниловом Граду и досада у највећој мјери излазио мојим жељама усусрет.

б) Молим да ми се најхитније ставе на расположење слиједећа најпотребнија материјална сретства:

10 (десет) бацача бомби са потребном дотацијом муниције;

8 (осам) митраљеза;

50 (педесет) пушкомитраљеза;

500 (пет стотина) пушака, по могућности бивше Југославије.

У колико постоји бивших Југословенских униформи, да ми се стави на расположење 1000 (хиљаду) гарнитура;

1000 (хиљаду) пари ципела.

Да се обезбиједи исхрана оперативних трупа, према бројном стању које ћу достављати свакодневно.

Да се стави на расположење извјесна количина санитарског материјала за указивање прве помоћи.

Да се подржи покрет мајора Лашића, као и других — евентуално најављених — и да се омогући што хитнија веза са истима.

в) Да се Црногорским Националним одборима у појединим мјестима омогући и потпомогне акција у напријед означеном циљу.

г) Да се у ослобођеним мјестима притекне у помоћ пострадалом становништву у погледу исхране.

д) Да се национално и политички исправни људи, који се налазе у интернацији хитно врате, чији ће списак достављати Национални одбори у појединим мјестима.

Молим ВАШУ ЕКСЕЈЕНЦИЈУ за обострано-узајакшо повјерење и лојалност. Са своје стране дајем своју часну официрску ријеч да ћу у овом смислу предузете обавезе до краја у свему извршити!

Д Е Л Е Г А Т И".

Реља Пилетић и др.

„Изјаву пуковника г. Баја Станишића, команданта Народ. ослоб. војске Ц. Горе и Херцеговине, коју је он дао дана 26. II. 1942 делегатима Црногорског националног одбора у потпуности одобравамо и прихваћамо:

1. Саво Вулетић, бив. министар
2. Стево Греговић, прет. В. суда
3. Вукашин Вукашиновић, вел. суд.
4. Мило Пламенац, великосудија
5. Мих. Јовановић, великосудија
6. Др. Саво Радовић, б. н. посл.
7. Нешо Шћеповић, б. н. посл.
8. Милош М. Вучинић, прет. општ.
9. Вој. Гојнић, в. д. тужилац
10. Крсто Мандић, прет. окр. суда
11. пук. Јоко Јовановић
12. Зарија Вуксановић, пуковник
13. Батрић Јовановић, апел. судија
14. Марко Вулетић, апел. судија
15. Божидар Томовић
16. Ристо Вујачић, адв.
17. пук. Тодор Пајовић
18. Мих. Мугоша, ппук.
19. мајор Димитр. Бољевић
20. Благота Мартиновић
21. Мил. Гилић, судија окр. суда
22. Митар Лаковић, нач. среза
23. Перо Ђукановић, фин. директор
24. Радивоје Брајовић, дир. пошта
25. Ђуро Пешић, дир. гимназије
26. Лабуд Рогановић, свештеник
27. Милош Јововић, професор
28. Мирко Драговић, проф. теол.
29. Никола Драговић, шк. надз.
30. Андрија Драговић
31. Мићо Стијовић, индустр.
32. Мило Беговић

33. Васо Анђушић, трг. агент
34. Божо Рогошић, грговац
35. мајор Митар Врачар
36. Блажо Вучинић^а

БР. 196

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА МЈЕСТА ПЕЛЕВ БРИЈЕГ ОД 1
МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДИ МЈЕСТА ЛИЈЕВА РИЈЕКА О
ПОЈАЧАНОМ НАНАДУ ПАРТИЗАНА ОКО ВЈЕТАРНИКА

КОМАНДИ МЕСТА

Лева Река

Непријатељ¹ се у току прошле ноћи био повукао у правцу Тримојевића и основна школа била је у нашим рукама.

Данас непријатељ се привукао у близини школе са појачаним снагама, али је задржат.

На основу изложеног молим да ми се на Ветернику пошаљу појачање у људству и тешким аутоматским оруђима у колико са истима располажете, како би непријатеља могли протерати.

Непријатељ има намеру да нас пресече на Ветернику, али сам сада наредио, да се главна снага четника повуче на Ветерник, како би се одржавала стална веза са том командом.

Напред су истурени делови за обезбеђење.

Помоћ у људству потребна је у јачини од 200 (двестотине) људи.

Све пушке и пушко митраљез које сте одузели од наших четника молим пошаљите, пошто имам два дела војника без пушака.

1-II/1942³

П[елев] Бријег

Командант
Батрић Марковић³

¹ Партизани

⁵ Овај докуменат може бити од 1 марта а не 1 фебруара 1942 год., јер су четници тек крајем фебруара водили борбе против партизана на положајима Пелев Бријег—Вјетарник.

¹ Батрић Марковић, полициски писар, и шеф полиције у Скопљу, отступио у правцу Зид. Моста и пребјегао у иностранство.

БК. 201

**ОБАВЈЕШТЕНЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КОМАНДЕ МЈЕСТА ЦЕТИНЈЕ
ОД 1 МАРТА 1942 ГОД. О РАЗМЈЕНИ ИНТЕРНИРАНИХ ГРА-
ЂАНА ЗА ИТАЛИЈАНСКЕ ЗАРОБЛЈЕНИКЕ**

Цетинје 1 марта 1942-XX

Danas, 1 марта 1942, u 15 časova, stigla su u Cetinje 32 **naša** vojnika, stoga vam se u zamjenu upućuju 32 vaša građanina

Ostala četvorica koje ste naznačili u vašem spisku, pošto **ni-**jesu na vrijeme stigla, zamijenjena su, na zahtjev Mijović **Pavla** i Lekić Nikole, sljedećim zatvorenicima:

- 1) Bogdanović Božom
- 2) Popović Ljubom
- 3) Bošković Božom
- 4) Ivanović Jelenom.

U sljedećem izvještaju daćete nam vijesti o našim oficirima i vojnicima koje ste zarobili na Jezeru kod Rijeke, na brodu „Sken-derbeg“.

Komanda mjesta Cetinje

БР. 198

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА БРСКУТСКОГ БАТАЉОНА ОД 2
МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ МЈЕСТА ЛИЈЕВА РИЈЕКА
О НЕМОГУЋНОСТИ УПУЋИВАЊА ПОЈАЧАЊА УСЛИЈЕД СИ-
ТУАЦИЈЕ У КУЧИМА**

ШТАБ БРСКУТ. БАТ.

Бр. 2

2. марта у 1 ч.

Брскут

КТУ МЕСТА Л. РИЈЕКА

Извеиггај Команде места Л. Ријека од 1. ов. месеца којим се тражи 50 људи за 5 сати примили смо.

Услед ситуације у Кучима упутио сам 100 стотину четника у Куче ради хитног појачања.

Молим да најхитније овладате Вјетерником са потребном снагом Вашег људства и тиме пружите моралну и материјалну помоћ Братоножићима. Од Братоножића захтјевајте најенергичнији рад у погледу чишћења остатака партизанских банди и за-

тварање моста на Малој Ријеци те да онемогући бегства из Куча у вези са Пиперима.

Чим се ситуација у Кучима поправи бићемо у могућности да Вам ставимо на расположење јаче снаге од тражених.

Бројно стање из извештаја бр. 1 од 272 човека не може се сматрати као поуздано људство да би се на све њих могло рачунати, јер се још код извесних показује реакција те је за Бр-скут потребна јача посада.

Ово сматрајте као најхитније.

За Команданта
кап. I кл.
Насто Дедић¹

БР. 199

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА ЧЕТНИЧКОГ БРАТОНОШКОГ
БАТАЉОНА ОД 3 МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДИ МЈЕСТА ЛИ-
ЈЕВА РИЈЕКА О ПРИКУПЉАЊУ ПАРТИЗАНА ОКО ТРИМО-
ЈЕВИЋА И ДУБОЧИЦЕ

ШТАБ
ЧЕТНИЧКОГ БРАТОНОШКОГ БАТАЉОНА
Стр. П. Бр. 3/42
3 марта 1942. године
— ПОЛОЖАЈ —
(у 20 час)

НА ЛИЧНОСТ

КОМАНДАНТУ МЈЕСТА

ЛИЈЕВА РИЈЕКА

Са поуздане стране од повереника добивен је извештај да се МИРКО Вешовић¹ сада налази на ДУБОЧИЦУ са око 18 Ље-воречана — партизана.

У Тримојевићима свакодневно пристижу партизани. Нијесе могло установити дали се сакупљају ради припреме за напад на четничке одреде у Братоножиће или су то бегунци са разних територија и траже себе склониште. Ових партизана у Тримојевиће налази се према податцима око 200.

¹ Насто Дедић, четнички командант из Брскута, погинуо код Фундина—Кучи 1944 год. са око 30 четника.

¹ Мирко Вешовић, погинуо као члан АВНОЈ-а од четничке засједе код Гацка, априла 1943 године.

Провером је установљено да је Мирко Вешовић, који се налази на ДУБОЧИЦУ данас окс 8 часова пре подне ступио у везу са партизанима у Тримојевиће и да је донета нека одлука да се Братонсжићи заокруже на тај начин, што би један дио партизана од Дубочице преко Лутова напао у правцу Вјетерника, а други део правцем Мале Ријеке нападао би према Антешевцу како би се тако изведеним планом Братоношки четници пресекли од ЈБеворечких односно Васојевичких и Брскутских четника.

На основу изложеног мслим команданта да још у току ноћашње ноћи изда наређење, да се једна чета јачине од 100 људи са више аутоматских оруђа, по могућности и са једним бацачем бомби, упути на Вјетерник, како би овдје стигла око 5 сати из јутра најдаље или пре свога времена. Ово из разлога што људство овога батаљона не може да обезбеди терен.

Баш овог момента обаЕеигтајна патрола известила ме је да се је један дио партизана из Тримојевића упутио у правцу Лутова и светлећим метцима давао је сигнале према Лутову, па молим да се ова чета од 100 војника сдмах упути на Вјетерник најкасније до 1 сат после поноћи.

ВРЛО ЈЕ ХИТНО!

КОМАНДАНТБАТАЉОНА,
Батрић Марковић

БР. 200

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА МЈЕСТА ЛИЈЕВА РИЈЕКА ОД 4
МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДИРУ ТРЕЋЕ ЧЕТЕ ЗА СПРЕЧА-
ВАЊЕ ПАРТИЗАНСКОГ ПРОДОРА ПРЕМА ЛУТОВУ И ВЈЕ-
ТАРНИКУ

КОМАНДА МЕСТА
Број. Службено
4 марта 1942.
Лијева Ријека.

КОМАНДИРУ 3 ЧЕТЕ. I

Командант Братоношког батаљона са сојим актом¹ Стр. пов Бр. 3 од 3 овог месеца¹ даје следеће податке: Мирко Вешовић из Дубочице ухватио је везу са партизанима у селу Тримојевићима, где је донета непозната одлука; после тога примећен је покрет извесних партизанских снага у три парвца, и то: поред Мале Ријеке ка Антешевцу, од Тримојевића ка основној школи на Пелеву Бријегу и од Дубочице ка Лутову. Предњи делови

¹ Видн док. бр. 199.

Братоношког батаљона налазе се изнад Пелевога Бријега, штаб, код жандармериске касарне, а једно мање одељење са пушкомитраљезом на Антешевцу.

Имамо поуздане податке да се један део партизана налази у Ступовима одкуда ипак можемо бити угрожени.

Обзиром на ситуацију у којој се налазимо и на тражење К-та Братоношког батаљона да му се укаже помоћ с обзиром на ширину и важност фронта као и јачину његових снага

НАРЕЂУЈЕМ :

Да командир 3 чете са Ступљанима и Птичанима затвори — обезбеди правац од Ступова и излазе од Лутова ка Птичу, а са осталим делом људства своје чете затвориће правце и излазе од Лутова ка Душкама и Ветернику. Један вод те чете са једним пушкомитраљезом упутити ка Вјетернику, на коме ухватити везу са К-том Братоношког батаљона, где по цену својих жртава а у садејству са братоношким батаљоном не дозволити да партизани овладају врхом Вјетерника.

Ставља вам се на расположење као ваш помоћник поручник г. Аџић М. Машан. Извршењу овога наређења приступити одмах.

КОМАНДАНТ МЕСТА
капетан,
Нов. Б. Миликић

ВОДНИКУ 1 ВОДА — ДУЈОВИЋУ МИЛОШУ —

Према предњем наређењу поступи у свему и са својим водом обезбеди правац од Ступова и Лутова, а ја ћу са остатком чете правац од Лутова ка Душкама и ухватићу врх Ветерника.

Ти ћеш за извршење овог задатка имати Ступљане и Птичане са једним пушкомитраљезом. Предње примити к знању, по истом одмах поступити и акт потписан вратити овој чети.

4-Ш-42
Положај

Командир 3 чете
Арс Борикић

SPORAZUM IZMEĐU GLAVNE KOMANDE ITALIJANSKIH TRUPA U CRNOJ GORI I KOMANDANTA ČETNIČKIH SNAGA CRNE GORE OD 6 MARTA 1942 GOD. O ZAJEDNIČKOJ BORBI PROTIV PARTIZANA

Prepis

SPORAZUM IZMEĐU GLAVNE KOMANDE ITALIJANSKIH TRUPA U CRNOJ GORI I GLAVNOG ODBORA CRNOGORSKIH NACIONALISTA IZ PODGORICE I DOLINE ZETE

Komanda italijanskih trupa u Crnoj Gori, po ovlaštenju Njegove Ekselencije Guvernera, primivši k znanju izjavu i odluku Glavnog odbora crnogorskih nacionalista iz Podgorice i doline Zete, za beskompromisnu borbu protiv komunista i komunizma u Crnoj gori, sa svoje strane obavezuje se:

- 1) — Da povede beskompromisnu borbu u saradnji sa crnogorskim nacionalistima protiv komunizma. Da vođa crnogorskih nacionalista iz Podgorice i doline Zete, lično ili preko delegiranih osoba bude u stalnom kontaktu sa Glavnom komandom italijanskih trupa u Crnoj Gori, u cilju izvođenja zajedničke akcije;
- 2) — Da dade pomoć u oružju, municiju, namirnicama, obući i odjeći sve u količinama, koje će biti sporazumno utvrđene;
- 3) — Da svojim trupama i sredstvima učestvuje u akciji sa nacionalističkim odredima iz Podgorice i doline Zete, a po sporazumu sa Komandantom crnogorskih nacionalističkih odreda;
- 4) — Italijanske trupe održavaće red i poredak u varošima, a po selima ovaj zadatak ostavlja se crnogorskim nacionalistima. Što se tiče sigurnosti komunikacionih arterija, sporazumno će podijeliti zadatke.

Uz uzajamno poštovanje, poverenje i lojalnost striktno ćemo se pridržavati primljenih obaveza.

Podgorica 6 ožujka 1942.

**IL KOLONELO
KAPO DI STATO MAGIORE**

(Đ. Boljone)
D. Boljone

Ђајо Ј. Станишић
— pukovnik --

**KOMANDA NARODNE VOJSKE
CRNE GORE I HERCEGOVINE
GLAVNI STAB**

Pov. br. 409
25 aprila 1942 god.
STRAŠEVINA

Kao dokumenat u akta

Komandant-pukovnik
B. Stanišić

БР. 202

**ИЗВЈЕШТАЈ ЧЕТНИЧКОГ БРАТОНОШКОГ БАТАЉОНА ОД 6
МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ МЈЕСТА ЛИЈЕВА РИЈЕКА
О СИТУАЦИЈИ НА СВОМ ТЕРЕНУ**

**ШТАБ
ЧЕТНИЧКОГ БРАТОНОШКОГ БАТАЉОНА**
Пов. Бр. 7/42. г.
6 марта 1942. године
— ПОЛОЖАЈ —

КОМАНДАНТУ МЈЕСТА

ЛИЈЕВА РИЈЕКА

По тражењу те команде, подносим следећи извештај:

1.) У мјесту званом Дуга, Тримојевићи, Доња Гора и Дубочица су наоружани, али је морал код истих на ниском степену.

2.) У Братоножићима пришло је до сада четничкој организацији 225 и словима (двје стотине двадесет и пет) обвезника оперативне и резервне војске. Мјеста Дугу, Тримојевиће и Дубочицу контролишу партизани, те је са њима немогуће доћи у везу, па ми није познато да ли ће обвезници ових села прићи четничкој организацији. У осталом то је врло мали број обвезника тако да у сва три ова мјеста има 14 вој. обвезника.

3.) Обвезници села Лутова до данас нису пришли четничкој организацији, већ пробају ако им буде успело, да задрже према

новоствореној ситуацији став строге неутралности, стим да преко њихове територије неће пустити никакву партизанску војску да напада било у коме правцу. Овакво њихово држање сумњиво је и њиховим изјавама не може се и не смије поклонити никаква пажња.

4.) Што се пак тиче Пипера, они су према исказима Ријечких партизана отказали гостопримство странцима изговарајући се, да немогу те више подносити услед нестанка животних намирница.

5.) Од пазарника који су 5 овог мјесеца били у Подгорицу обавијештен сам, да су јуче после подне при повратку из Подгорице приметили око 300 партизана¹ — избеглица из разних племена на Биоче са десне стране ријеке Мораче т.ј. на Пиперској територији. Ове вести нијесу проверене, те се право стање о њима не може ни доставити.

6.) Од лица која су се вратила из Подгорице сазнао сам, да се на Златици налази четничка стража, као и то да се у Подгорици виђају четници, који се слободно са оружјем кроз град крећу. Везе са Кучима за сада немам, али ћу настојати, да је одмах успоставим.

7.) Што се пак тиче полагања заклетве и доласка свештеника, мишљења сам, да би то за сада требало одложити, пошто су обвезници на својим стражарским мјестима распоређени, и дужина фронта је 20 км. а ширина истога је 6 км. Људство је тако разбацано, да га с обзиром на партизана који се пред нама налазе, неби било могуће сакупити да положи заклетву, јер би то партизани одмах искористили и дошло би до нежељених последица. Да би се ово могло извести, потребно би било да ми се пошаље једна чета обвезника из Лијеве Ријеке јачине 100 људи, која би за вријеме заклетве обвезника овога батаљона осигуровала положај.

8.) Од јучер партизани су становницима ове општине забрањили одлазак за Подгорицу.

9.) Ноћу између 5 и 6 овог мјесеца око 10 сати партизани са десне стране њиховог положаја испалили су неколико метака у правцу наших стража и у вратима кућа села Змијанца. Касније су партизани отворили ватру дуж цијелог фронта, којом приликом су бацили и 4 бомбе. Нико од наших четника и становника није повређен. Наши су на ову ватру дуж цијелог фронта отворили на партизана ватру и тиме га одмах ућуткали. Ова борба трајала је око 10 минута.

С молбом на надлежност.—

Командант,
Бошко Марковић

¹ Партизанн Зетског НОП одреда

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА МЈЕСТА ЛИЈЕВА РИЈЕКА ОД 11
МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ГОРЊО-КУЧКОГ ЧЕТНИЧ-
КОГ БАТАЉОНА ЗА ХИТНУ ПОМОЋ БРАТОНОШКОМ БА-
ТАЉОНУ КОЈЕГА НАПАДАЈУ ИАРТИЗАНСКЕ СНАГЕ**

КОМАНДА МЕСТА
ЛИЈЕВА РИЈЕКА
Бр. Службено
11 марта 1942 г.

КОМАНДАНТУ ГОРЊО-КУЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ БАТАЉОНА. —

Командант четничког Братоношког батаљона извештава следеће:

„Добивен је извештај са поуздане стране из Лутова, да ће извесне групе партизана у току ноћашње ноћи или сутра у вече предузети нападе у следећим правцима:

- 1) Правцем Мале Ријеке према Сеоштици;
- 2) Од Мораче преко Кисјеличког крајишта у правцу Боље-сестре;
- 3) Трећа група партизана имала би да поседне гребене Старог Лаза и Камене Главе и
- 4) Од Лутова ка Ступовима.”¹

Командант Прекобрдског четничког одреда извештава да су извесне партизанске снаге нападе Међуријечје и крећу се у правцу Среташке Горе једним правцем, а другим правцем нападају Прекобрђе преко Петрове Равни и према Села долином р. Сјеверице.

Пошто је највероватније да су ово слабије партизанске снаге а да јаче снаге имају на ЦРКВИНИ према јаким четничким одредима који се концентрирају у Колашину, то је вероватноћа да ова пљачкашка банда има да изврши извештаван препад у намери пљачке Братоношких села односно Ровачких и Прекобрдских.

Јаче четничке снаге групишу се у Колашину и нису још извршиле покрет к Морачи и Лијевој Ријечи, а да би се спречила пљачка и заштита горе речених места, то молим да се хитно пошаље помоћ команданту Братоношког батаљона у јачини од 150 људи најкраћим путем и за најкраће време у циљу заузимања положаја и спречавања пљачке на реону између Мале Ри-

¹ Реч је о комбинованим јединицама којима су руководили другови Пеко Дапчевић и Бајо Секулић. Опширније о овим акцијама види Зборник, том III, књ. 2, док. бр. 161 и 166.

јеке и ријеке Мораче т.ј. с. Сеоштица—с. Вилац—Пелев Бријег
с. Кисјелица—Лутово.

Напомињем да се затварањем поменуте просторије, била обезбеђена и Лијева Ријека, тако да би биле снаге којим сада располажемо слободно за затварање правца од Роваца и Мораче, односно за акцију у овом правцу.

Како јаче четничке снаге нису стигле у Лијеву Ријеку, а Бр-
скутска чета налази се још у Кучима, то молим да се овој ко-
манди пошаље брза помоћ у јачини од 150 људи за заштиту и
обезбеђење од Роваца и Мораче од пљачкашке комунистичке
банде.

МОЛИМ ДА СЕ ОВО СМАТРА ВРЛО ХИТНИМ.

КОМАНДАНТ, капетан,
Нов. Б. Миликић

БР. 204

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА ЉЕВОРЕЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ
ОДРЕДА ОД 14 МАРТА 1942 ГОД. КОМАНДАНТИМА ЧЕТНИЧ-
КИХ ОДРЕДА У ВАСОЈЕВИЋИМА И КУЧИМА О ЈАКОМ
НАПАДУ ПАРТИЗАНА НА ПОЛОЖАЈЕ ПРЕСЈЕКА, ОШТРИ
ВРХ, ВЕЛИКА СТИЈЕНА И ПЕТРОВА РАВАН**

ШТАБ
ЉЕВОРЕЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА

П. Бр. сл.
14 марта 1942 године
Лијева Ријека

Новаче сада сам стигао — ово смо
предузели — Ово сачувај 3 чети
наређено је да одмах крене за
Штаб

КОМАНДАНТУ

Овог момента стигао је следећи извештај из Прекобрђа, а
од командира 2. Прекобрдске чете:

„Команданту места Лијева Ријека.

Обавештавате се да је на целом фронту почев од Пресјеке—
Оштри Врх—Планински Врх—Велика Стијена—Петрова Раван.
Јутрос у 5,30 часова отпочела је страховита борба између чет-
ника и партизана¹. У напад су прешли партизани јачине око

¹ Реч је о комбинованим јединицама којима су руководили другови
Пеко Дапчевић и Бајо Секулић а које су водиле борбу против четника
у Васојевиће, Куче и око Колашина. Детаљније о овим акцијама види
Зборник том III, књ. 2, док. бр. 161 и 166.

1000 људи, са 3 аутоматска оруђа, т.ј. 2 пушкомитраљеза и 1 митраљез тешки.

На овоме фронту, наша је снага 150 људи без аутоматских оруђа.

На делу фронта Сјеверица—Вртељак—Грабине—Град—Струта показале су се партизанске патроле у јачини 10 људи. Овде напад већи до сада није предузет. Моли те се да би на погодном месту по могућству ближе нас ставили у приправност неки број људства, да би нам указали хитну помоћ где би то требало. Са фронта где се води борба, до сада немам извештаја. О даљем напредовању партизана хитно ћу вас извести."

КОМАНДИР СЕЉСКЕ ЧЕТЕ

Др. Ракочевић² с. р.

П.С. Партизанске снаге заузеле су Петрову Раван и борбе напредују даље у правцу Сјевернице и Вјетерника. Њихови нови положаји ће бити судбоносни за Прекобрђе. Молите се за хитну помоћ док нису пали положаји са којих неби било могуће да се истерају. Поново у борби су показали бацач који дејствује са Лећева Дола. Врло је хитно.

КОМАНДИР СЕЉСКЕ ЧЕТЕ

Др. Ракочевић с. р.

Капетан г. Миликић, допуњава извештај у следећем"—

„Машану Адићу — Партизански делови се налазе — дошли до самога Штавња

Сретешка Гора и Села су заузета од стране партизана. Како изгледа да намеравају ка Лијевој Ријеци. Обавести Команданта Лимског четничког одреда у Колашину. Приложи овај извештај командира Прекобрдске чете"—

14 марта 1942 год.

17 часова

Новак³

Према предњем молим, да Командант Братоношко-Брскутског батаљона мобилише сво расположиво људство и са свим аутоматским оруђима којим располаже, не заборавити тешки митраљез са Стравча и упутити се правцем: Брскут—Јаблан—Птич—Ступови, где ће сачекати даље наређење. Командант ће лично довести људство 15. о.м. до 12 часова.

¹ Односи се на судију Ракочевића који је ухваћен између Мораче и Лијеве Реке и стријелан као народни непријатељ 1942 године.

³ Новак Милкић

Молим, да Командант Кучко-Братоношког четничког одреда пошаље као појачање 3—400 четника добро наоружаних, са што више аутоматских оруђа, по могућству и бацач са довољно муниције за оруђа.

Људство упутити правцем Брскут—Јаблан—Птич, где да буду 16 овог месеца до 12 часова. Људство да понесе храну за 3 дана.

Молим да командант Лимског четничког одреда смени и пошаље Матешевску чету у састав овог одреда. Молим да се овај штаб обавести тачно дан и час када ће четничке снаге од Колашина кренути за Морачу.

Наређено је људству овог одреда да буде прикупљено 15. ов. м. на Великом Слацку.

ДОСТАВЉЕНО:

Команданту лимског четн. одреда
К-ту Кучко-Братоношког одреда и
К-ту Братоношко-Брскутског чет.
одреда

Оверава Ађутант
Спас. М. Зечевић⁴

КОМАНДАНТ
капетан I. класе,
Вид. В. Зечевић

BR. 205

POZIV GUVERNERA CRNE GORE OD APRILA 1942 GOD. ITALI-
LIJANSKIM VOJNICIMA U CRNOJ GORI NA VEĆE REPRE-
SALIJE NAD CRNOGORSKIM NARODOM¹

GUVERNER CRNE GORE

Vojna kancelarija

Neka znadu borci u Crnoj Gori!
Vojnici Italije koji se borite u Crnoj Gori!

Обраћам се свима вама који се борите у рату Осовине на овом грубом и тешком балканском фронту.

Али говорим нарочито онима који, у тешком герилском рату на овом пакленом терену, умiju да супротставе разбојничким системима „побунjenика“ онај смjели и одважни дух који је прожимао junake на Карсу и на Пjави, legionare Disperate.

¹ Спacoje Зeчeвић, ~~ОФНУР~~ бнВиue jyroс.noBeHCKe Bojcke, пођерао у ИГНОСТpaHCTBO.

¹ Dokument potiče iz perioda pripreme i početka Treće neprijateljske ofanzive (mart—april 1942 godine), koji je otštampan kao posebna brošura džepnog formata.

Exap. 1 1967
inv. 11

Soldati d'Italia, combattenti in Montenegro!

Mi rivolgo a tutti voi che combattete la guerra dell'Asse su questo aspro e difficile fronte balcanico.

Ma parlo specialmente a coloro che, nella dura guerriglia in questo infernale terreno, fanno contrapporre ai sistemi briganteschi dei "ribelli", lo spirito scanzonato e sbaraglino che già animò gli arditi del Carso e del Piave, gli squadristi della Disgraziata.

E' questa la voce di un vecchio soldato che si rivolge a giovani soldati, è la voce di chi molti eventi ha vissuto e che conosce molto bene il vostro animo, le vostre gioie e le vostre sofferenze, e che a voi oggi parla cuore a cuore, occhi negli occhi, sapendo di essere compreso!

IL GOVERNATORE DEL MONTENEGRO
GENERALE D'ARMATA
Alessandro Pirzio, Biroli

Ovo je glas starog vojnika koji se obraća mladim vojnicima, to je glas jednoga koji je proživio mnoge događaje i koji vrlo dobro poznaje vašu dušu, vaše radosti i vaše patnje, i koji govori danas vama od srca srcu, sa očima uprtim u vaše oči, jer zna da ćete ga razumjeti!

Guverner Crne Gore
Armiski general
Alessandro Pircio Biroli

I

Rat koji ovdje vodite nije odijeljen od onog velikog rata koji buktu u cijelom svijetu, od ledenih polja Murmanska do ostrva vječnog proljeća Tihog Okeana, od norveškog mora, gdje plivaju džinovski ledeni bregovi, do našeg lijepog i blagog Mediterana.

Italijani u Crnoj Gori i u Hrvatskoj, Nijemci u Srbiji bore se da bi uništili na Balkanu one iste neprijatelje, vojnike bivše Jugoslavije, koji, pošto nisu umjeli da odbrane svoju otadžbinu u jednom lojalnom ratu u aprilu prošle godine, pokušavaju sada, pomoću sabotaze i izdajničkih napada, da sleđa ugrožavaju one vojske koje se bore protiv umirućeg Staljinovog komunističkog carstva.

Zato je misija koju ovdje vrše italijanske divizije, u cjelokupnom okviru rata, isto toliko važna kao i misija onih jedinica koje su zabile trobojnicu i zastavu Rajha u srce boljševičke Rusije.

Ako, iz političkih razloga, novine ne mogu za sada da govore o ovome vašem frontu, uvjeravam vas da vas iz Rima prate izbliza, sa najživljim i najvatrenijim interesom. Vaše su žrtve poznate: jednoga će dana pasti koprena i svi će doznati i razumjeti važnost i dalekosežnost bitke koju vi vodite.

II

Vi poznajete neprijatelja koji se nalazi pred vama!

Vama, koji ste donijeli hiljadugodišnju rimsku kulturu i koji ste pokazali kao pobjednici najveću velikodušnost, taj je neprijatelj odgovorio podlim i podmuklim napadom, ubijajući vašu braću. Staljinov komunizam, u savezu sa engleskim zlatom, lako je osvojio te ljude pohlepne, podmukle, uobražene, nestalne i osvetoljubive, koji su zadržali osobine starih azijatskih horda i ne libe se da primjenjuju nedostojne metode ratovanja.

Oni odbijaju našu rimsku civilizaciju u ime srpa i čekića, mrze našu superiornost rase i ideala, iz istog razloga zbog koga se Zlo bori protiv Dobra. Goni ih iskonska mržnja zbog koje je kroz vijekove Venecija morala da brani svoje lijepe kolonije na dalmatinskoj obali protiv upada varvarskih razbojnika sa planina.

Vi vodite onu istu staru borbu koju je blagorodna latinska krv, najprije pod barjakom Svetoga Marka a poslije sa riječkim legio-

narima pod zastavom Komandanta, — vodila protiv ovih istih neprijatelja.

III

Detinjastoj komunističkoj propagandi suprotstavite rimsko i fašističko uvjerenje o vašoj idealnoj misiji. Vi se borite na Balkanu za Italiju, da biste joj obezbijedili ono mjesto koje joj daje posjedovanje jadranske obale od Krfa do Trsta.

Osovina ima pobjedu u ruci, treba samo izdržati.

IV

Ovdje neprijatelj vjeruje da će vas lako savladati, jer, u svom primitivnom življenju, vjeruje da zna bolje od vas podnositi tegobe mučnog života. On ne zna šta je vojska podnosila na planinama Albanije! Ne zna šta je sve bio u stanju da podnese italijanski vojnik pod žarkim suncem ekvatora i na ledenoj temperaturi!

Ali ja koji vas dobro poznajem, znam da gorko razoračenje očekuje sve one koji se nadaju da će vas moći savladati uz pomoć snijega i hladnoće.

V

Vi imate dobru i plemenitu dušu. Drukčija i ne može da bude duša naroda koji živi u vrtu Evrope. Ali vaša inteligencija je isto tako budna. Vaše strpljenje ima granica. Nikakve milosti prema onome koji mučki ubija vašu braću, nikakve poštede za one koji strijeljaju vaše drugove zarobljene u ratnim akcijama, što se kosi sa svim ratnim zakonima. Pokažite ovim divljacima da iako je Italija učiteljica i majka civilizacije, ona isto tako zna i da kazni neumoljivim zakonima pravde.

Neka za svakog vašeg palog druga plati životom deset ustanika.

VI

Mora da prestane bajka o „dobrom Italijanu“.

Italijanski vojnik je iznad svega ratnik. Ko nije htio da razumije velikodušnost prijateljske ruke, neka sad iskusi težinu naše pesnice.

VII

Nemajte povjerenja u one koji su oko vas. Zapamtite da je neprijatelj svuda: prolaznik koga sretnete i koji vas pozdravlja, žena kojoj pridete, domaćin koji vas ugosti, gostioničar koji vam prodaje čašu vina.

Čuvajte se i ćutite! Od jedne suvišne riječi mogao bi da zavisi vaš život.

VI

La favola del "buono italiano" deve cessare!
Il soldato italiano è soprattutto un guerriero.
Chi non ha voluto comprendere la generosità della
mano amica, senta ora il peso del nostro pugno.

VII

Non fidatevi di chi vi circonda. Ricordatevi che
il nemico è dovunque: il passante che incontrate e
che vi saluta, la donna che avvicinate, il padrone
della casa che vi ospita, l'oste che vi vende il
bicchier di vino.

Diffidate e tacete! Da una parola detta in più
potrebbe dipendere la stessa vostra vita!

VIII

Chi vi dice che i montenegrini e i serbi ribelli
fanno la guerra al Fascismo e non all'Italia dice
la più spudorata delle menzogne.

Oggi il Fascismo è Italia.

Chi odia il Fascismo odia l'Italia.

VIII

Oni koji vam kažu da Crnogorci i Srbi ratuju protiv fašizma, a ne protiv Italije, najsramnije lažu.

Danas je fašizam Italija.

Ko mrzi fašizam, mrzi Italiju.

IX

Ne sažaljevajte bijedu naroda u čijoj ste zemlji vi danas okupatori. Ovu bijedu je želio sam crnogorski narod. Rat je rat, i on ima svojih nevolja. Milost prema onome koji je zvjerski palio crne košulje divizije „Messina“ i njihove ostatke dao svinjama za hranu, pretstavlja krivicu.

X

Lukavstvu protivnika suprotstavite najveću hladnokrvnost, na iznenađenje znajte uvijek i svuda reagovati.

Sjetite se da više vrijedi bojati se nekoga nego ga prezirati.

Rim dominira! rekao je Duče, a Rim će dominirati takođe i nad balkanskim „ustanicima“ koji su ruka gnusnog savezništva plutojudejsko-masonske-boljševičkih nacija.

БР. 206

ПИСМО ШТАБА ЛИЈЕВОРЕЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ОД 12 АПРИЛА 1942 ГОД. ГЛАВНОМ АКЦИОНОМ ОДБОРУ У ПОДГОРИЦИ ЗА ДОДЈЕЛУ ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ

ШТАБ
ЛЈЕВОРЕЧКОГ НАЦИОНАЛ. ОДРЕДА
Бр. СЛУЖБЕНО
12 априла 1942 год.
ЛИЈЕВА РИЈЕКА

ГЛАВНОМ АКЦИОНОМ ОДБОРУ — НАЦИОНАЛ. ОРГАНИЗАЦ.

ПОДГОРИЦА.

Молим да се нашем националном одреду додели од оружја као и осталим националним одредима у Црну Гору и то:

- 2 тешка митраљеза;
- 6 пушкомитраљеза;
- 1 тешки бацач*;

80 пушака;
10.000 метака за пушку;
10.000 метака за митраљез;
100 бомби за бацач.

Од средстава за везу молим да се нашем одреду додели три телефонска апарата са елементима; једна телефонска централа од 5 бројева и 5 километара пољског кабла.

Од санитетског материјала молим да се овом одреду додели потребна количина за 240 националиста летећег одреда.

КОМАНДАНТ, КАПЕТАН I КЛАСЕ,
Вид. В. Зечевић

БР. 207

**ПИСМО НАЧЕЛНИКА ШТАБА ЦРНОГОРСКИХ ЧЕТНИКА ОД
21 АПРИЛА 1942 ГОД. НАЧЕЛНИКУ ШТАБА ИТАЛИЈАНСКЕ
ДИВИЗИЈЕ „ТАРО“ ЗА ПОМОЋ У ОРУЖЈУ И САДЕЈСТВО У
ОПЕРАЦИЈАМА ПРОТИВ ПАРТИЗАНА**

21-IV-1942 год.

Упућено Италијанском Начелнику Дивизије од стране начелника националиста Б. М.¹

Г-не Начелнице!

Ево већ 20. дана од како се завршила успешна борба на Симуњи и Црном Врху која је довела до брзог заузећа Чева и цијеле околине укључиво са Гор. Загарчем и све ово вашом помоћи; пошто предстоји хитна друга операција и то коначна, на подручју територије подручне Вам дивизије, која нема одлагања, јер се противник концентрише из разних крајева. Привремени застој операција, омогућио је партизанима, добијање у времену и јаку концентрацију снага. Да би предузели успешну акцију, потребно је ставити генер. Поповићу² на расположење следеће:

- 1) Осим 1. бацача 81 м/м још 6. бацача;
- 2) Осим 2 топа 47 м/м још 4. топа;
- 3) осим 1. митраљ. још 6. митраљеза;
- 4) [Осјавити још 300 ком. пу[шака].

Као и потребну количину веша и 300 ком. декица.

¹ Блажо Марковић
² Крсто Поповић

Не могне ли команда Дивизије „Таро“ ставити хитно на расположење поменути ратни материјал; то се моли Команда да пошаље још 1 батаљон италијанске војске са свом ратном опремом, који ће послужити ген. К. Поповићу као резерва националистима на том сектору. Да би се ова операција завршила успјешно и партизанима задао смртни ударац предлажем:

1) Да команда Дивизије пошаље два-три бомбардера који ће узастопно бомбардовати, Чевске Убле, Трешњево као резерву партизана у Бијелим Цољанама, деморалишући противника.

2) Да команда Дивизије замоли Команду Дивизије у Никшићу, да пошаље колону италијана у Броћанац — одакле би извршили диверзију у правцу Бијеле Пољане ударајући у позадину противнику.

3) Друга колона Итал. од Пјешиваца (Миљевићи) да изврши диверзију (покрет) у правцу Меоца.

4) Једна колона да изврши диверзију у правцу Грахова или Трешњева.

Г-не начелнице,

Овакав смишљени и организовани концентрични напад потпомогнут како са фронта тако и крила, а потпомогнут још и авијацијом; убеђен сам да противник мора или да капитулира или пак да претрпи коначан слом, напомињем да више нема одлагања. Надам се да је и самој команди италијанске Дивизије „Таро“ стало до брзе и коначне ликвидације комунистичког покрета на својој територији.

На основу горе изложеног, молим г-на начелника у име Команданта Ђенерала Крста Поповића, за хитне диспозиције с Ваше стране.

Цетиње,
21-1У-1942 г.

За Команданта
начелн. Штаба
Б Марковић

БР. 208

**ПИСМО ИАЧЕЛНИКА ШТАБА ЦРНОГОРСКИХ ЧЕТНИКА ОД
30 АПРИЛА 1942 ГОД. КОМАНДИ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ
„ТАРО“ ЗА САДЕЈСТВО У ОПЕРАЦИЈАМА ПРОТИВ ПАРТИ-
ЗАНА**

КОМАНДИ ДИВИЗИЈЕ „ТАРО“

Цетиње

На основу јучерашњег развоја борбе на фронту Ђен. К. Поповића, сматрам за дужност предложити ради јединства команде над трупама које припадају територији Дивизије „Таро“ и над онима које не припадају а биле су саставни дио старе Црне Горе да се прикључе истој Дивизији како би аутоматски дошли под комадом Ђен. К. Поповића.

Наставак хитних операција има се извршити удружено са пријатељском италијанском војском за остварење заједничког циља.

Да би се изашло из ове ситуације која је по мом убјеђењу постала и за Вас досадна, противника треба напасти одлучно и с њим свршити тако да се не може више никад опоравити, ни покушати да што поново предузима на подручју Ваше територије. Да би се ово постигло предлажем.

1) Да команда Див. „Таро“ издејствује код дотичне команде Дивиз. следеће:

Да се из Никшића упути у Брођанац 1 батаљон војске у јачини 600 војника са свом ратном опремом.

2) Да се у Дреновштици концентрише батаљон јачине такође 600. војника са свом ратном опремом.

1-ва колоне има се кретати од Брођанаца у правцу Бијеле Пољане и Убала.

П-га колоне има се кретати од Дреновштице у правцу Оранога Дола. Покрет ових колоне треба тачно одредити, вријеме поласка и по могућности с највећом математичком тачношћу вријеме доласка чела колонг 1-ве колоне у Бијеле Пољане, после у Липове Доле, а Н-ге колоне долазак чела у Орани До.

Ш-ћа колоне има се кретати од Грахова у правцу Трешњева Обрачунавање времена (дужину) са приближном тачношћу може се извршити помоћу телеомстра.

Долазак колоне к' одређеним тачкама има се утврдити помоћу радија, које је једино средство ради одржавања везе у овом конкретном случају покрете ових кол. у покрету морају пратити бомбардери. На овај начин к-ант трупа Ђен. К. Поповић биће у стању споразумевајући се и одржавајући везу путем радија

с' к-тима дотичних колона са доста математичком тачношћу одредити заједнички напад како би се нанио смртни ударац противнику који је неминован ако Њег. Екселенција усвоји горњч предлог Пошто је и циљ команде да се што прије ликвидира комун.[истички] покрет као и наш тј. заједнички зато апелујем на Команду Дивизије да се речени предлог усвоји како бисмо ударом са 3 стране тотално уттишили противника

Нач. Штаба
Б Марковић

Цетиње 30-1У-1942 год

БР. 209

**ПИСМО МАЈОРА ГОЈНИЋА ОД 10 МАЈА 1942 ГОД. МАЈОРУ
ЂОРЂИЈИ ЛАШИЋУ ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ МЈЕРА У ЦИЉУ
СПРЕЧАВАЊА ДЕЗЕРТЕРСТВА**

Драги Ђорђе¹,

Извештен сам јутрос да једна чета из Доњо Кучког батаљона (маслинска чета) оде кући. Послао сам Новици² акт да извести разлог за то.

Синоћ смо установили да покрет буде тек сутра (11-У) у 6 ч. јер они нијесу ништа били припремили: нити коморе, нити ба-
цача, ни храну, итд. Кдти батаљона су изјавили да ће сјутра
моћи да пођу. *

Ако се ова чета не врати назад треба предузети хитно хап-
шење свих који су остали кући. Ово игго пре да изврши жан-
дармерија — и артилерија да их мало растресе³.

Мајор Гојнић⁴

¹ Ђорђе Лашин

² Лр Новица Радовић

³ Четнички команданти предузимали су најбруталније мјере, на чак палење кућа и читавих села, бомбардовали окупаторском артиљеријом села која нису хгела прићи њиховом покрету и на тај начин вршили при-
силну мобилизацију којој се народ једино из страха одазивао.

⁴ Блажо Гојнић, генералштабни мајор бивше југословенске војске био у штабу код четничког војног министра Воје Ђукановића у квислин-
ској влади на Цетињу. 1945 год. одступио у иностранство са групом четника из Прне Горе.

POZIV KOMANDE ALPINSKE DIVIZIJE „PUSTERIA" OD 18
MAJA 1942 GOD. VOJNICIMA SVOJE DIVIZIJE DA SE BORE
PROTIV USTANIKA U CRNOJ GORI

53A

2

KOMANDA
ALPISKE DIVIZIJE „PUSTERIA"

Pljevlja, 18 maja 1942 — XX

Alpinče divizije „Pusteria",

Prošla je zima, koja će u tvome sjećanju ostati kao period teškog i neprekidnog zamora, oštih borbi, prihvaćenih i pretrpljenih patnji sa sjajnom hrabrošću starih Italika. Ustanici su se uzdali u polarnu hladnoću, u neprohodnost puteva, u podmuklost zasjeda, da bi slomili tvoju smjelost i tvoju upornost. Poslije bijesnog napada na Pljevlja, shvatili su da je uzaludno boriti se otvoreno protiv tebe; upoznali su te kao vrlo jakog i vrlo smjelog. Nadali su se tada da te slome izdajničkom borbom sleđa, kao što je običaj ovoga neprijatelja, koji zna da iskaljuje svoju smjelost nad ranjenima i nenaoružanima; ali došlo je proljeće a alpinac „Pusterie" ostao je na nogama, jači i smjeliji no ikad, odlučen da visoko drži zastavu naše lijepe i slavne Otadžbine, koju mi, nasuprot ovom varvarskom narodu, volimo sve većom i strasnijom ljubavlju.

S povratkom proljeća pale su iluzije ustanika. Kad si htio, alpinče, izlazio si iz svojih garnizona i, u napornim marševima, zauzimao sve položaje na kojima su ustanici vjerovali da će se moći oduprijeti tebi i tvome oružju. Poneki razjareni pokušaj, nametnut svakako očajanjem, dočekan je onako kako je zaslužio. Protiv „Cadore" u Cajniču, protiv „Feltre" u Miljenu i protiv „Bolzano" u Foči neprijatelj je razbio zube.

Odmah sam došao na bojno polje da ti, alpinče, uputim riječi podrške i hvale, i da pozdravim naše odvažne drugove slavno poginule s oružjem u ruci. Nažalost, ne mogu uvijek da govorim sa svim svojim alpincima; ne mogu uvijek da ti kažem usmeno ono što mi je na umu i u srcu. Povjeravam ovome listu hartije ono što sada želim da znaš i o čemu treba da razmišljaš i čega treba da se sjećaš, jer je to razlog što ostaješ u ovim predjelima kao i razlog zašto vodiš ovu tešku borbu.

Alpinče, ti se sjećaš zašto si došao u Crnu Goru. Umjesto da stegnu ruku koju je italijanski vojnik pružio tome narodu, poslije poraza Jugoslavije, u cilju da se vrati miroljubivim poljskim rado-

vima i radu u radionicama, zaboravljajući prošlost, komunisti su odgovorili izdajom, zasjedom, ubistvima. Naši drugovi, ni za što krivi, izuzev što su na kraju krajeva vršili svoju vojničku dužnost, pavši u ruke ovih zvijeri, bili su zlostavljani i ubijani. „Pusteria“ je imala dosta ovih mučenika. Varvarski ubijeni alpinci u Rudom, u Novoj Varoši, u Žabljaku nisu još sasvim osvećeni. Protiv komunističke, naviklih da udaraju sleđa, i koji smatraju svaku našu plemenitost kao slabost, moramo sada istupati sa nesalomljivom strogošću. Ne zaboravi, alpinče, da se ti, boreći se protiv ovog neprijatelja, ne boriš samo protiv neprijatelja tvoje Otadžbine, već u isto vrijeme izvršavaš sveti i pravedni zadatak.

Alpinče, ti moraš tačno da procijeniš zadatak koji vršiš u ovim predjelima. To je zadatak koji ti može izgledati nezahvalan, ali vrijednost tvoga požrtvovanja ravna je požrtvovanju tvojih drugova u Africi i Rusiji. Rat bez pozadine koji ti vodiš, traži čak i čvršće i sigurnije živce. Ozbiljna opasnost bi zagrozila našoj Otadžbini kad bi neprijatelj uspio da nadvlada i da, izbijajući na Jadran, obrazuje front protiv nas. Postoji samo jedan ratni front Osovine; u Rusiji, u Africi, na Balkanu, u Aziji, svuda se vodi isti rat protiv istih neprijatelja. Svi saradujemo u granicama naše moći na zajedničkoj pobjedi.

O tvome radu i o tvome požrtvovanju za sada se malo govori. Međutim, nemojte misliti da se o tome ništa ne zna i da se to ne cijeni. Kada bude razbijeno ovo ćutanje, nametnuto jedino razlozima vojnog karaktera, priznanje za tvoju hrabrost iznijeće se na vidjelo i ti ćeš biti ponosan što si tako hrabro izvršio svoju dužnost. Za ono što si učinio i propatio, ubrzo će stići pravedna nagrada.

Ne treba, alpinče, da zaboraviš da uzrok ustanka treba tražiti naročito u Engleskoj i kod njenih saveznika. Ustaničnici koji su pred tobom, bilo svjesno ili ne, bore se za stvar Engleske, Rusije, Sjedinjenih Država. Samo onaj ko je prodao svoju savjest i svoje meso, može ravnodušno prisustvovati uništenju bogatstva i života jednog cijelog naroda. Ti vidiš ovdje koliko je mračna duša ovih komunističkih, zaslijepljenih mržnjom, opijenih ludim teorijama, zadovoljnih jedino kad mogu da ubijaju i ruše. U ustanicima, dakle, moramo gledati ne samo neprijatelja naše Otadžbine, već neprijatelja naših porodica, naše vjere, naših hiljadugodišnjih tradicija.

Rusija se nadala, upućujući na Balkan svoje agente i svoje zlato, da je našla način da njena propaganda izbije na obale Jadrana, kako bi ugrozila odavde cijelu Srednju Evropu i Sredozemlje. Ali uzalud se Rusija nada da nametne svoje mračne teorije ovome moru koje je vidjelo prevlast Rima, i koje je bilo kolijevka civilizacije. Kada smo mi, Italijani, propisivali zakone svijetu, kada smo mi, okupljeni u Rimskoj Imperiji, bili civilizovani, svi narodi koji se danas bore protiv nas živjeli su u najmračnijem varvarstvu.

Kako se mogu nadati da sruše tu civilizaciju i tu vjeru koje su civilizovale cio svijet?

Alpinče, možda ti nije sasvim jasno, ali u ovoj borbi ti brani.* ono najuzvišenije i najljepše što je čovječanstvo stvorilo u svome postanku, i za tobom gledaju, žudno, sjeni naših velikih vremena Rima, Renesansa i Risordimenta. Sa Moskvom je varvarstvo jednog naroda koji si sada naučio da poznaješ, sa Rimom je svjetlo roman-ske i katoličke civilizacije, čiji smo mi sinovi i branioci.

Alpinče, neprijateljska propaganda je vešta i podmukla. Ona nastoji da utiče na tvoju želju za mirom, na nostalgiju za tvojom porodicom, na promjene tvoga osjećanja prema politici tvoje zemlje, da bi razoružala tvoju dušu i da bi'te srušila i lakše potlačila. Cijela neprijateljska propaganda ima samo jedan cilj: da te natjera da spustiš ruku koja drži pušku da bi te imala, razoružanog, na milost i nemilost. Ali kad bi se našao razoružan, prepušten na milost i nemilost tim ljudima, ti bi vidio pravo njihovo lice, lice koje su vidjeli, u momentu svoje grozne smrti, naši mučenici iz Zabljaka, Rudog i Nove Varoši.

Neprijatelj nastoji da utiče na italijanski narod, nadajući se da ga ubijedi da je italijanski narod jedno a fašizam drugo. Kažu da se ne bore protiv italijanskog naroda već protiv fašizma. A zašto se bore protiv fašizma? Istina je da je fašizam znao najpravičnije da izrazi, u jednom ovako važnom istoriskom momentu kao što je ovaj koji doživljujemo, političke i ekonomske interese italijanskog naroda, kao i naše istoriske aspiracije. Interesi i aspiracije sasvim su suprotne žedi za dominacijom, egoizmu, ciničnoj ravnodušnosti prema siromašnim narodima, čime se do sada odlikovala engleska politika. Engleska neće da oprostí fašizmu što je engleskoj imperiji zadao udarac, koji će je dovesti do propasti.

Alpinče, u ovome momentu ne postoje razlike između fašizma i naroda, između naroda i Vlade, postoji samo italijanski narod čvrst i odlučan u ratu koji će donijeti odluku o njegovoj sudbini, a ti si, alpinče, najljepši i najdostojniji predstavnik toga naroda.

Alpinče „Pusterije“, pretstoje veliki događaji. Momenat kada će sile Trojnog pakta, Italija, Njemačka i Japan, i njihovi vjerni saveznici, stegnuti za gušu čudovišno savezništvo plutokratije i boljševizma i pognuti ga na koljena, nije mnogo dalek. A sam dan pobjede — naše porodice i naši sinovi će pozdraviti kao sveti dan oslobođenja. Naša Otadžbina, najzad slobodna i nezavisna, opet će postati kraljica ovog mora koje je pripadalo Rimu, i uzvišenija socijalna pravda daće italijanskom narodu ono blagostanje čije ostvarenje je do sada spriječilo sebičnost plutokratskih zemalja

To će, alpinče, biti dan tvoga trijumfa. Noseći u srcu uspomenu na drugove, drage nezaboravne drugove, koje smo ostavili za nama, ponosan zbog sjajno izvršenog zadatka, lako ćeš zaboraviti gadosti koje si morao gledati u ovoj zemlji okuženoj boljševizmom, vra-

ćajući se u krug tvoje porodice, u bogatiju, veću i slavniju Otadžbinu.

U očekivanju toga dana, alpinče, u sjajnoj izvjesnosti toga dana. nastavi da visoko nosiš svoj karabin u ime Otadžbine, u ime Kralja i Cara, u ime Dučea.

POBJEDICEMO!

GENERAL KOMANDANT,
NOSILAC ZLATNE MEDALJE,
Giovanni Esposito
Esposito Giovanni

BR. 211

IZVJEŠTAJ KOMANDE ALPISKE DIVIZIJE „ PUSTERIA" OD 5 JUNA 1942 GOD. GLAVNOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA" I KOMANDI TRUPA CRNE GORE O TAKTIČKIM ISKUSTVIMA STEČENIM U BORBI PROTIV PARTIZANA

53A/5
10. VI. 1942

Glavna komanda oružanih snaga
„Slovenija — Dalmacija"
Operativno odjeljenje

kap. Cantamaglia
u rad.¹

Br. 12695
Stiglo 10 juna 1942 — XX

KOMANDA 5. ALPISKE DIVIZIJE „PUSTERIA"

Odjeljenje načelnika štaba
— Sekcija za operacije i službe —

Br. 3497 op. prot.

V. P. 206, 5 juni 1942 — XX

GLAVNOJ KOMANDI
ORUŽ. SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA"
KOMANDI TRUPA CRNE GORE

= V. P. 10 -
V: P. 14 =

U vezi s izvještajem koji je svojevremeno dostavljen o operacijama vođenim u Bosni, upućujem iskustva stečena u događajima koji su se desili za vrijeme nedavno završenog operativnog perioda (22 april — 27 maj).—

(M. P.)

General divizije,
nosilac zlatne medalje.
Komandant
(Giovanni Esposito)
Esposito Giovanni

¹ Dopisano rukom

KOMANDA ALPISKE DIVIZIJE „PUSTERIA“

Odjeljenje načelnika štaba
Sekcija za operacije i službe

ISKUSTVA IZVUČENA U POSLJEDNJEM OPERATIVNOM
PERIODU 22 APRIL — 27 MAJ 1942 — XX

Nedavno zaključeni operativni period omogućio je da se na osnovi iskustva jedinica stvore izvjesni zaključci koji će biti korisni u nastavku borbe protiv ustanika.

OFANZIVNA AKCIJA je akcija koja stvara najveće teškoće, ne toliko zbog jačine otpora koji ustanici mogu pružiti, već zbog činjenice da oni preduzimaju sve što je moguće da izbjegnu borbu sa trupama koje idu u potjeru za neprijateljem. Stoga se najveći dio ofanzivnih akcija svodi na udar u prazno, baš zato što savršeno poznavanje teškog terena, brzina pokreta, pomoć stanovnika omogućavaju ustanicima da blagovremeno budu obaviješteni o nastupanju trupa i da se brzo izvuku iz njihovog dohvata.

Osnovna je pretpostavka za uspjeh jedne ofanzivne akcije, prema tome, iznenađenje, bez čega je nemoguće, bilo na koji način, uhvatiti i tući neprijateljske dijelove.

Nastojanje da se izvede iznenađenje pretstavlja veoma velike teškoće, jer neprijatelj uvijek ima punu prednost, zbog savršenog poznavanja terena, pomaganja od strane stanovništva, nevođenja nikakve brige o snabdijevanju niti o tome da li će izgubiti ljude.

Nastupanje više konvergentnih kolona ka tački gdje su primijećeni ustanici, iako se neki put pokazalo efikasno, načelno ne omogućava postizanje iznenađenja, jer neprijatelj, nakon kraćeg otpora koji pružaju slabiji dijelovi svakoj koloni, procijenivši jačinu napada, uspijeva da se izvuce iz dodira, razilazeći se kroz međuprostore između Susjednih kolona, ma koliko ovi bili suženi.

Brzina pokreta naših jedinica, čak i ako su krajnje rasterećene, ne može se izjednačiti sa brzinom kretanja ustanika, zbog potrebe da raspoložemo odgovarajućom količinom hrane i municije, što pretstavlja ne beznačajan teret operativnog snabdijevanja.

Većinom se dešavalo da su se raspored i jačina ustaničkih snaga mogli skoro tačno odrediti; trupe su, međutim, stizale u označena mjesta na nekoliko časova poslije odlaska ustanika; često su čak mogli biti gonjeni artiljeriskom vatrom. Samo u nekoliko slučajeva, kao što je to bilo 28 aprila, u pokušaju koji su izvršili ustanici da pređu Drinu i koji je osujećen od strane bataljona

„Feltre“, kao i 8 maja u šumi Carevo Guvno, kada je 11. alpinski iznenada upao u jedan neprijateljski logor, može se reći da je postignuto iznenađenje.

I u jednom i u drugom slučaju marš trupa bio je brz.

Prisustvo neprelazne Drine nije dozvolilo ustanicima da saznaju za pokret bataljona „Feltre“, koji je od Mosta na Limu, prešavši Lim preko mosta kod Strmice, otišao da se rasporedi baš naspram zone gdje je bila primijećena namjera ustanika da pređu Drinu.

Šuma je u drugom slučaju omogućila našim trupama da stignu neopažene do neprijatelja.

Kao što se vidi, korišćenje naročito povoljnih situacija, terenskih uslova, obuke i vježbanja jedinica, može komandantima omogućiti da postignu uspjeh. Nigdje se tako ne pruža, komandantima svih činova, široko polje inicijative, kao u gerili.

Postoji jedna mogućnost koju treba razmotriti, a to je noćno kretanje jedinica u cilju odlaska u zonu gdje neprijatelj boravi. Pošto se u mraku opkoli određeno mjesto, trupe počinju, konvergentnim kretanjem, čišćenje u rano svanuće.

Noćno kretanje stvara nesumnjivo teškoće. Zahtijeva savršeno poznavanje terena ili bar upotrebu povjerljivih vodiča, kao i jako obezbjeđenje, da bi se izbjegle uvijek moguće zasjede.

Upotreba artiljerije ne pruža naročite teškoće. Otpori koje su ustanici pružili ofanzivnim akcijama, sa izuzetkom otpora na gazovima Četine 25 maja, nisu nikad bili toliki da bi zahtijevali naročitu organizaciju vatre.

Karakteristika artiljerijske akcije sastoji se međutim u brzini intervencije, za koju su naročito alpinske baterije sposobne i obučene.

U svemu, karakteristika ofanzivnog dejstva sastoji se u teškoći da se neprijatelj primora na borbu.

Metod koji bi nam sistematski dao sigurnost da postignemo cilj, tj. da dohvatimo neprijatelja i da ga tučemo, nije moguće dati.

Razmotrivši zemljište i razmještaj naših trupa i ustaničkih snaga, komandanti u akciji moraju pronaći način kako bi uspjeli u svojoj namjeri, vršeći ono što situacija bude zahtijevala.

U svakom slučaju, savršena obavještajna služba osnovna je pretpostavka za razvoj jedne ofanzivne akcije.

DEFANZIVNA AKCIJA: Napadi koje vrši neprijatelj na naše garnizone izvođeni su uvijek noću. To zahtijeva savršeno poznavanje terena i veoma tačno poznavanje naših položaja.

S druge strane, naša ogromna nadmoćnost u raspoloživoj vatrenoj moći, u poređenju sa sredstvima neprijatelja koji nema ni minobacača ni artiljerije, jedino može da mu savetuje noćni napad.

Dok u ofanzivnim akcijama naših trupa ustanici traže samo

izlaz u bjekstvu, pružajući najviše kratke i mestimične otpore, oni su u napadu veoma uporni i energični, što njihove napade čini zaista opasnim. U zbrci do koje je došlo na položajima 141. čete za vrijeme napada na Foču, noću 19 maja (naši gubici 5 mrtvih i 22 ranjena), mnogi od alpinaca bili su ranjeni sječivom i ujedima. Mnogi alpinci i ustanici kotrljali su se niz padinu uhvaćeni u koštac u najgorčenijoj borbi.

Neprijatelj se trudi da nastupa u najvećoj tajnosti dok ne dođe do otstojanja za bacanje ručnih bombi,* da bi napao unaprijed određene položaje.

U svim napadima se ustanovilo da je poznavanje naših položaja od strane ustanika bilo skoro savršeno. Saobraćajnice između otpornih tačaka bile su određene prije napada, kao i najpogodniji putevi za infiltraciju radi izolovanja jakih dijelova odbrane i radi njihovog lakšeg uništenja na taj način.

To znači da partizanske komande brižljivo proučavaju akciju koju će izvesti, i to na osnovu podataka, lako prikupljenih s obzirom na pomoć stanovništva, i dopunjenih detaljnim izviđanjima izvršenim u blizini naših položaja. Stvarno, napadi ustanika vršeni su skoro uvijek poslije bar jednog dana boravka naših jedinica na istim položajima.

U suštini, partizanske komande svim sredstvima nastoje da stvore iznenađenje, nadajući se da će njime savladati naše trupe uprkos slabijem naoružanju.

Stvarno, jedno pravo iznenađenje nije se nikad desilo na našu štetu u napadima koje su naše trupe pobjednički izdržale za vrijeme ovog operativnog perioda.

Sljedeće mjere pokazale su se kao najpogodnije da se osujeti iznenađenje:

— Najstrožije zabraniti svakome stanovniku da se približi odbranbenim položajima. Stanovništvo u najvećem broju slučajeva potpomaže ustanak.

— Održavati danju patrolnu službu na dominirajućim tačkama. kako bismo oduzeli neprijatelju povoljne osmatračke tačke za osmatranje naših položaja.

— Održavati noću blisku patrolnu službu (200—300 metara od položaja), kako bi blagovremeno bilo primijećeno približavanje neprijatelja.

— Nekoliko puta, jedinice su u toku dana promijenile položaje da bi neprijatelju onemogućile lako orijentisanje u pogledu našeg rasporeda i naših namjera. Imati, međutim, u vidu da se to neće moći uvijek učiniti. Ako jedno mjesto mora neprekidno da bude branjeno, teško će se pronaći mnogi pogodni položaji za davanje

* Imati u vidu da ustanici koriste specijalne bacače čiji domet je, kako izgleda, sto metara.

otpora. Osim toga, često mijenjanje položaja onemogućava izvršenje efikasnih radova na utvrđivanju.

— Izbjegavati zadržavanje u šumama, jer dok pokriven teren pomaže neprijatelju koji u njemu nalazi povoljniju sredinu za vođenje gerile, on znatno umanjuje nadmoćnost naše vatre. U suštini, birajući između dva položaja, uvijek izaberi onaj na otvorenom zemljištu, ne obazirući se čak ni na stvarnu jačinu samih položaja.

Smatram da je ovdje potrebno istaći veoma slabu efikasnost naših ručnih bombi na pošumljenom terenu, u poređenju sa bombama koje upotrebljavaju ustanici. Dok naše, pri najmanjem udaru 0 grane drveća, eksplodiraju ne nanoseći štete nikome ustaničke bombe, na paljenje, mogu i u šumi da dohvate cilj.

Sve u svemu, iskustvo je pokazalo da će uspjeh ustaničkog napada biti veoma sumnjiv ako iznenađenje bude osujećeno gornjim metodama.

U napadima na divizijske trupe tokom ovog operativnog perioda, nastupanje partizana uvijek je bilo blagovremeno primijećeno od strane patrola, te je neprijatelj, stoga dočekivan spremnim i energičnim protivdejtstvom odbrane, krvavo odbijen. Najčešće, odbijeni prvi put, ustanici su vršili nove pokušaje, koji su se, pored postizanja kraćih uspjeha, svodili na njihovo naglo bjekstvo.

Od bitne važnosti pokazali su se radovi na poljskom utvrđivanju, koje nikad ne treba zanemariti.

Neprijatelj ne raspolaže artiljerijom i minobacačima, a to omogućava našim trupama da vrše vatrene akcije sa savršenom tačnošću, a u zaklonu poljskih objekata, ma i slabijih, i na najkraćim otstojanjima.

Sto se tiče artiljerije, ona mora brižljivo da vrši pripremu za izvršenje noćnih gađanja.

Artiljerija dodijeljena svakome bataljonu mora uvijek biti spremna za dejstvo na sektore drugih bataljona, u slučaju potrebe. Na dan 19 maja, prilikom odbrane Foče, vatreno dejstvo artiljerije bataljona „Trento" pokazalo se veoma efikasno. Ona je flankirno tukla sektor bataljona „Bolzano", koji je snažno bio napadnut od strane ustanika.

I na bateriskim položajima ne treba zanemariti radove na utvrđivanju. Artiljerija uvijek pretstavlja cilj za kojim ustanici teže ogorčeno i uporno. Cesto, kao u Miljenu 6 maja, poslije jake vatre granatšrapenlima tempiranim na „0", alpinci i artiljerci su branili topove hladnim oružjem i ručnim bombama. Bliska odbrana baterije morala je uvijek stupiti u dejstvo. Već u Pljevljima 1 decembra 1941, 16. baterija diviziona „Lanzo" morala je prekinuti paljbu dok su se poslužiocu bacali u protivnapad.

Prije svanuća, ustanici, svijesni da će se, sa pojavom dana, nadmoćnost naše vatre ispoljiti svojim sjajnim dejstvom. odustaju

od napada, rasturaju se i povlače da bi umakli gonjenju naših trupa.

Dakle, napadi ustanika, iako dobro pripremljeni i vođeni sa krajnjom žestinom, uvijek su bili odbijeni. Osnovni problem odbrane jeste uspjeti osujetiti iznenađenje.

Svi napadi ustanika imaju osobine prepada, te stoga, ako se osujeti pokušaj iznenađenja, u pitanju je samo vrijeme pa da napad ne uspije. Ipak, oduševljenje i upornost ustanika u napadu na protivničke položaje, zahtijevaju u odbrani pažljive mjere, najstrožu opreznost i hladnokrvnost.

Proučavanje ofanzivnih i defanzivnih akcija, a naročito prvih, ma i površno, jasno kazuje da što se tiče borbi protiv partizana, i to naročito toka borbi, nije moguće dati šeme koje bi se neizmijenjene primjenjivale u svakom slučaju. Gerilsko ratovanje zahtijeva raznovrsnost postupaka i mjera, a prije svega komandante bez predrasuda kako u taktičkom tako i u terenskom pogledu, to jest sposobne da prilagode upotrebu sopstvenih borbenih sredstava najraznovrsnijim prilikama.

Kako u ofanzivnoj, tako i u defanzivnoj akciji, osnovni element je dobra organizacija obavještajne službe, pomoću koje se mogu saznati razmiještaj, jačina i namjere neprijatelja.

Dejstvo artiljerije pokazalo se uvijek veoma efikasno. Pucanj topova stvara kod ustanika moralnu potištenost koja je mnogo jača od potištenosti koja bi nastala kao posljedica samog materijalnog dejstva.

Za vrijeme cijelog perioda operacija, svaki bataljon je uvijek bio pojačan sa po jednom alpiskom baterijom od dva topa.

Mjera da se smanji broj topova, zadržavajući u cjelini sve druge bateriske dijelove, nametnuta je slijedećim razlozima:

— U ofanzivnim akcijama, najčešće, otpori koje treba savladati nisu nikad toliki da bi zahtijevali količinu vatre od 4 topa na bataljon. U naročitim slučajevima, kada se predviđa jak otpor, kao prilikom prelaza Četine u Gradacu 25 maja, preduzeo sam da se na položaj postavi baterija sa 4 topa pod neposrednom komandom komandanta diviziona.

— Smanjivanje broja topova omogućava bateriji da sobom nosi veću količinu municije, što predstavlja veliku prednost, s obzirom na teškoće na koje se normalno nailazi pri izvršenju snabdijevanja.

— U defanzivnoj akciji dva topa na bataljon mogu se smatrati, a i pokazali su se, dovoljnim za upotpunjavanje bataljonske vatrene mase.

Što se tiče upotrebe, baterije dodijeljene bataljonima dejstvovala su kao prateća artiljerija, uvijek u najtješnjem kontaktu sa alpiskim jedinicama.

U nastupanju, naišavši na neprijateljski otpor, topovi svake baterije premješteni su u skokovima sa dobrim rezultatima.

Le risorse locali, sempre sfruttate al massimo, consentono di eliminare il trasporto della carne, della legna e, solo in parte, del foraggio. Perciò la somma dei trasporti di viveri, munizioni e materiali di rafforzamento, costituisce un complesso di peso logistico non indifferente, che non può in alcun modo essere eliminato né ridotto.

Quando le truppe percorrono zone che per qualche tempo sono state controllate dai ribelli occorre tener presente che questi ultimi, nel loro ripiegamento, compiono interruzioni sovente molto gravi e che tutti i ponti sono da essi incendiati o comunque distrutti.

Al seguito delle truppe avanzanti è perciò indispensabile la presenza di elementi del genio che curino la rapida riattivazione delle rotabili così da rendere possibili in breve tempo rifornimenti e sgomberi.

Sempre incombente in ogni momento ed in ogni luogo è la minaccia dell'attacco nemico.

In definitiva l'esperienza dice che sia il soldato che combatte sulle posizioni più avanzate, sia il conducente che con le colonne salmerie marcia immediatamente a tergo delle truppe operanti, sia i lavoratori e gli autieri lungo le rotabili a molti Km. di profondità nelle retrovie, devono essere in ogni istante pronti ad impugnare le armi per stroncare un nemico ovunque presente.

La nostra guerra è una guerra senza retrovie.



IL GENERALE DI DIVISIONE MEDAGLIA D'ORO
C O M A N D A N T E

- Giovanni Esposito -

Giovanni Esposito

PITANJA POZADINSKOG KARAKTERA: Na ispresijecanom i teškom zemljištu, kroz koje prolaze putevi skoro uvijek u rđavom stanju, sa neprijateljem koji u pozadini nailazi na sredinu pogodniju za razvoj njegove gerilske akcije, pozadinska pitanja su ta koja ustvari više brinu komande koje moraju da se postaraju za oragnizovanje i funkcionisanje službi.

Vođenjem operacija i udaljavanjem trupa od osnovica za snabdijevanje, nužno se nameće obrazovanje međuprostornih garnizona, koji će obezbijediti mogućnost saobraćaja duž saobraćajnog pravca.

Pratnje kolona moraju biti jake a mjere sigurnosti brižljive izvedene.

Mnogi pokušaji napada koje su ustanici izveli na kolone, mogli su biti osujećeni zahvaljujući brzom intervenciji trupa iz pratnje i blagovremenom pridolasku jedinica raspoređenih duž pravca kretanja radi osiguranja.

Otstojanje između dva garnizona na veće od 30 km dovoljno je da garantuje kretanje kolona.

Kada su trupe morale operisati duže vremena na velikom udaljenju od puteva (akcija na Foču i gonjenje neprijatelja do ušća Sutjeske u Drinu), tek sa najbrižljivijom oragnizacijom snabdijevanja moglo se raditi, a da pitanja operativnog snabdijevanja ne čine vrlo jaku prepreku razvoju taktičke akcije.

Ipak, treba istaći da veoma duge komorske kolone, prolazeći kroz veoma opasan teren, jer je ovaj velikim dijelom obrastao gustom šumom, predstavljajući cilj na koji se ustanička akcija može upraviti sa velikom vjerovatnoćom u uspjeh. I u ovom slučaju, jake pratnje i jake mjere sigurnosti, upotpunjene čestim čišćenjem susjednih zona, omogućiće da se izvrše sva potrebna snabdijevanja a da kolone ne pretrpe znatniju štetu.

Lokalni izvori, uvijek iskorišćeni do maksimuma, omogućavaju da se eliminiše prenos mesa, drva, a samo dijelom, i furaži. Zato cjelina transporta hrane, municije i materijala za utvrđivanje predstavlja ne mali pozadinski teret, koji ne može ni na koji način biti eliminisan, niti smanjen.

Kada trupe prolaze kroz zone koje su izvjesno vrijeme bile pod kontrolom ustanika, treba imati u vidu da oni, pri svome povlačenju, vrše često veoma ozbiljna rušenja i da pale sve mostove ili ih bilo kako ruše.

Stoga je neophodno da se sa prednjim trupama kreću dijelovi inžinjerije, koji se staraju o brzom popravci puteva, tako da ih u kratkom vremenu osposobe za snabdijevanje i evakuaciju.

Uvijek, u svakom momentu i na svakom mjestu, prijeti neprijateljski napad.

Na kraju, iskustvo kaže da, bilo vojnik koji se bori na najistaknutijim položajima, bilo vozač koji sa komorskim kolonama maršuje odmah iza operišućih trupa, bilo radnici i šoferi na pute-

Уша. па шпошо кш сзићоко и рогасИш, 5У1 тогаји 8уако§ 1ге-
пи!ка ћШ 8ргетп1 <За зе lаle огигја га<И ип1б1епја перпјале1ја та
§<3је зе ројаућ

N33 га! је га! ћег рогасИпе.

(М. Р.)

СЕ^ЕКАБ 01У121ЈЕ,
ГТОЗЊАС 2ЕАТИЕ МЕБАИЈЕ
КОМАНБАИТ
— О1оуап1 ЕзрозИо —
ЕзрозНо С1о\-ап1

БР. 212

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДИРА ГОРЊОПОЉСКОГ ЖАНДАРМЕ-
РИЈСКОГ ВОДА ОД 21 ЈУНА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ЧЕГ-
НИКА У НИКШИЋУ О ИЗВРШЕНОМ ПРЕТРЕСУ ТЕРЕНА**

Горњопољски жандармериски вод

Број 26

21 јуна 1942 године

Извршен претрес терена:
Шума, Пријеког Присоја,
Дубрава и околних места
и з в е ш т а в а .

КОМАНДАНТУ НАЦИОНАЛНЕ КОМАНДЕ НИКШИЋ.

19. јуна 1942 год. сазнао сам, да се у селу Дубравама налазе комунисти: Миливоје Максимовић командант 2. ударног батаљона, са женом Даринком, и злогласним комунистом Голубом Тадићем, сви из Горњег Поља, и то Голуб код своје веренице Јелене кћери Вука Вујичића, а Миливоје у катуну Јовановића, у Дубравама, са још 13 комуниста и 3 женске¹.

20. јуна т.г. у 20.30 часова, извршио је потписати са 46 жандарма овога вода и 25 наоружаних мештана из Горњег Поља, претрес терена и држање ноћних заседа на подесним местима и то: Вир, Шуме, Пријеко Присоје, Црвено Ждријело, Крушчића Поди, Развршје, Вранића До, и Дубраве, реон жандарм. станице Горње Поље и Пресјека.

Код претреса терена, кућа и катуна, и држањем заседа са људством нисам наишао на комунисте, а јесам на комунистичку пекару, која је лепо од дасака саграђена, а налази се у непо-

¹ Види објашњење док. бр. 217.

средној близини једног великог бунара воде и куће веренице злогласног и опасног комунисте Голуба Тадића.

Мештане, које сам затекао на катунима, ван главних села, наредио сам да се одмах евакуишу у села Пресјека или Горње Поље, како би се олакшао надзор и контрола над истима, што су то и учинили.

С молбом на надлежност.—

ДОСТАВЉЕНО:

Командиру Никшићке жандармер. чете

Жандармериски водник:

Нов. Т. Божовић

БР. 213

НАРЕДБА КОМАНДНА НИКШИЋКЕ ЖАНДАРМЕРИЈСКЕ ЧЕТЕ ОД 26 ЈУНА 1942 ГОД. ЗА СТРИЈЕЉАЊЕ НА ЛИЦУ МЈЕСТА СВИХ ЛИЦА КОЈИ ПРУЖАЈУ ПОМОЋ ПАРТИЗАНИМА

НАРЕДБА БР. 1

КОМАНДИРА НИКШИЋКЕ ЖАНДАРМЕРИЈСКЕ ЧЕТЕ
ЗА 26 ЈУНИ 1942 ГОДИНЕ

С обзиром да је појавом распаднутих комунистичких група на територији ове чете угрожена јавна безбедност с обзиром да би се још непредатим односно непохватаним комунистима — партизанима — онемогућио опстанак у погледу исхране и осталог, то: а на основу датог ми овлашћења од стране Команданта Народне војске за Црну Гору и Херцеговину Бр. 44 за 1 јуни 1942 године,—

НАРЕЂУЈЕМ:

1.) Да се одмах по пријему овог наређења нареди свима мештанима који имају катуне изван села где живе, да без икаквог изузетка одмах здигну у село са свом стоком и осталом покретном имовином коју су досада имали по катунима.

2.) Исто тако да командири жандармериских станица V споразуму са месним командирима националних чета, претседницима општина, кметовима и националним одборима ттрредвиде групацију појединих кућа и засеока на својој територији и нареду, да се сви групишу у поједина места и код појединих људи у она села, где је групација предвиђена. Груписани имају пак без икаквог изговора претерати стоку и пренети собом остала

покретна средства за живот као што је то предвиђено под тач. 1 ове наредбе.

3.) Нарочито утрожена места као: Љескови Доли, Бухавице Бршанске, Стрмина као и друга места у колико команди станица на својим реонима споразумно са факторима предвиђеним у тач. 2 ове наредбе нађу за сходно, морају се у потпуности груписати у најподеснија суседна села.

На случај неспоразума командира станица, месних команди националних чета, председника општина, кметова и националних одбора по тач. 1, 2 и 3 ове наредбе спор ће решавати Командант националне команде места у Никшићу са потписатим.

4) Одлазак мештана у циљу обраде земљишта по планинама дозволити само изузетно и у групама исправним националистима под контролом жандармерије, којима по потреби дати обезбеђење, те како би се и овим начином онемогућило дотурање хране комунистима.

5.) Ако се неко ухвати и позитивно се утврди да је носио храну комунистима, прикривао их или у ма чему помагао **СТРЕЉАТИ ГА ОДМАХ НА ЛИЦУ МЕСТА**, а оне који би се противили овој наредби ОДМАХ ухапсити и спровести националној команди места у Никшић.

О извршењу ове наредбе у потпуности поднети ми писмен извештај **најдаље и НЕПЗОСТАВНО до 5 јула ове године.**

ДОСТАВЉЕНО:

К-ту народне војске Црне Горе и Херцеговине, К-ту националне команде места Никшић, сресхом начелнику, свима претседницима општина, **водницима** и командирима станица *оае* чете и Народном Војном Суду Никшићког одреда.

Командир, капетан I класе:

Петар Ј. Драшковић¹

(М. П.)

¹ Петар Драшковић, капетан бивше југословенске војске, побјегао у иностранство 1945 године.

НАРЕДБА БР. 1

КОМАНДИРА НИКИТСКЕ НАЦИОНАЛНЕ ЧЕТЕ ЗА 26 ЈУЛИ 1942 ГОДИНЕ

С обзиром да је појавио опасан националистички група на територији ове чете угрожава јавно безбедност обзиром да се она још и претвара у опасан непохотан националистички партизански отаџбама у погледу исхране и осталог, тога на основу овог одлука од стране Команданта Народне војске из Црне Горе и Херцеговине за 26 Јули 1942 године,

НАРЕДБА

1. Да се одмах по пријему овог наређења нареди свима местима који имају катуне јаван сала где живе да без икаквог изузетка одмах адигну у смислу са овом обзиром и осталом покретним кривом коју су досада имали по катунама.

2. Исто тако да командири националистичких станица у ове области са месним командирима националних чета, претседницима општина, кметова и националним одборима предводе групацију појединих места и заседа на својој територији и нареду да се сви групацију у сваједна места и код појединих људи у сва сала, где је групација предведена, у сваједна имају так без икаквог договора претварају стаци и претварају остала покретна средства на живот као што је то предвиђено под тач. 4 ове наређења.

3. Нарочито угрошена места као Бескови Доли, Буџаците, Брзана, Оке, Стрмина и друге места у којима командири станица на овим местима споразумно са факторима предвиђеним у тач. 2 ове наређења могу се одмах морају се у потпуности групацију у најодеснија случаја.

На случај неспоразума командири станица, месних командири националних чета, претседници општина, кметова и националних одбора по тач. 1, 2 и 3 ове Наредбе опор не решавају Командант националне војске места у Никитску са потписима.

4. Одзвук местима у циљу обраде земљишта по планинама довести само изузетно и у групама извршним националистима под контролом партизанске којека по потреби дати обезбеђење, те како би се и сваки начинком онамогућило доурава хране комунистима.

5. Јако се лако узети и поврху се узрети да се постојећу комунистима прикривају их или у не чему помаже стација да ова на једну места, а оне који се одржавају овој Наредби са свима стацијама и спремају националној команди места у Никитску.

О извршењу ове наређења у потпуности поднети свим месним местима; нареду и НЕПОСТАВНО до 2 Јули ове године.

ДОСТАВЉЕНО

Командир, капетан /

Народне војске Црне Горе и Херцеговине, К-ту Националне команде места Никитска, средном начелнику, овима претседницима општина, кметова и командирима станица ове чете



Handwritten signature of the commander.

Врхушењу Народној Војсци

Народни Војни Суд

Никитска станица

Број: 511

26. VII 1942

БР. 232

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДЕ ЧЕТНИЧКЕ ВОЈСКЕ ЦРНЕ ГОРЕ И
ХЕРЦЕГОВИНЕ ОД 27 ЈУНА 1942 ГОД. ВОЈНОМ СУДУ У
НИКШИЋУ ЗА УРУЧИВАЊЕ ИТАЛИЈАНИМА 15 ЗАТВОРЕ-
НИКА ЗА СТРИЈЕЉАЊЕ**

ВОЈНА КОМАНДА МЈЕСТА НИКШИЋ

Број 907

27 јуна 1942 године ХХ

Предмет: Атентат против италијанских официра¹

НАЦИОНАЛНОЈ КОМАНДИ

СТРАШЕВЈША

Као репресалија због атентата извршеног јуче над италијанским официрима, наређено је стријељање 20 комуниста, од којих 17, који се налазе у националистичком затвору.

Моли се, да се 17 заробљеника, о којима је горе ријеч предају у 11 и 30 часова Команди краљевских карабињера.

По заповијести
Начелник Штаба
(Мајор Марио Торсијело) с. р.

КОМАНДА НАРОДНЕ ВОЈСКЕ
ЦРНЕ ГОРЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ГЛАВНИ ШТАБ
Број 1158
27 јуна 1942 год.
Страшевина

НАРОДНОМ ВОЈНОМ СУДУ

НИКШИЋ

У вези предњег наређења предајте на расположењу команди Краљевских Карабињера у Никшићу 15 најопаснијих комуниста који се налазе у Вашем затвору.

П. З. КОМАНДАНТА
ђенералштабни капетан I класе,
Влад. Ђукић

¹ Атентаг је извршио симпатизер НОП Лујо Давичо, бацивши италијанску бомбу међу 32 официра у хотелу „Америка“ у Никшићу и том приликом убио два официра и неколико ранно. Он је у хотелу био запослен као келнер. Ухваћен је и стријељан. Опширније о овоме види Де-дијеров Дневник, књига 2, стр. 204, и док. бр. 144 у истој књизи.

БР. 215

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДЕ ЦРНОГОРСКИХ ЧЕТНИКА ОД 29
ЈУНА 1942 ГОД. ВОЈНОМ ОДБОРУ ЦЕТИЊЕ ЗА ПРЕКИД
РАДА И ПРЕДАЈУ АРХИВЕ И ИНВЕНТАРА**

Команда Црног. трупа
Бр. 134
Цетиње, 29-VI-1942 г.

ВОЈНОМ ОДБОРУ¹

Цетиње

Пошто је Штаб националних трупа на подручју Дивизије „Таро“, премјештен са сједиштем на Цетињу према томе рад тога одбора престаје и прелази у надлежност ове Команде.

На основу горе наведеног а у вези циркулара Команданта Дивизије „Таро“ Бр. 122/нац. 28 априла т. г. нека тај одбор изволи предати сву архиву и инвентар изасланику ове Команде г. Ристу Хајдуковићу², по записнику.

Командант
Бригадир, **К. Поповић**³
пп. начелник

БР. 216

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДЕ КАТУНСКИХ ТРУПА ОД 9 ЈУЛА 1942
ГОД. КОМАНДИРИМА ПОСТАЈЕ ЗА УНИШТЕЊЕ ЈЕДНЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ГРУПЕ НА ЉЕСКОВОМ КАМЕНУ¹**

КОМАНДА КАТУНСКИХ ТРУПА

Пов. БРОЈ 143

9 јула 1942 године

Ч Е В О

КОМАНДИРИМА ПОСАДА

Брођанац

Из поузданих извора сазнало се је да се једна група партизана у јачини око 15 партизана крије у Љесковим Долинама (Љесковиком) Кота 1125.

¹ Реч је о одбору који је снабдијевао трупе Крсте Поповића италијанском ратном спремом и исхраном.

² Ристо Хајдуковић, официр краља Николе, родом из Црмнице, био емигрирао у Италију и вратио се 1919. За време НОБ био командант сектора у Црмници и то под командом К. Поповића. После ослобођеша био осуђен на смрт, али је помилован.

³ Крсто Поповић

¹ У Љесковом Камену се тада налазила једна група илегалних партиских радника са терена ОК Никшић.

Да би се ова група партизана похватала и уништила као и да би се пронашао њихов магацин који се налази на Љесковом Камену у једној пећини,

Н А Р Е Ћ У Ј Е М :

1. Да командир постаје на Ластви Чевској ухвати везу са најближом постајом у Пјешивцима са ким се договорити у правцу извршења покрета и часа поласка.

2. Да командир постаје на Ублима Чевскимa ухвати везу са жандармериском четом у Броћанац са ким се договорити о правцу извршења покрета и часу поласка.

3. Командири постаја следоваће преко командира чета на сваког војника по 100 стотину метака а на пушкомитраљез по 300 триста метака, попуну муниције извршити најдаље као и остале припреме до 12 јула, 1942 године, о чему ми поднијети писмени извјештај.

Ово наређење не саопштавати никоме већ га држати у највећој тајности до часа поласка те да се неби одала намјера јер би рад био узалудан.

Прије извршења покрета командири постаја одредиће уговорне знаке тако да неби дошло до међусобне борбе а ово је најбоље учинити помоћу заставица што ће регулисати командири постаја међусобом.

При извршењу покрета- најстрожије се забрањује; пуцање викање као и давање ма каквог знака који би могао открити Ваш правац кретања.

При извршењу покрета и приближењу Љесковоме Камену војнике распоредити у стрељачком строју а никако групно, сваки војник приликом покрета има бити врло обазрив јер можда да ће партизани дати и одбрану из засједе.

У случају да дође до борбе група која прва наиђе на отпор има отворити ватру, а супротна сачекати њихово повлачење, ако неби била у могућности према терену и ватри да се приближи без жртава тако да не би дошло до међусобне борбе.

Командири постаја имају са собом повести најмање по 30 тридесет жандарма а у колико их нема извршити попуно од најближих и најпоузданијих националиста. За путовође одредити поуздане људе који познају терен. Полазак људства има бити 14 јула т. г. у један сат после пола ноћи тако да се буде што боље ноћу приближило к одређеном циљу.

По извршењу предњег наређења извијестити ову команду о свему детаљно, изузимајући Пјешивце и Броћанчане а који ће поднети извештај својима надлежнима.

ДОСТАВЉЕНО:

Командиру постаје Ластва
Командиру постаје Убле ч.
Командиру постаје Пјешивци и
Командиру постаје Броћанац.

ЗАСТУПА КОМАНДАНТА МАЈОР,
А. Драгутиновић²

БР. 217

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДЕ ЧЕТНИЧКИХ СНАГА НИКШИЋА И
ОКОЛИНЕ ОД 10 ЈУЛА 1942 ГОД. КОМАНДАНТИМА БАТА-
ЉОНА ЗА УНИШТЕЊЕ ПАРТИЗАНА У ЗЛОЈ ГОРИ¹

КОМАНДА НАЦИОНАЛНИХ ТРУПА
НИКШИЋА И ОКОЛИНЕ
БРОЈ 635
10 јула 1942. године
Н И К Ш И Ћ

КОМАНДАНТУ РУДИНСКО-ТРЕПАЧ. БАТАЉОНА

Командир Никшићске жандармериске чете, актом својим број 174 од 9 јула 1942. године доставио је следеће:

Из потпуно поузданог извора сазнао сам да се у Злој Гори налази око 50—55 партизана-комуниста, који су 5 ов. мј. подељени у 5 група² и то:

Прву групу одвео је Максимовић Миливоје за Горње Поље, са намером да их растури по Горњему Пољу. У овој групи има 20 партизана.

Другу групу од седам партизана одвео је Павловић Милан у Милочане, са истом намером као и први.

Трећу групу од шест партизана одвео је Марковић Божо у Кусиде.

Четврту групу одвео је Перовић Томаш у Гоштац код Трубјеле, у овој групи је шест партизана и ова група ће се тамо

¹ Андрија Драгутиновић, официр краља Николе за вријеме окупације био је у штабу Крсте Поповића и командант Цуцко-ћекличког четничког батаљона.

² Партизани се тада нијесу налазили у Злој Гори већ у Дубравама.

³ Односи се на групу партиских руководиоца која се по задатку Партије вратила на терен ОК Никшић. Групу су предводили другови: Вељко Зековић и Војо Николић, Вера Ковачевић, тада чланови ОК Никшић. Ради се о позадинским групама на теренима општине Требјешке, Рудинско-Трепачке и Кочанско-Милочанске.

прикључити Владу Видовићу и осталим Рудињанима који се тамо налазе.

Пета група од 13 партизана остала је у Злој Гори да одржава везе између поменутих група и неких које се налазе наводно у Бањане.

Све партизанске тројке добиле су од својих вођа задатак да убијају све командире станица и остале жандарме, као и четничке вође и све шпијуне.

Како сам сазнао напред наведени партизани имају много својих јатака у околини Никшића.

На основу предњег наређујем, да све јединице ове чете предузму најенергичнију истрагу за напред наведеним партизанима и да настану по сваку цену да се ови партизани похватају или поубијају.

Нарочиту пажњу обратити на кретање сељака како ноћу тако и дању, да се са овима неби састајали и давали им односно дотурали храну. У вези са предњим одмах ступити у везу са Командантима односно командирима националних јединица ради заједничког рада.

У погледу ове истраге жандармима и командирима станица даћу и усмена упутства на терену, односно на станицама.

Водници да одмах предузму потребно.

Предњи извештај Командира Никшићке жандармериске чете доставља се с тим, да се одмах предузму све мере предострожности како би се именованим партизанима ушло у траг.

У случају потребе изаслати по један део бораца ради претраживања терена на којем постоји вероватноћа да би се партизани могли скривати.

Ступити у везу са жандармериским станицама и у случају потребе истима помоћ указати.

Д О С Т А В Љ Е Н О :

Команданту: Луковског, Жупског, Кочанског,
1 Требјешког, 2 Требјешког, Пјешивачког,
и Рудинско-Трепачког батаљона, и Коман-
диру озринићске чете.

(М. П.)

П.з.

Командант, мајор, Помоћник
капетан I. класе
Ђуро П. Ђуровић³

³ Ђуро Ђуровић, капетан бивше југословенске војске, у данима ослобођења пребјегао у иностранство.

**ОБАВЈЕШТАЈНИ ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДИРА ЖАНДАРМЕ-
РИСКЕ СТАНИЦЕ КУСИДЕ ОД 11 ЈУЛА 1942 ГОД. ОПШТИН-
СКОЈ УПРАВИ КОЧАНЕ О ПАРТИЗАНИМА И ЊИХОВИМ
ПОРОДИЦАМА**

Жанд. станица Кусиде
Бр. 43
11. јула 1942 године
КУСИДЕ

Обавештајни извјештај
доставља.

ОПШТИНСКОЈ УПРАВИ КОЧАНИ.

На основу извештаја те управе Бр. 354 од 6. јула т. г. а у вези наређења националне команде Никшић извештавам да са реона ове станице има у партизана у шуми 20 (двадесет) партизана и то: Саво Б. Андријашевић, Јелена Б. Андријашевић, Јанко Б. Мићуновић, Димитрија Ј. Мићуновић, Душан (Томо) *Б. Вујачић, Јока (Јелена) М. Марковић, Лабуд Б. Марковић, Гаврило Б. Марковић, Никола Б. Марковић, Миливоје П. Самарцић, Стеван Б. Стевовић, Лазар И. Стевовић, Дука М. Мијушковић, Видак М. Самарцић, Радуле (Мујо) И. Николић, Миливоје Б. Нитсчевић, Милан Т. Самарцић, Јово М. Самарцић, Божо Ј. Марковић и Никола Б. Марковић.

Последња двојица надлежни су и живе у село Рубежа општине Требјешке али имају имања **И** на реону ове станице и њихове фамилије живе сада на реону ове станице. Одметници нису примећени до данас на реону ове станице а нити се могло ма шта о њима преко поузданих лица сазнати.

Мјере противу њихових фамилија предузете су што се домаћини фамилија јављају двапут дневно на овој станици и одазивају се позивима.

Приликом претреса терена од стране националних чета Кочанског батаљона предала су се два партизана Абрамовића Милутин и Јован браћа из Кочана и на испиту код жанд. станице Кочани изјавили су да са партизанским тројкама стоји у везу Цвијета М. Самарцић и њена ћерка Анђа и Мићуновић Ј. Жарко сви са реона ове станице који су 9. овог месеца ухапшени по патроли жанд. станице Кочани, а по истом предмету и исказу наведених партизана а у вези извештаја жандармериске станице

Кочани као јатак партизански ухапшен је са реона ове станице Андријашевић Б. Перо и предат по патроли ове станице националној команди Никшић са пријавом Бр. 47. од 11. јула т. г.
Предњи извештај достављам с молбом на надлежност.

Командир станице поднаредних,
Видак Грубач
(М. П.)

BR. 219

SPORAZUM ČETNIČKOG ODBORA I GUVERNERA CRNE GORE
OD 24 JULA 1942 GOD. O ZAJEDNIČKOJ BORBI PROTIV KOMUNIZMA I FORMIRANJU „LETEĆIH ODREDA“

1) Njegova Ekselencija Guverner Crne Gore, prima preuzetu obavezu, spram italijanskih vlasti, od strane crnogorskih nacionalista, zastupanih od potpisnika ovog sporazuma, a koji izjavljuju uz časno obećanje i lojalno osjećanje spram Italijana sljedeće:

a) nastaviti i do kraja povesti beskompromisnu borbu protivu komunizma i komunista u Crnoj Gori;

b) saradivati na povraćaju reda, mira i javne sigurnosti u zemlji;

v) potpomagati privredni preporod Crne Gore i to u cilju da u zemlji stvore najpovoljnije uslove za očekivanje odluka, koje će biti uzete u pogledu definitivnog uređenja Crne Gore po završetku rata.

2) Crnogorski nacionalisti izriču NJ. E. Guverneru beskrajnu zahvalnost prema svima italijanskim vlastima u Crnoj Gori za pomoć koju su do sada ukazale crnogorskom narodu i uvjeravaju da će se sa vječnim poštovanjem sjećati hrabrih italijanskih vojnika, koji su dali svoj život u zajedničkoj borbi protiv komunizma.

3) NJ. E. Guverner primajući izjavu tih osjećanja izjavljuje svoje zadovoljstvo za borbu koju su crnogorski nacionalisti do sada preduzeli i povelili uz bok sa italijanskim vojnicima i izrazuje svoje saučešće povodom smrti crnogorskih nacionalista poginulih za dobro njihove zemlje.

4) Određeno je da se na teritoriji Guvernerstva Crne Gore obrazuje jedan Odbor Crnog. Nacionalista, koji će imati svoje sjedište na Cetinju.

Ovaj Odbor biće sastavljen od 17 članova (po jedan za svaki srez i po jedan za gradove Cetinje i Podgoricu), biranih među naj-

sposobnijim, najkulturnijim, najautoritativnijim i oprobanim predstavnicima pojedinih srezova, čija će imena od strane potpisnika ovog dokumenta biti predložena NJ. Eks. Guverneru na odobrenje

Rečeni Odbor kao jedini predstavnik naroda Crne Gore biće jedini kompetentan i ovlašćen da saraduje sa italijanskim vlastima; da predlaže lica koja se imaju imenovati ili potvrditi u građanskoj službi; da pruži sve one sugestije koje će se pokazati potrebnima za obezbeđenje i dobro zemlje.

Nacionalni Odbor moći će delegirati pojedine svoje članove u sjedištima raznih Italijanskih Komandi i Vlasti u cilju saradnje sa istima u djelokrugu i po direktivama sadržanim u ovom dokumentu.

5) Radi dobrog završetka srećno otpočete akcije protiv komunista i da bi se spriječio bilo kakav njihov povratak, ustanoviće se u Crnoj Gori formacije dobrovoljaca zvane „Leteći Odredi“, sastavljene od odabranih i oprobanih crnogorskih nacionalista.

Ove formacije (ili Leteći Odredi) utvrđuju se u broju od tri i operisaće na teritorijama sljedećih srezova:

a) formacije kap. Đurišića¹ srezove: Bijelo Polje, Kolašin, Berane, Andrejevica, Savnik;

b) formacije pukov. Stanišića² srezove: Nikšić, Danilov Grad, Podgorica uz ograničenja o kojima se govori pod idućim slovom c),

c) formacije gen. Popovića³ srezove: Cetinje i Bar, pored predjela sreza Nikšićskog, što spada u teritoriju nadležnosti divizije „Taro“.

Svaka će formacija imati snagu od 1500 ljudi; ova snaga piema potrebama i odnosu na situaciju, koja se u buduće može stvoriti, može biti povećana ili smanjena po nahođenju NJ. Eks. Guvernera a po saslušanom mišljenju Odbora.

d) Gore naznačena tri komandanta sa odobrenjem NJ. E. Guvernera, imaju kao svoga starešinu generala Blaža Đukanovića, koji će — u koliko se tiče rada gornjih jedinica i ako se za to ukaže potreba — biti u direktnom i tijesnom kontaktu sa NJ. E. Guvernerom i sa Eks. Komandantom Trupa.

6) General Đukanović i komandanti gornjih formacija moći će predlagati akcije ili NJ. Eks. Guverneru ili Komandantu Trupa ili komandantima divizija onih teritorija gdje su formacije smještene, ali nikakva akcija ne može biti izvedena, ako nije odobrena od strane italijanskih vojnih komandanata, koji takođe zadržavaju za sebe pravo izdavanja uputa za izvođenje samih akcija.

General Đukanović kao i komandanti gornjih formacija obavezuju se da će dati svoju saradnju svaki put kad bude tražena od NJ. Eks. Guvernera, od Komandanta Trupa ili od komandanata

¹ Pavle Đurišić
• Bajo Stanišić
* Krsto Popović

divizija, uvijek u okviru borbe protiv komunista, koji djeluju u Crnoj Gori.

Akcija svake formacije ne može biti izvođena van zone one divizije, koja je nadležna nad teritorijom gdje je formacija normalno smještena, osim ako to odobri Komandant Trupa.

Zajedničkim sporazumom utvrdiće se plate dobrovoljaca, njihovi starešina, ishrana, naoružanje, kao i pomoć koja će se davati porodicama ovih dobrovoljaca.

7) Pored reona tri „Leteća Odreda“, obrazovaće se kod svake opštine jedinice „narodne seljačke milicije“ sastavljene od sposobnih i sigurnih ljudi, koji će se normalno baviti svojim građanskim zanimanjem, ali biti spremni da se late oružja u slučaju opasnosti za sigurnost sreza od strane komunističkih jedinica.

Ove jedinice biće redovito naoružane i imaće svaka svoga komandanta.

Te jedinice pretstavljaju prvu odbranu naselja do dolaska eventualnog pojačanja što će Komande mjesta nači shodno da pošalju, uzevši ih iz posada italijanskih trupa ili „Letećih Odreda“.

Članovi ovih jedinica biće dobrovoljci, a uživaće određene finansijske potpore samo za ono vrijeme, za koje budu prinuđeni da stupe u akciju.

8) U cilju održavanja reda i bezbjednosti stanovništva, Crnogorski Nacionalni Odbor predložiće formiranje odreda nacionalne policije u zajedničkom sporazumu sa komandantom Kraljevskih Karabinjera.

Osobe koje ulaze u sastav te policije biće u disciplinskom pogledu pod neposrednom upravom komandanta odnosnih jedinica, ovi posljednji djelovaće slijedeći upute, a pod kontrolom i nadzorom komandanta Kralj. Karabinjera u odnosnim sjedištima, od kojih svaka policijska akcija mora proizilaziti ili svakako prethodno biti prijavljena.

9) Između nadležnih oragna Guvernerstva i Crnog. Nacion. Odbora biće dovršena revizija političkog vladanja građanskih činovnika radi provođenja dosljednih mjera disciplinskog i administrativnog karaktera.

10) Odbor Nacionalista Crne Gore predlagaće NJ. Eks. Guverneru radi postavljanja lica, koja treba imenovati ili potvrditi na položajima sreskih načelnika, pretsjednika opština, seoskih starešina, birajući ih među stručno spremnim, sposobnim i prikladnim, bilo po svojoj kulturi, bilo po njihovoj skorašnjoj prošlosti, za pokrivanje dotičnog položaja i preuzimajući za njih punu odgovornost u odnosu sa radom kojeg će vršiti.

11) Pokret Nacionalista Crne Gore a za njega Odbor Nacionalista Crne Gore isključuje kategorički da ima ciljeva ili tendencija političkih, težeći samo da svojim djelom pripomogne razaranju

i uništenju komunizma i da očuva svojim radom red, mir i blagostanje Crne Gore i to u potpunoj slozi sa italijanskim vlastima

12) Odbor Nacionalista Crne Gore obavezuje se da će upotrijebiti svu svoju moć i autoritet na održavanju reda i discipline u zemlji i da će sprečavati svaku eventualnu akciju koja bi mogla da bude uperena protiv italijanskih vlasti.

Cetinje, 24 Jula 1942.

Guverner Crne Gore
aim. general Pircio Biroli

Pred. Crn. Nac. pokreta
gen. Blažo Dukanović*

БР. 220

НАРЕДБА КОМАНДИРА ПРВЕ СТРАЖАРСКЕ ЧЕТЕ ОД 28
ЈУЛА 1942 ГОД. ЗА ПОСТУПАК ПРЕМА ЗАТВОРЕНИЦИМА

НАРЕДБА БР. 1

КОМАНДИРА 1 СТРАЖАРСКЕ ЧЕТЕ ЗА 28 ЈУЛИ 1942 ГОДИНЕ.

I

Приметио сам да код затвора нема никаквог реда, храна се прима у свако доба дана, затвореници се пуштају на чисти зрак према нахођењима кључара, стражари се удаљују са страже, а тако и следећа смена страже удаљава се из стражаре и шета по вароши, ма да је за све ово био прописан ред од стране мога претходника.

Да се ово и у будуће неби дешавало, то прописујем следећи ред:

А.) КОД СЛЕДЕЋЕ СТРАЖЕ У СТРАЖАРИ:

За сталног куvara стражарима одређујем редова Перовића Радована.

Стража се има стално налазити у стражари под командом командира страже. Удаљење из стражаре може само бити по одобрењу водника ове чете наредника Мијушковића Блажа или потписатога.

¹ Влађо Викагтс, вепага! кцује јиеовлоуепвке тојзке, овиЛеп 1 51пјелјап као пагоЉи 12<1ајшк 1943 вснЗ. ко<1 МапазОга Оз1гова.

Ручак за следећу стражу биће од 11.30 до 12 часова, а за стражу која се смењује биће од 12 до 12,30 часова.

Развод страже биће тачно у 12 часова. Стража се има водити на смену целокупна под командом командира страже.

Вечера за стражу биће од 19 до 20 часова. Следећа стража има вечерати у 19 часова а затим одмах слати 8 људи за смену страже са стражарских места ради слања на вечеру која ће се одмах враћати на своју дужност по свршеној вечери.

Б.) КОД СТРАЖЕ И ЗАТВОРА:

Стражари са страже несмеју се удаљавати ни за најкраће време, изузев када спроводе затворенике на суђење или саслушање, и када се врши вечера и то када се претходно добије наређена смена од следеће страже. За ово ће ми бити лично одговорни командири стража. Стражари се имају налазити увек у ходнику затвора или у кругу затвора, изузев стражара на стражарским местима.

Стражар код собе бр. 2 — волта — има се налазити и дању и ноћу непосредно пред врата од волта и стално окренут ка вратима и са напуњеном пушком.

Стражарима на стражарским местима забрањујем сваки разговор ма са киме, а свима стражарима забрањујем ма какав разговор са затвореницима.

Захтеви затвореника имају се испуњавати једино преко кључара у колико су од стварне потребе.

Дозволе за разговор важе само оне које су потписате од стране одређеног судије г. Тодоровића Вукашина, иначе ни по каквој дозволи потписатој од стране других органа суда не дозвољавати разговор. Разговор се има искључиво обавити у присуству командира страже.

Командир страже биће ми лично одговоран ако се ко ухвати да разговара са затвореницима сем како је горе наређено.

Примећујем да се поједини затвореници стално шетају по кругу затвора, у будуће сем у одређено време несме се пуштати по кругу ни један затвореник изузев одређеног куvara и његових помоћника.

Пуштање затвореника на чисти зрак од данас па у будуће биће по следећем:

ИЗЈУТРА: Затвореници 1, 3, 4 и 5 собе од 6 до 6,30 часова.

Затвореници собе бр. 2 — волта — од 6,30 до 7 часова

Затвореници собе бр. 6 од 7 до 7,30 часова.

ДАЊУ: Затвореници собе бр. 1, 3, 4 и 5 од 13,15 до 13,30 часова.

Затвореници собе бр. 2 — волта — од **13,30** до 13,45 часова.

Затвореници собе бр. 6 од 13,45 до 14 **часова**.

НАВЕЧЕ: Затвореници собе бр. 1, 3, 4 и 5 од 18 до **18,30** часова.

Затвореници собе бр. 2 — волта — од 18,30 до 19 часова и

Затвореници собе бр. 6 од 19 до 19,30 часова.

Ма какво друго пуштање затвореника из својих просторија може бити само по хитној потреби вршења нужде, при упућивању на суђење, или саслушање и то само дању а ноћу **несме** бити никакво откључавање просторија. За ово ће ми бити **лично** одговорни командир страже и кључар.

После 19,30 часова имају се затворити све просторије затвора и предати бројно стање командиру страже од стране кључара.

ПОДЕЛА ХРАНЕЗАТВОРЕНИЦИМА:

Следовање: РУЧАК у 11,30 часова

ВЕЧЕРА у 18 часова.

У 7,30 ч. командир страже упућиваће 2 затвореника са једним стражаром ради пријема следовања хране за затворенике.

Приватна храна:

Доручак ће се додавати од 7,30 до 8 часова.

Ручак ће се додавати понедељком од 9 до 12 часова, а свима осталим данима од 10 до 11,30 часова.

Вечера ће се примати свакога дана од 17 до 18 часова.

Дежурни код затвора водиће строго рачуна да се сем у одређено време не прима никаква храна од приватних странака за затворенике.

Приликом предавања хране затвореницима од приватних лица храну редовно пребрати—прегледати, јер се до сада десило неколико случајева да се у храни стављају писма и на тај начин додају затвореницима, а тако исто прегледати и спрему у којој се храна донела при повраћају доносиоцу хране, тако да се онемогући ма какво добацивање писама затвореницима или од стране затвореника другим лицима. Преглед ће вршити лично дежурни.

Командир страже ће свакодневно стављати дежурноме на расположење по два стражара од следеће смене ради ношења хране од места за преглед до затвореника и повраћај посуђа. Овај посао никако не вршити са затвореницима како се то сада више пута дешавало.

Приметио сам да командири стража дозвољавају кафециницама из близине затвора доношење црне кафе затвореницима и улаз у круг затвора. Ово се у будуће не смије дешавати, једино путем додавања хране затвореницима.

У круг затвора сме се пустити само старешинско особље ове чете, председник суда, председник већа, судија Тодоровић и лица која поседују дозволу за разговор са затвореницима, као и пролаз круг Краљевским Карабињерима.

Скрећем пажњу људству ове чете да се тачно придржава ове наредбе, јер ћу за свако оступање кривце узимати на одговор и кажњавати, а за теже кривице оптуживати Народном војном суду ради стављања под суд.

II

Пошто је овој чети додељен за водника наредник Мијушковић Блажо то ради лакшег вршења службе у чети

НАРЕЂУЈЕМ:

Све административне послове око чете и затвора обављаће наредник чете, наредник Мандалинић Саво.

Назор над вршењем службе страже, као и над редом у стражари и затвору водиће наредник Мијунговић Блажо, водник ове чете.

Командир, капетан II класе:
Влад. Контић¹

БР. 221

НАРЕДБА КОМАНДАНТА ЗЕТСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ОД 8 АВГУСТА 1942 ГОД. ЗА ПОСТУПАК ПРИ ОСЛОБОЂА- ВАЊУ ПОЈЕДИНИХ ЗАТВОРЕНИК*

НАРЕДБА Бр. 83

КОМАНДАНТА ЗЕТСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ЗА 8 АВГУСТ 1942 ГОД.

Запажени су извесни недостаци и неправилности у погледу поступка око предлога за ослобођавање затвореника из затвора, па да би се то питање праведно спроводило,

НАРЕЂУЈЕМ:

1.) Предлоге за ослобођење некога затвореника вршиће општинско веће у које улазе: Претседник и сви кметови дотичне општине.

¹ Владо Контић, 1943 год. пришао партизанском покрету.

2.) У састав општинског већа позваће се још и **надлежни** командир чете и командир жаид. станице онога лица које **би** се имало предложити за ослобођење ако је то у седишту жандармериског вода, улази водник вода место командира станице.

3.) Предлоге за ослобођење доносити само на заједничкој седници Општинског већа из тач. 1 и 2 ове наредбе, а стим седницама водити посеони записник из кога ће се видети мишљење свих чланова већа и кога ће сви потписати. Већу председава претседник општине, а пословођа већа је командир жанадрмериске станице у том месту. Записници се воде у посебној књизи.

4.) У обзир за ослобођење могу ући затвореници за које до данас не постоји тужба код надлежног вој. суда, о чему општина мора прибавити од истог суда писмену потврду може и списком за више лица, па ће то поднети општинском већу приликом решавања.

5.) За лица која се сматрају духовним вођама комунистичко-партизанске организације политички комесари разн. парт. јединица, вође скојеваца школовани пропагатори, агитатори и сл. не смеју се предлагати за ослобођење макар и непостојала за њих тужба код вој. суда, јер су они најтежи кривци за несреће које је народ претрпео. Стога нека они остају још у затвору.

6.) Она лица из тач. 4 ове наредбе ућиће у предлог за ослобођење за која се изјасне три четвртине чланова општинског већа, састављеног по тач. 1 и 2 ове наредбе. Остала лица неће ни ући у предлог за ослобођење.

7.) Општине ће саставити списак од општнског већа предложених лица непосредно народном вој. суду, и судско веће донеће одлуку: Дали ће сви или само нека од предложених лица бити ослобођена. Истога дана општина ће доставити списак предложених лица за ослобођење надлежној Националној команди, односно војном референту — Подгорица ради знања.

8.) По напред потписаном поступку предузети потребне мере и убрзано, најхитније приступити раду, а по досадашњим нерешеним претставкама, изјавама обуставити поступак одмах по пријему ове наредбе.

9.) Команданти националних команда, одн. вој. референти — Подгорица доставиће у препису најхитније ову наредбу свим потчињеним општинама, како би их могла [имати] општинска већа при руци код решавања.

10.) Нека сви народни војни судови на територији овога одреда обуставе за сад, до образовања централног војног суда, **даља** суђења, изрицања пресуда а до тада нека обављају посао по овој наредби. Иследници ће вршити и даље свој посао.

КОМАНДАНТ, ПУКОВНИК:
Бајо Ј. Станмић, с. р.

Достављено:

- 1.) Свима Командантима националних команди (вој. реф. Подгорица),
- 2.) Свим нар. вој. судовима, и
- 3.) Главном одбору националне организације — Цетиње.

**КОМАНДА НАРОДНЕ ВОЈСКЕ
ЦРНЕ ГОРЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ГЛАВНИ ШТАБ**

Број 1670

8 авг. 1942 године
МОНАСТИР ОСТРОГ

Да је препис веран своје оригиналу који се налази у архиви овога суда ТВРДИ И ОВЕРАВА:

Претседник суда
суд. мајор,
Мил. Н. Булатовић

(М. П.)

БР. 222

НИСМО КОМАНДЕ ЦРНОГОРСКИХ ЧЕТНИКА ОД 19 АВГУСТА 1942 ГОД. КОМАНДИ ДИВИЗИЈЕ „ПЕРУЋА“ ЗА ДОДЈЕЉИВАЊЕ ОДЈЕЋЕ И ОБУЋЕ ПРЕМА ПОТПИСАНОМ СПОРАЗУМУ

Команда
Ловћенске бригаде¹
Бр.
Цетиње 19 УШ 1942 год.

КОМАНДИ ДИВИЗИЈЕ „ПЕРУЋИ“
Ц Е Т И Њ Е

Ова Команда свако-дневно прима од подручних јој команди захтјеве у погледу хране, одјеће, обуће и другог. јер се примиче јесен и зима а војска је гола и боса.

Ова је Команда у своје вријеме обавијестила подручне јој трупе сходно усменом споразуму са Командантом Дивизије

¹ Односи се на бригаду, „националиста“ Катунске Нахије којом је командовао Крсто Поповић.

„Таро“, да ће наш војник у свему бити изједначен са Италијанским војником и по наређењу исте. Команда је разне приједлоге саставила и предала на надлежни поступак и одлуку истој Дивизији.

Одлагање ријешења по овим важним горућим питањима немогуће је јер војска гола и боса дневно ноћно по гудурама врши стално кретања претресајући терен са слабом храном без накнаде и по хладном времену, које већ наступа у планинским крајевима.

А према извјештају подручне ми Команде код војске је већ наступила болест о чему је извјештена та Команда.

Услед наведеног, подручне ми Команде ако се што прије не изађе у сусрет, обећањима које је ова Команда а по одобрењу Дивизије „Таро“ — саопштила војсци, бити приморани распусти војску.

Све су ово разлози оправдани који нагоне ову Команду да замоли Команду Дивизије „Перући“, да што прије донесе и своју одлуку по свим питањима чији се предлози давно налазе код Команде на ријешавању.

Командант

Бригадир*,

БР. 223

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ЛПШСКО-САНЦАЧКИХ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ОД 26 АВГУСТА 1942 ГОД. ПОТЧИЊЕВИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ОБАВЈЕШТАЈНЕ СЛУЖБЕ

ШТАБ
ЛИМСКО-САНОАЧ. ЧЕТНИЧ. ОДРР.ДА
Сто. Пов. **Бо.** 143
26 августа 1942 године
Колашин

КОМАНДАНТУ
кап. Миликићу Новаку

Овде

У циљу што успешнијет спровођења послова и задатака наше организашле и што потпунијег обављања наше обавештајне службе. НАРЕЂУЈЕМ:

Све четничке старешине и сви четници да обратe сталну пажњу на све податке које чују и уоче, а који су корисни за

¹ Крсто Поповић

обавештајну службу. Све што запазе у погледу намера и у опште свих радњи наших непријатеља (комуниста, зеленаша, Турака и спољних непријатеља) одмах ће достављати своје првопретпостављеном старешини све ове податке, а овај овом Штабу најхитније. У случају да је прибављен неки важни податак најхитније природе, може се најбржим путем доставити овом Штабу.

Запамтити да је **ХИТНОСТ** у достављању ових података важна као и сами податци, **И НЕЗАБОРАВИТИ НИКАД ДА СЕ СВИ МОРАМО ПРЕТВОРИТИ У ОЧИ И УШИ**, У ПОСМАТРАЊУ СВАКОГ ПОКРЕТА И ПОТЕЗА НАШИХ НЕПРИЈАТЕЉА И, ЈОШ ВАЖНИЈЕ, У ПРОНИЦАЊУ ЊИХОВИХ НАМЕРА. А за овај посао: **ЋУТАТИ И РАДИТИ**.

У ово наређење на одговарајући начин, упутити све четнике.

(М. П.)

КОМАНДАНТ
капетан, **Пав. М. Ђуришић**

БР. 224

НАРЕЂЕЊЕ ЧЕТНИЧКЕ КОМАНДЕ МЈЕСТА НИКШИЋ ОД 26 АВГУСТА 1942 ГОД. КОМАНДИРУ ЖАНДАРМЕРИСКЕ СТАНИЦЕ ЦЕРОВО ЗА УПУЋИВАЊЕ СУМЊИВИХ ЛИЦА У ИШКШИЋКИ ЗАТВОР

НАЦИОНАЛНА
КОМАНДА МЈЕСТА
БР 1690/26. VIII 1942
НИКШИЋ

КОМАНДИРУ ЖАНД. СТАНИЦЕ

ЦЕРОВО

Према извештају Команданта III четничког батаљона и команданта пјешивачког батаљона цијела Церска кметија т.ј. становници који живе по церским планинама сви без разлике јакају са комунистима и држе их са храном и свим другим што им треба код својих катуна (колиба), те на основу горе наведеног

НАРЕЂУЈЕМ:

Да се сви становници села Церова који живе по планинама групишу у села и то Богетићи, Церово, Ђуровићи, Шкулетићи под КУПИЋ¹ И ГОСТОЈЕВИЋЕ и то најдаљи рок до 28 овога

¹ Подкутић

мјесеца. Послије овога рока који би се ухватио да буде живио ван одређених села биће од стране крстарећих четничких одељења као и жандармериских патрола све његово заплијењено а његова фамилија стражарно спроведена овој команди гдје ће бити ухагшени и интернирани.

Командир жандармеријске станице у Церово стражарно ће ми спровести овој Команди комунистичке јатаке за које имам тачне податке: Петра П. и Румицу П. Драгићевића и двије кћери Радоја Вукићевића и двије Риста Вукићевића, као и друге све сумњиве за које зна та станица да су комунистички јатаци.

Ова наредба достављена је Команданту III четничког батаљона претсједнику општине пјешивачке ради знања и управљања и командиру жандармеријске станице у Церово на хитно извршење.

КОМАНДАНТ, КАПЕТАН I кл.
Р. Бошковић

БР. 225

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ЛИМСКО-САНЦАЧКИХ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ОД 24 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. СВИМ ПОТЧИЊЕНИМ КОМАНДАНТИМА ЗА ДИСЛОКАЦИЈУ ЈЕДИНИЦА И ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД ПАРТИЗАНА

ШТАБ
ЛИМСКО-САНЦАЧКИХ ЧЕТ. ОДРЕДА
Стр. Пов. Број: 576
24 септембра 1942 године
Положај

Х И Т Н О
НА ЛИЧНОСТ

Акција и чишћење
територије од комуниста.

КОМАНДАНТУ
капет. г. Миликић Новаку

Положај

Сада ће се приступити систематском чишћењу срезова наддежне ми територије од последњих остатака комунистичке банде¹.

¹ Ријеч је о партиским позадинским радицима који су имали велики утицај у иароду и били озбиљне сметње четничким командантима.

Чишћење и уништавање комуниста, који се крију по шумлама и укривеним местима мора бити енергично и ефикасно. На терену се мора бити дањо-ноћно, да би се постигли жељени резултати.

У шумама се налазе највећи зликовци и познати целати, чији је број по срезовима веома осетан, па може имати негативних последица у перијоду ангажовања наших снага на наше унутрашње и спољне непријатеље. У вези са овим са њима се мора ликвидирати пре Згме — пре снега, како би становништво потчињене ми територије осетило потпуни ред и мир и спокојно, али припремљено чекао даљи развој догађаја.

Да би се ове акције извеле тако, да се постигну најпотпунији резултати, извршиће се територијална размена четничких јединица по срезовима, како би се избегле пријатељске везе и познанства, а са друге стране постигла одлучна ефикасност у извршењу задатака.

У вези са изнетим,—

Н А Р Е Ђ У Ј Е М :

1) Размена и дислоцирање јединица. Акција и чишћење предузеће се на територији срезова: Дурмиторског, Шавничког, Колашинског, Андријевичког, Беранског и Бијелопољског.

Дислоцирање јединица да се изврши овако:

- а) Из Бијелопољског среза у Шавнички срез;
- б) Из Беранског среза у Колашински;
- в) Из Андријевичког среза у Бијелопољски;
- г) Из Колашинског у Дурмиторски срез;
- д) Из Шавничког у Андријевички срез;
- ђ) Из Дурмиторског среза у Берански срез.

Јачина јединица биће две чете сталних — или ако нема оваквих мобилисаних четника са припадајућим старешинским особљем и то:

— командант 1 активног батаљона упутиће 2 чете у Шавнички срез с тим да буду потчињене команданту 2 Дурмиторске бригаде;

— командант 2 активног батаљона упутиће 2 чете сталних четника у Колашински срез с тим, да буду потчињене команданту Колашинске бригаде;

— командант 3 активног батаљона упутиће две чете сталних четника у Бијелопољски срез с тим, да буду непосредно потчињени команданту Бијелопољске бригаде;

— командант 4 активног батаљона упутиће 2 чете сталних четника у Дурмиторски срез (Жабљак) с тим да буду непосредно потчињени команданту 1-ве Дурмиторске бригаде;

— командант 1-ве Дурмиторске бригаде упутиће 2 чете у Берански срез с тим, да буду непосредно потчињене командантима 1-ве и П-ге Беранске бригаде — према томе на чијем се терену буду налазиле;

— командант Н-ге Дурмиторске бригаде упутиће:

1) 2 чете Дробњачког и Ускочког батаљона у Андријевички срез, непосредно потчињене командантима 1-ве и П-ге Андријевичке бригаде, према томе на чијој се територији буду налазиле у извршењу задатака.

2) Дислоциране јединице биће под командом својих командири, а биће ради извршења задатака непосредно потчињене командантима бригада на чијој се триторији буду налазиле, од којих ће добивати задатке за извршење.

Команданти бригада ће организовати прихват одређених јединица у крајњим местима њихових маршрута, где поставити лица за прихват и дочек.

3) Одређене јединице јавиће се при својим доласцима у назначене срезове и Командантима срезова, који ће још одмах припремити:

- а) место тј. село за становање;
- б) зграде за становање и преноћишта;
- в) казане за кување хране; и
- г) средства за преношење хране од магацина на терен.

4) ИСХРАНА: Дислоциране јединице требоваће храну преко среске команде, а иста ће се дотурити из главног магацина ове команде, односно постојећих депозитних магацина хране при појединим командама.

Снабдевање месом биће од стоке партизанских породица с тим, да доређене јединице имају три пута недељно меса.

Реквирирање стоке несме бити од стране поменутих јединица, већ од специјално састављене комисије од стране команданта среза и команданта бригаде (опоразумно), на чијој се територији односне јединице буду налазиле.

Комисију одмах одредити по пријему овога наређења.

Срески команданти, односно команданти бригада, организоваће преносна средства за дотур хране односним јединицама на терен, пошто ће се ове јединице стално налазити на терену у акцијама.

5) Акције: Одређене јединице су намењене специјално за акције по назначеним срезовима. Оне се морају налазити стално на терену. Њихов покрет је стално изненада. Правац покрета и задатци морају увек бити у највећој тајности, да се створи изненађење, а да би се исто постигло извршење задатака да буде стално ноћу, односно према ситуацији.

Сваки успешан резултат у акцији условљен је створеним изненађењем, поготову у оваквим приликама, када су остаци комунистичке банде прибегли хајдуковању.

Извршење задатака предвиђених и дислоцираних основних јединица састоји се у главном у следећем:

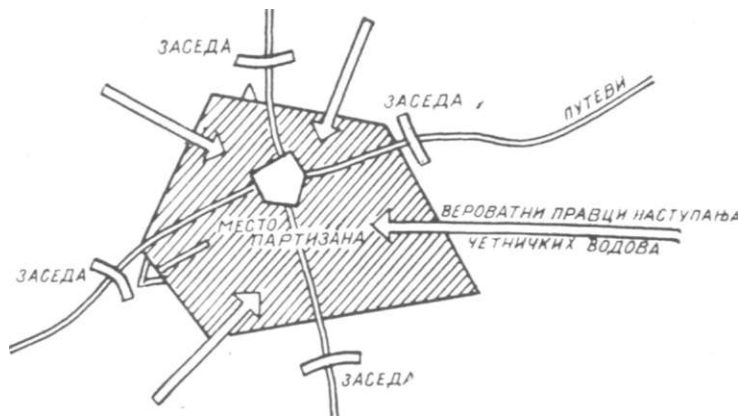
а) Непрекидно крстарење по терену целог среза где су додељене за чишћење истог, а по потреби прелазити и границе срезова додељених другим јединицама;

б) Извршење задатака претежно ноћу са целим јединицама у заједници са потребним мобилисаним јединицама дотичнога среза;

в) У циљу изненађења преноћишта јединица не саопштавати четницима до доласка на место преноћишта;

г) Акције изводити са блокирањем насељених места или просторија, односно шума у којима изненадно затварати све улазе и излазе са постављањем заседа и патрола.

По извршеном постављању заседа, са целим основним јединицама претресати терен у међупросторима заседа, како би се на тај начин комунисти натјерали на наседање на постављене заседе. ПГематички приказано то би изгледало овако:



д) Сваком извршењу задатка да следује заповест команданта бригаде, на чијем терену дотичне јединице врше своје задатке — са детаљно разрађеном маршрутом. Заповест ће обухватити неколико дана, онолико, колико је потребно да задатак буде успешно извршен.

ђ) Ради извршења задатка користити путовође — хмештане, добре познаваоце терена и места, која би могла бити комунистичке замке. По овоме, претходно се споразумјети са командантом бригаде, који би људи били најподеснији за овакве потребе.

е) За сваки предстојећи задатак — пре извршења истог, доћи до тачних или бар приближних података и сазнања о кретањима комуниста, њиховим тајним каналима и њиховим јатацима, како би извршење свакога задатка дало успешне резултате.

Свака акција без постигнућа резултата негативно утиче на морал четника дотичне јединице, а народ стиче убеђење, да организација није постигла потребну чврстину ради ефикасног спровођења својих одлука, и предузетих мера. Наравно, ово искоришћавају комунисти и њихови симпатизери за њихову разорну пропаганду.

б) Дислоциране јединице ће све задатке извршавати у заједници са потребним бројем — према ситуацији — мобилисаних јединица дотичног среза, ради чега ће надлежни команданти бригада увек благовремено наређивати колико и које јединице (ако је потребно) да се мобилишу у циљу заједничког извршења задатка. О овоме строго водити рачуна. У мобилисању јединица треба бити економичан те да њихова јачина не буде већа од стварне потребе, а са друге стране да не иде на штету успешног извршења задатка — што све прилагођавати датој ситуацији.

7) Поступак са ухваћеним комунистима и њиховим јатацима. Свакога ухваћеног комунисту убити на лицу места сем вођа, које везати и спровести овоме штабу. У колико би се ухватио са тачним и сведоченим доказима, који комунистички јатак, без размишљања га убити.

8) П л а ч к а. Командири дислоцираних јединица и команданти бригада ће предузимати све мере, да се не деси ма и најмањи Покушај пљачке или крађе ма које врсте оне биле. Командири ће ми бити лично одговорни и у колико се ово код које јединице догоди, дотични командир ће искусити законске последице и биће одмах смењен са положаја.

Треба бити свестан и у томе се мора настојати, да се сачува и манифестује достојанство и понос четничке организације, а пљачка би наравно била рушилац овога. Сваком четнику дотичне јединице саопштити, да ће бити немилосрдно кажњен и искључен из свих четничких организација, ако изврши покушај пљачке или крађе ма које врсте.

9) Команданти бригада и активних батаљона одмах по пријему овога наређења одредиће јединице које се имају упутити у назначене срезове. Јачина чета 60 људи.

Одређене јединице прикупити на полазна зборна места, предочити им уједно понашање и владање, а не сапоштавати им правац покрета и задатке све до почетка акција, односно долазка у назначене срезове.

10) Ради потребног ефекта и тајности, полазак свих јединица у назначенхм срезовима биће 6 октобра 1942 године у 21 час.

11) Правац покрета-маршуте јединица биће:

а) **Из Бијелопољског за Шавнички:** Шаховићи—Мојковац—Скара—Црква Ружица на Сињајевину—Старац—Боан—Шавних,

б) **Из Беранског за Колашински:** Село Буче—Коњско Брдо—Јеловица—Туста—Раскрсница—Мушовића Ријека—Колашин;

в) **Из Андријевичког за Бијелопољски:** Краље—Рудо Брдо—катун Шарењак—Јеленак—Туста—Зекова Глава (2116)—Шишка Пл.—Бијелогривац—Мучница—Ракита—Шаховићи;

г) **Из Колашинског у Дурмиторски:** Колашин—Вратло—Старац—Кричачко поље—Дуги До—Борова Глава—**Жабљак;**

д) **Из Шавничког:**

Акције и чишћење терена од комуниста

— I бњачког оатаљона за Андријевачки срез: Шавник—Бијела—Лола—с. Жалом—с. [Боји]ћи—Долином реке Мораче—Рашков Луг—с. Миоцка—с. Бистрица—Колашин—Шљиво—Речине—с. Мујића Речине—с. Врањаштица—Лиса—с. Краље;

ђ) **Из Дурмиторског за Берански срез:** Жабљак—Баре—Дуги До—Кричачко Поље—м. Старац—Вратло [Ли]пово—Колашин—с. Мушовића Ријека—Ракрсница—пл. Туста—пл. Јеловица—Коњско [Б]рдо— село Буче.

Одређене једи[нице] остаће на извршењу задатака до даљег наређења.

Команданти бригада и активних батаљона доставиће ми податке које су чете одређене са назначењем имена командира и јачине дотичних чета.

ДОСТАВЉЕНО:

К-тима бригада: Бијелопољске,
I-ве и II-ге Беранске, I-ве
и II-ге Андријевичке, Кола-
шинске, I-ве и II-ге Дурми-
торске;

Командант, мајор
Пав. И. Ђуришић

(М. П.)

К-тима срезова: Бијелопољског,
Беранског, Андријевичког,
Колашинског, Шавничког и
Дурмиторског;
К-тима 1, 2, 3 и 4 акт. батаљона

Ради знања:
К-тима: Комског и Лимског
Корпуса.
Стр. пов. бр. 6/42

Ш Т А Б
I АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ
Стр. Пов. Бр. 6/42
Положај

У А К Т А :
Командант, капетан
Нов. Б. Миликић

БР. 226

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ЧЕТНИЧКЕ ГОРЊОСЕЉСКЕ
БРИГАДЕ ОД 30 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕ-
ДИНИЦАМА ЗА УЧВРШЋЕЊЕ ДИСЦИПЛИНЕ И КОРИ-
ШЋЕЊЕ ОБАВЈЕШТЕЊА**

НАРЕДБА ПОВ. БРОЈ 9.

Команданта Бригаде од 30 септембра 1942 г.

Обзиром на ово мало затишје приметио сам изванредан напор и лабавост у вршењу службе као и несвесност радње појединаца које штете и морално и материјално нашој четничкој организацији.

Да би ишли напред одређеним циљевима и познатим задатцима

НАРЕЂУЈЕМ :

1) Све четничке старешине од командира чете па навише морају бити на терену и исправљати недостатке своје јединице, употпуњавати исту, а уједно вршити и пропаганду у свом реону т.ј. подизати народ у националном, моралном и верском погледу, које су врлине комунисти доста упропастили.

2) Сваки извештај је доста користан, те према томе мора бити на првом месту веран, тачан и благовремено достављен.

Преставити нешто што није само да би се постигли извесни жалосни циљеви, то је ниско и срамно за сваког човека, мора се радити свесно и предано и дању и ноћу. Сваки ће бити према својим заслугама награђен или осуђен и маркиран за своје поступке.

3) Самовољне поступке појединаца, као нападање, малтретирање и томе слично, немилосрдно спречити, а кривце оптужити и спровести овоме штабу, јер ага и бегова нема, нема безвлашћа, већ постоје Четничке власти којима се може свако слободно жалити или ма кога тужити.

4) Пуцање и шенлучење потпуно забранити, јер није вријеме данас зато, а поготову кад се мора сваки метак данас чувати па било да је купљен или добијен од Четничке организације. Не може изаћи појединац са речима Купио сам муницију за своје паре па хоћу и могу — то несме бити, јер сваки пуцањ мора значити узбуну — спремност за извесну акцију. Ко буде прекршио ову наредбу за први случај биће кажњен 15 дана затвора, а стални четник још и истеран из редова сталних четника.

5) Строго водити рачуна о пријављеним партизанима и сумњивим лицима. Истима забранити међусобно састајање и међусобно конферисање, а напуштање села може бити само по дозволи командира чете или команданта батаљона. Лица која проносе лажне гласове или пропагандом руше Четничку организацију одмах спровести овом штабу ради даљег поступка.

6) Села осигурати заседама ради хватања или уништења одбеглих партизана, као и њихових јатака.

7) Забранити држање ма каквих јавних зборовра без одобрења потписатог.

8) Сваки старешина, у свом реону водиће рачуна о појединцима и партити њихов рад и кретање тако, да се може сваки поставити на своје заслужено мјесто у будућности или казнити.

9) Старешинама забрањујем напуштање својих реона без мог одобрења.

Сваки старешина у свом реону својим јединицама и осталим становницима саопштиће тачку 3 и 4.

Радити савесно и пошггено за добро свога народа и напредак Четничке организације.

Наредбе се има сваки придржавати као и свих усмених и писмених наређења, а старешине ће извенггавати ко се буде огрешио ради примењивања заслужене казне.

КОМАНДАНТ
Мајор, Миомир М. Цемовић¹

¹ Миомир Цемовић, четнички командант, стрељан као народни непријатељ концем 1942 године.

БР. 227

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАИТА ПРВОГ ЧЕТНИЧКОГ АНДРИЈЕВИЧКОГ БАТАЉОНА ОД 24 ОКТОБРА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРВЕ АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ О СТАЊУ ИТАЛИЈАНСКИХ ТРУПА У АНДРИЈЕВИЦИ

Ш Т А Б
I АНДРИЈЕВИЧКОГ БАТАЉОНА
Стр. тгов. бр. 23
24-X-1942 године
Положај

Доставља извештај о снагама и распореду италијанског гарнизона у Андријевици.—

КОМАНДАНТУ I АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ

Положај

У смислу издатих упуштава, достављам податке о гарнизону италијанских трупа у Андријевици на надлежни поступак, са следећим извепгајем:

1. Италијанске снаге у Андријевици размештене су на Радуновцу, Зуљевом Брду, Дуванцику и Књажевцу.

2. У гарнизону се налази 1 батаљон пешадије, једна брдска батерија, бомбардерско одељење. Батаљон пешадије је у јачини око 600 људи, брдска батерија око 100 људи, а бомбардерско одељење око 50 људи.

3. Наоружање се састоји из 4 топа, око 15 митраљеза и око 100-стотину пушкомитраљеза. Располажу са доста муниције.

4. Расположење трупа је осредње, за борбу врло слабо, нада за скори свршетак ра/га.

5. Командант батаљона зове се Антонио Цитро, — резервист, за људство доста добар, као војник изгледа доста слаб, иначе врло лукав. Са грађанима нема никаквих директних веза.

6. Магацини се налазе по изгледу по четама. Депозит бензина на Дуванцику.

7. Рад војске састоји се већином у раду на пољској фортификацији, припреми дрва за зимски период, прављењу неких мањих зграда од каменог зида и ратној служби — повремено. Морал у опадању, зависи од ситуације на фронту.

8. Од стоке располажу са 86 мазги.

9. Од возила располажу са 10 комада обичних двоколица за затрегу једног коња.

10. Трупe се не крећу, сем врло ретко у ратну службу, а аутомобилске колоне скоро свакодневно одлазе и долазе за Пећ, Беране и Подгорицу.

11. Време рада им је од 6—11 часова и од 14—17 часова.

12. Команда места, располаже са радио станицом, раде према потреби, таласна дужина није се могла утврдити. само се зна да је домет врло мали, те све што имају предају дивизији у Беранама а она даље преноси.

13. Са ким се састају и ко су им шпијуни уследиће посебни извештај.

14. Држање је њихово према народу про форма пријатељско, али у њима народ гледа само непријатеља, врло су плашљиви и неповерљиви.

15. Храна им је квантитативно добра, али квалитативно врло слаба, те им је недовољна.

16. О имену лица која би могла давати корисне податке следи посебан извештај.

17. Најслабије њихове тачке су у војничком погледу: жене, пиће и страх.

18. У погледу ослоних тачака за одбрану гарнизона види приложену скицу.

19. До ослоних тачака налазе се поједине чете, а тачке су поседнуте стражама.

20. У погледу јачине ослоних тачака види приложену скицу, као и тачку бр. 2.

21. Најлакши правац заузимања ослоних тачака види се приближно из приложене скице, а то се нарочито да лако на терену уочити. Нападни правци били би и то: од села Божића, поред куће Влада Вучевића на скици обележен кармином; преко Злоречице ка стругари Јована Шаровића, пошто се ту налази само мала стража од 3 војника, те би се уласком овим правцем у варош, створила читава забуна, и на овај начин могло би се лако заробити командно особље. Правац означен кармином.

22. Правац најгушћег саобраћаја је главном улицом, пошто се саобраћај једино овом улицом може обављати.

23. Према четничкој организацији су врло неповерљиви и од исте се доста плаше. Према Муслиманима и Арнаутима су попустљиви и пријатељски расположени.

24. Политички циљеви у Црној Гори су им следећи: одржавање Санџачког коридора, ради онемогућивања веза Црне Горе са Србијом. У Црној Гори одржавати своју безбедност помагањем и завађивањем разних струја.

25. Располажу са свим потребама у довољној количини сем са храном где се осећа недостатак.

26. Оскудевају само у храни.

27. Снабдевају се и то: храном довозом колонама из других места, огревним дрветом куповином по добрим ценама а већим делом сечом из оближњих шума и довозом сопственим средствима.

28. У погледу комуниста, зеленаша, шпијуна и осталог уследиће накнадан извештај.

Прилог: скица¹.

Командант — поручник,
Вук. М. Бојовић

БР. 228

**ИЗВЈЕШТАЈ ЧЕТЕ ПРАТЕЋИХ ОРУЂА ОД 6 НОВЕМБРА 1942
ГОД. КОМАНДАНТУ ПРВОГ БАТАЉОНА ЗЕТСКОГ ЛЕТЕЋЕГ
ОДРЕДА О СЕДМОДНЕВНИМ АКЦИЈАМА**

ЧЕТА ПРАТЕЋИХ ОРУЂА
1 БАТАЉОНА
ЗЕТСКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА
Бр. 77
6 новемб. 1942 год.
У Биоче.

Извештај о извршеним
акцијама.

КОМАНДАНТУ 1 БАТАЉОНА ЗЕТ. ЛЕТЕЋ. ОДРЕДА

О извршеним акцијама и другим догађајима на реону и у близини реона ове чете подносим следећи извештај за протеклу седмицу:

1) 28 октобра извршена је акција са цијелом четом у доње Пипере и том приликом није примијећено ништа нарочито.

2) 29 октобра цијела чета присуствовала је помену погинулим националистима на Косору. У име 1. четнич. батаљона говорио је поручник г. Никола Дракуловић, а испод четничке заставе на гробу погинулих дирљиво је говорио четник Никола Зеџ.

3) Ноћу између 31 окт. и 1. новембра, неко је преградио колски пут код Јелиног Дуга и то једна препрека од мањих каменова постављена је била на 430 км, а једна исто таква препрека на 431 км. Ове препреке и ако нијесу биле масивне ипак су се возила пред њима морала зауставити. Чим сам о овоме извијештен 1. новембра изјутра, упутио сам поднаредника Бо-

¹ Скица није сачувана.

жидара П. Ивановића са патролом, који је препреке одклонио и о томе поднијо писмени извјештај. О овом случају извјештен је одмах командир жанд. станице Биоче, кдир 1 чете Медун командир жанд. чете Пелев Бријег и кдир 4 чете на Јаблану. Истог дана (2. XI) у вече одредио сам засједе под командом поручника Михаила Вукославовића на простору Биоче—Подкрш, али у току свога рада нијесу примијетиле ништа сумњиво нити су могле открити, ко је препреке постављао.

4) 3. новембра извршена је акција у Пипере са три одјелења и то: прво одјелење с. Гор. Рогаме, Ђурковиће, Завала; брдо Ведешник друго одјелење с. Петровића, Близна и пл. Жива; треће одјелење цио реон Ријеке пиперске. Приликом ове акције није примијећено ништа сумњиво, а становништво било је примјетно добро расположено према четницима, но ипак прилично преплашено изненадном појавом. При овом четници су били озбиљни и врло мало говорљиви.

5) Послије случаја изложеног под 3) образовао сам стално полициско одјелење од три отресита четника са задатком, да по дану контролишу пролазнике овде у мјесту, а поноћи патролирају у ближој околини логора и мотре, где се сељаци скупљају на сијела и ко та сијела посјећава.

О свима даље предузетим акцијама извештаваћу редовно, а мислим да би најзгодније било подносити недјелне извештаје због доста отежаног преношења поште. У осталом ово како нареди тај иггаб.

Поступаће се тачно по издатим наређењима за предузимање акција и осталог према указаној потреби.

С молбом на надлежност.

Заст. командира
потпоручник
Никола Радуловић

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ПРВЕ АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ЉЕВОРЕЧКОГ БАТАЉОНА ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ВЈЕТЕРНИК—ЛУТОВО—ПЛАТИЈЕ—ШТАВАН

ШТАБ
I АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ
Стр. Пов. Бр. 47
26. новембра 1942 год.
Положај

КОМАНДАНТУ ЉЕВОРЕЧКОГ БАТАЉОНА

У вези акције четника у Пиперима против одметника, не дозволите да исти пређу на реон тога батаљона, већ оделењима потребне јачине затворите све правце — излазе на простору. Вјетерник—Лутово—Платије—Штаван.

Затварање овог правца биће за све време док траје акција у Пиперима¹.

Смену људства, исхрану и др. подеспти на најподеснији начин.

Ово сматрати као **ВРЛО ХИТНО**, јер је акција у Пиперима већ отпочета.

•
Командант, капетан,
Н. Миликић

¹ Четници су били свијесни колико је за њихову организацију био опасан рад илгалаца, који су — у моменту напуштања територије и одласка наших партизанских одреда за Босну — остали на терену са задатком да политички раде у масама, да подижу дух код народа и да га организују за борбу против окупатора и свих његових савезника.

На терену Пипера, поред илгалаца са овог терена (око 14), налазило се увијек и илгалаца са других терена, а некад и већина чланова ПК КП Црне Горе. Ово је непријатељ знао, зато је с времена на вријеме организовао акције „чишћење терена“. Ове акције некад су изводили сами четници, а некад у заједници са окупатором. Циљ ових акција био је уништавање илгалаца, застрашивање народа и онемогућавање Пипера као базе партизана-илгалаца.

Ова акција, као и остале, није успјела, јер су илгалци били обавијештени за сваку акцију преко народа, чијом заслугом за читаво вријеме рада и живота илгалаца, који је био врло тежак, ниједан илгалац на терену није био откривен или ухваћен.

БР. 230

**УРЕДБА ПРЕТСЈЕДНИКА ЧЕТНИЧКОГ ОДБОРА ОД 7 ДЕ-
ЦЕМБРА 1942 ГОД. ЗА КАЖЊАВАЊЕ ПАРТИЗАНА И ЊИ-
ХОВИХ ЈАТАКА¹**

УРЕДБА О ОДМЕТНИЦИМА И ЊИХОВИМ ЈАТАЦИМА

Чл. 1

Свако лице, које се одметне од домаће националне власти, у циљу хајдуковања или пропагирања комунизма, анархизма и уопште противу националног дјелања, сматра се за одметника.

Као таква сматрају се и она лица, која су се већ одметнула од домаће националне власти из било којих разлога, а које се до дана ступања на снагу ове Уредбе не пријаве домаћим националним властима.

Чл. 2

Свако лице, које прикрива одметнике или га помаже материјално или у ма ком виду његове разорне акције, или учини ма што, што би утицало да одметник не буде ухваћен или убијен, сматра се његовим јатаком.

Чл. 3

Свако је овлашћен одметника убити а у случају хватања предати га најближој националној жандармеријској или војној власти.

Чл. 4

Одметник и његов јатак за само одметништво или јатаковање без обзира да ли су извршили и које друго кривично дјело, казниће се смрћу или робијом.

Ове казне изријече суд за заштиту народа, у погледу којих кривица ће се у цијелости примијенити одредбе Уредбе о устављенењу суда за заштиту народа.

Чл. 5

Иако у прикривању или помагању одметника учествује више од 10 лица или цијела једна административна јединица као село, Општина и т.д. онда ће се у томе мјесту изаслати војне једи-

¹ Препис документа налази се у архиви Војноисториског института. Оригинал није сачуван.

нице националног покрета које ће у том мјесту остати на трошак одметника и јатака, ако су и ови из тога мјеста све док се одметници не похватају или поубијају или им се изгуби траг из тога мјеста, односно административне јединице са ухваћеним одметницима и њиховим јатацима поступиће се по одредбама чл. 4 ове Уредбе.

Чл. 6

Ко зна да се у једноме мјесту налази одметник или зна за његове јатаке па то не пријави одмах, т.ј. у најкраћем могућем времену најближој жандармеријској власти, команди националне војске ил.ч тужиоштву при суду за заштиту народа казниће се робијом.

Чл. 7

У погледу лица поменутих у овој Уредби неће се примијењивати одредбе постојећих законских прописа, у колико би исте биле у супротности са одредбама ове Уредбе.

Чл. 8

Она Уредба ступа на снагу 7 децембра 1942 године.

Пов. Број 154/42
7 децембра 1942 г.

ПРЕДСЈЕДНИК
ГЛАВНОГ НАЦИОНАЛНОГ ОДБОРА
Ђенерал
Блажо М. Ђукановић, с. р.

Да је овај препис вјеран овоме оригиналу тврди:

БР. 231

НАРЕДБА КОМАНДАНТА ЛИМСКО-САНЦАЧКИХ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ СТАРЈЕШИНСКОГ КАДРА У ОМЛАДИНСКОЈ БРИГАДИ

НАРЕДБА СТР. ПОВ. БР. 839

КОМАНДАНТА ЛИМСКО-САНЦАЧ. ЧЕТНИЧ. ОДРЕДА
ЗА 9 ДЕЦЕМБАР 1942 ГОД.

I

Према указаној потреби вршим следећи распоред старешинског особља Омладинске бригаде среза Андријевичког и то:

А) ШТАБ БРИГАДЕ

- За команданта поручника Нововића Рајка.
- За ађутанта поручника Вешовића Драга.

Б) БАТАЉОНИ:

- За команданта 1. батаљона поручника Шошкића Александра,
- За команданта 2. батаљона, поручника Бакића Рајка,
- За команданта 3. батаљона, потпоручника Томовића Вељка.

Командири чета:

- **1 Батаљона:**
 - 1. чета, поручника Масловарића Душана,
 - 2. чета, наредника Анића Ивана,
 - 3. чета, наредника Фатића Војина,
 - 4. чета, наредника Лазаревића Вујадина,
- **2. Батаљона:**
 - 5. чета, поручника Кићовића Вукмана,
 - 6. чета, наредника, Дујовића Милоша,
 - 7. чета, наредника Портића Мијајла,
 - 8. чета, наредника Мићовића Вула.
- **3. Батаљона:**
 - 9. чета, наредника Вулића Милића,

10. чета, наредника Бракочевића Вукосава,
11. чета, наредника Делетића Велимира,
12. чета, наредника Ћулафића Милована.

Ађутанте батаљона одредиће лично потписати на зборном месту јединица. Исто тако одредиће се на лицу места и водници појединих чета.

Предњу наредбу саопштити уз потпис свима старешинама којима није достављена у препису.

ДОСТАВЉЕНО:

ШТАБУ Бр. 111, К-ту I и II бригаде,
Среском команданту; К-ту омладинске
бригаде и к-тима омладинских батаљ.

КОМАНДАНТ, мајор
Пав. И. Ђуришић

(М. П.)

Стр. Пов. Бр. 63/42
Одређивање старешинског кадра
за позадину и уређење исте.

ШТАБ
I АНДРИЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ
Стр. Пов. Бр. 63
12 децембра 1942 год.
Положај

Пошто је предње саопштено
коме треба то у,—

А К Т А :
Командант, капетан,
Нов. Б. Миликић

ПРЕДЊЕ САМ ПРИМИО К ЗНАЊУ:

БР. 232

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ОД 12
ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. КОМАНДАНТУ ЗЕТСКОГ ЛЕТЕЋЕГ
ОДРЕДА О АКЦИЈАМА БАТАЉОНА ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД.
ДО 8 ЈУНА 1942 ГОДИНЕ**

ШТАБ 4 БАТАЉОНА
ЗЕТСКОГ ЛЕТЕЋЕГ ОДРЕДА
Пов. Број службено
12 децембра 1942 г.
Манастир Острог

Релација рада

КОМАНДАНТУ ЗЕТСКОГ ЛЕТЕЋЕГ ОДРЕДА

Достављам у прилогу кратку релацију рада Петрушинског батаљона и мог рада од почетка буђења свести за национални покрет.

Услед тога што овде не располажем са архивом и осталим подацима у релацији сам обухватио само важније догађаје до завршетка борби у Црној Гори са партизанима.

КОМАНДАНТ,
пешадински капетан I класе,
Шпиро С. Стојановић¹

РЕЛАЦИЈА

Рада пешадиског капетана I класе Стојановића С. Шпира као организатора националног покрета у срезу Даниловградском, командира Даниловградске чете, команданта Петрашинског батаљона и организатора националног покрета у Никшићкој области.

Рад: Децембра месеца 1941 године затекао сам се у Никшићу. Расматрајући рад зликовачко-комунистичке и терористичке банде нисам се никако могао са овим сложити, па сам сакупио извесну групу људи, које сам затекао у Никшићу и са њима сам отпочео рад на националној организацији. Ту групу сачињавају арт. мајор г. Марушић Петар, капетан Чановић Никола, Милатовић Душан, Драшковић Петар и још неколико младих и савесних

¹ Шпиро Стојановић, капетан бивше југословенске војске, пребјегао у иностранство.

официра, војних чиновника и подофицира бивше Југословенске војске. Без одобрења но са знањем преко курира из Херцеговине и Босне издали смо резолуцију и један оглас у име равногорског пггаба, где смо позвали сав национални народ из Никшићке области да се терористичкој банди стане на пут. Тај писмени проглас саставили су потписати, мајор г. Марушић, директор Никшићке гимназије г. ЈБумовић Крсто, професор-теолог г. Иринеј Крстић, админ. капетан I класе г. Павићевић Радуле и почивши Радојица Никчевић-војвода, чијом је иницијативом растурен проглас у Никшићкој области, а уједно и послат акт овога ужег одбора штабу партизанског одреда у Горњем Пољу, да са терором и убиствима престану. У овом акту и апелу противу терора који је вршен на најбоље синове нашег српског живља у Црној Гори опоменути су над погибију братства Вишњића, Ковачевића, Дамјановића и мучка убиства у Глибавцу као и смрт и незнатни нестанак Српског апостола (како га народ назива), почившег Чедо Милића, избеглице из Херцеговине, који је тражио уточиште у Црној Гори. У акту су обележена и сва остала истакнута лица из Бјелопавлићке равнице, као и осталих племена Црне Горе.

6 јануара када је погинуо почивши судија Ковачевић и капетан Дамјановић, Радуловић и почивши Миловић, мушки је храбро иступио на сред пијаце Шаулић Јеврем, данашњи председник Никшићке општине и осудио рад ових зликоваца и бра-тоубица.

Одмах после овога сакупљен је збор официра, војних чиновника и подофицира, који су се затекли у Никшићком гарнизону ради доношења резолуције, заузимању става и односа према овој терористичкој банди. На овом збору као и на друга два био је слаб одзив. Но, и ако слабо потпомогнути донето је решење на седници да се формира жандармерија у граду у Југословенској униформи, пгго је и учињено.

Након свега овога приступљено је организацији национално која је тешко спровођена све до дана, када се је чуло за покрет пуковника г. Станишића Баја. Организација националног покрета ишла је тешко услед тога пгго је у самом народу Никшићком био формиран батаљон смрти који је имао задатак да уништи у граду све оно што се је националним осећало и радило било тајно, или јавно на национални покрет.

Овај рад проширивао се је све више и више до 20 фебруара ове године.

20 фебруара у 13 часова, потписати је добио радиограмско наређење од талијанских власти из Данилов Града да се одмах са првом колоном која је ушла у град Никшић после два ипо месеца упути на Данилов Град ради националне организације. Наређењу **сам** се одазвао, ушао сам у аутомобил праћен од великог **броја**

комуниста из града Никигића, који су одмах по мом одласку пронели глас кроз град да сам везан спроведен за стрељање или Италију. Ово је врло повољно утицало на моје непријатеље којих сам имао мноштво у Никшићу.

20 фебруара у 22 часа стигао сам у Данилов Град, где сам сачекан од стране Кр. Карабињера и ордонанс официра ондашњег команданта дивизије на Даниловом Граду, где сам му приведен и уз кратки разговор заказана ми је конференција за 21 фебруар у 8.30 часова. На овој ужој конференцији где је био присутан и ондашњи председник Даниловградске општине г. Бошковић Грујица упитан сам од стране овлашћеног представника талијанске Империје шта желимо постићи из нашег покрета: казао сам само уништење комунизма и братоубиства у Црној Гори и свим крајевима бивше Краљевине Југославије, па када ми је постављено питање потом шта желимо остварити у Црној Гори, одговорио сам, ненадлежан сам да решавам покрајинска питања окупиране Југославије, али по моме мишљењу да сви национално свесни [и] исправни Срби како у Црној Гори, тако и осталим деловима Српских земаља у бившој Југославији после тога не желе ништа друго бити него само мирни робови окупаторови до завршеног рата, па цинови какво решење буду донели на то ће остатак напаћеног Српског народа дати свој пристанак. Упитан сам дали имамо везу са Србијом, на овом сам одговорио Српски народ у Црној Гори и Србији једно је — везан традицијом, и обичајима, то је све исто. Ово је колевка Српства и нас ништа не може раздвојити. Када сам упитан о неком успостављању самосталне Црногорске државе одговорио сам, да то народ из ове борбе не тражи, нити ће стварати државу под окупатором, јер је ово питање по Црногорски живаљ решено још 1918 године.

И ако преко воље сложио се је самном окупаторски изасланик-овлашћеник и ставио ми се је на расположење за помоћ у борбу противу комуниста-братоубилаца.

Како у Даниловом Граду овога пута нисам имао помагача сем г.г. Бошковића Грујице, Беговића Блажа, Беговића Мирка и два избегла Јововића, то сам окупаторског представника, замолио да ми се одмах поврате из интернације 137 интернираних грађана и оближњих сељака околине Даниловог Града за које сам сматрао да су национално исправни и да ће жељно примити борбу противу братоубица. Ово ми је одобрено и одмах су сутра дан сви ови које сам одабрао и позвао враћени из интернације — Подгорица, Скадар. Интернираним сам одмах по повратку заказао збор упознао их са ситуацијом која влада у Црној Гори и осталим Српским крајевима у Црној Гори а поглавито са покретом и борбом пуковника г. Станишића. Овакав рад продужио сам до 24 фебруара када сам као главни делегат и организатор

среза Даниловградског пошао на Кујаву да лично реферншем пуковнику г. Станишићу о раду и формацији националног покрета у Даниловом Граду и околини.

21 фебруара одредио сам срески одбор у Даниловом Граду чији сам председник био ја, расписао сам и растурио у народу у оближњим селима прогласе националног покрета и његов циљ који треба да постигне. Копије тих прогласа поседујем. Сва околна села била су у партизанским рукама и под партизанском влашћу. Од 21 па до 26 фебруара одржао сам у три маха зборове у Косоволушкој општини под заштитом националних и окупаторских оружаних снага. Ови зборови имали су значајног утицаја на присутно становништво.

Ноћу 27 фебруара када је Кујава била у критичној ситуацији и оружана снага пуковника г. Станишића предводио сам три алписка батаљона из дивизије „Алпиграја“ коју сам распоредио на положају Курило—Платно—Милојевићи—Богетићи, да снага пуковника г. Станишића неби била уништена од стране 1700 комуниста која је била сконцентрисана од Пјешиваца и Гарча са задатком да наш покрет онемогући. Благодарећи предусретљивости команданта талијанског алпског пука г. пуковника Пецанија ово им је и спречено.

После 27 фебруара продужио сам рад на националној организацији у срезу Данилоградском и лично присуствовао раду организованог одбора у срезу Подгоричком. Спојили смо и сјединили рад у овоме правцу.

Када сам добио поверење код италијанских власти приступио сам наоружању како својих тако и снага пуковника г. Станишића на Кујави. Отпослао сам на Кујаву преко 80 квинтала брашна и осталих потребштина за војску, 76.000 метака, 12 пугкомитраљеза, 4 митраљеза, 2 бацача и издејствовао одобрење за посаду једног вода брдске батерије на брду изнад Фрутка. Све ово радио сам на захтев и споразумно са признатим вођом и командантом народно-ослободилачке војске за Црну Гору и Херцеговину.

До 24 фебруара имао сам 186 уписаних националиста из Даниловог Града и непосредне околине (списак ових поседујем).

9 марта као именовани командир Даниловградске чете добио сам задатак да са Подгоричким батаљоном кога је предводио пешад. мајор г. Пилетић Реља нападнем непријатеља-комунисте са положаја Тараш на правцу Тараш—Вучица—Калезићи—Д. Рсојевићи—Хум—Винићи. Извршењу и у споразуму са мајором г. Пилетићем задатку смо приступили 10 марта у 10 часова, кога смо дана освојили Вучицу до Калезића уз јаку борбу и отпор од стране партизанске, који је био бројно надмоћнији од наше

снаге. У току целог дана као и ноћи 10/11 водила се је огорчена борба. У овој борби имао сам жртава: 1 погинуо и 2 рањена².

11 марта око 14.30 часова добио сам радиограмско наређење да се повучем са положаја Вучица—Калезићи на положај Тараш, због пораза који је претрпљен на Бршну и Озринићима код јединица почив. војводе Никчевића. Повлачење је извршено под јаким притиском партизана но без жртава. По извршеном повлачењу држао сам положај од Бабине Стијене до Секулића уз припомоћ Подгоричког батаљона, под чијом су заштитом у току ноћи 11/12 извучени мртви и рањени са положаја Вучица—Градац—Лубово.

12 марта по подне добио сам наређење да се повуче са положаја уз замену Павковића и да заузмем Горицу, што сам и учинио. Заузимањем Горице нисам имао жртава али сам трпио јаку партизанску ватру са свију страна. Тамо сам заузео подесне положаје и остао све до 22 марта у јутро, када сам смењен ради извршења другог задатка.

22 марта ујутро — извршио сам покрет јединице из Горице преко Данилов Града за Грлић са Подгоричким батаљоном. Код држ. расадника извршен је распоред и пало ми је у део да расчистим десну страну пута све до падина Гарча на правцу Сушице. Задатак је извршен истог дана до 16 часова без борбе и инцидента. У 16.30 часова предато је преко 700 становника Косово—Лушке огштине поручнику бојног брода I класе г. Јакову Јововићу, који је одређен да формира КОСОВО—ЛУШКИ БАТАЉОН. Ово није било без инцидента, јер се је г. Јововић успротивио гледиштима мајора г. Пилетића и мојим, који смо захтевали да се сво становништво комунистички расположено лиши слободе, као и оно које је ухваћено у борби на десној обали реке Зете помеђу села Косића и Плане. Подгорички батаљон, као и моја даниловградска чета преноћили су код Сушице, а сутра дан око 11 часова добивено је радиограмско наређење да се и једни и други вратимо у Секулиће, но интервенцијом капетана г. Ђуровића наређено је да моја чета остане у Косовом Лугу ради смирења духова и формирања Косоволушког батаљона. Нисам на овоме дао пристанак обзиром на заузети став г. Јововића који је штитио комунисте као и чланове њихових породица, већ сам се прикључио Подгоричком батаљону где смо се заједнички вратили у Секулиће — односно Горица, где сам одмах по доласку заузео свој ранији положај.

Од овога дана са четом сам био на положају Горице где сам имао даноноћно препуцавање са партизанима, но без жртава.

27 марта добио сам наређење да садејствујем у одреду мајора г. Пилетића Реље као лева, колона са правцем кретања Горица^

⁸ Види Зборник, том III, књ. 2, док. 151.

Кањ—Јужна ивица Вучице—Д. Рсојевићи—Ожмидријен—Хум—Винићи. Овога дана било је борбе али без жртава са наше стране. На свом правцу ухватио сам 6 партизана, 1 рањеног жандарма-партизана Булатовића и 2 мртва код куће Крста Павићевића који су погинули у борби овога дана. Хум је освојен уз садејство талијанске артилериске ватре овога дана до 17 часова. Национално становништво било је врло расположено, и ако опљачкано од стране комуниста и њихових присталица.

Ноћ 27 и 28 проведена је на положају Хум—Винићи—без борбе.

29 у јутро добио сам наређење да се одвојим из одреда мајора г. Пилетића Реље и продужим кретање правцем Винићи—Капштат, где сам преноћио као предстража одреда а одмах сутрадан 30 продужио покрет за Криваче, одакле сам услед створене ситуације на Тополици и Тополову продужио у борбеном распореду покрет где сам преко целе ноћи водио борбу са партизанима, но без жртава и других последица.

31 марта по добивеном задатку команданта одреда као и лева нападна колона продужио сам напад преко Зова на Пољице где сам провео у борби око 4 сата. У овој борби лакше је рањено 4 националиста. Услед слабе организације и сједињења у командовању јединице које су овога дана оперисале на овоме правцу повукле су се делом у Слатину, а делом ка Јеленку. Овакву ситуацију створио је својим неумешним командовањем командант Павковићког батаљона рез. капет. г. Вулетић Ново.

При одступању моје јединице нарочито се истакао 4 вод као заштитница одступања. Овим водом командовао је поч. Војин Калуђеровић и благодарећи мом личном утицају над овим водом, одступање је извршено без великог броја жртава које су могле пасти овога дана...

1, 2 и 3 априла чета је била на положају у Слатини као активна заштита Бјелопавлићке долине.

4 априла чета се вратила у Данилов Град где сам приступио формирању Петрушинског батаљона у духу наредбе команданта народне војске за Црну Гору и Херцеговину.

5 априла извршена је формација батаљона са саставом 4 чете, игго се види из моје наредбе бр. 1.

6 априла све чете су биле у приправности и чистиле своје реоне.

7 априла потписати са 2 четом упутио се је као помоћ Загарачком батаљону правцем Орашје—Д. и Горње Загарачје. Овога пута повратио сам изгубљени положај од стране Загарачког батаљона и његове одступајуће делове повратио сам на поновно заузете положаје. Услед јаким партизанских снага користио сам

окупаторске тенкове и пратећу брдску артилерију, која је приказала добро дејство у повраћају изгубљених положаја. Овога дана Загарачки батаљон напустио је положаје од Бешиног Убла и Малог Гарча и спустио се је до моста на Сушици тако да су партизанима омогућили паљење кућа и пљачку свих села.

8 априла по извршеном задатку предходног дана и постављењу на положај Загарачког батаљона вратио сам се са 2 четом преко Горњег Загарача—Малог Гарча—Загреде у Данилов Град. Остале чете биле су у приправности и на положају на својој територији.

9 априла друга чета пробавила је на одмору, а остале у приправност и на положају на својој територији.

10 априла чете на положају и у приправности на својој територији а друга чета на одмору у Даниловом Граду.

11 април по наређењу команданта народне војске, повео сам у помоћ Подгоричком батаљону 1 и 2 чету у Горњем Загарачу, где је предходног дана Подгорички батаљон претрпио знатне губитке.

12 и 13 априла потписати са 1 и 2 четом провео је на Бешином Ублу, где је извршено прикупљање погинулих партизана и националиста из Подгоричког батаљона. 3 и 4 чета ово време провеле су на положају Ржиште Ћурчићи—Милојевићи.

14 априла батаљон је извршио покрет са 2 чете у наступном маршу правцем Бешин Убао—Марковина—Велестово, где је на Велестову око 14 часова добивено радиограмско наређење да се полубатаљон врати на Данилов Град ради предстојеће акције, пошто су партизанске снаге биле сконцентрисане на доњим планинама Павковићке општине.

15 априла штаб и ове две чете имале су одмор у Даниловом Граду.

16 априла у зору добио сам наређење да са 1 и 2 четом кренем на Виниће и да тамо послужим као пасивна одбрана Павковићке територије.

Овом приликом стављен ми је под команду поред мог полубатаљона још и Вражегрмски. Јеленачки и део Мартинићког батаљона. Формирао сам комбиновани одред са рејоном обезбеђења Острог—Подвраће—Винићи—Г. Рсојевић — Крилаче — Ковачки Долови—Пољнце и Гостиље Брајовићко. Моје седиште као команданта комбинованог одреда било је с. Винићи.

Од 16 априла па до 2 маја провео сам на овом сектору без губитака, сем што је 19 априла нападнута посада на Подвраћу где је било 4 рањена и 1 погинули. У овој борби храбро се је држао интелектуалски поруч. г. Вујадиновић Душан, који је овога пута био рањен као и редов националиста Перовић Марко.

30 априла услед доласка Љешанског батаљона под командом мајора г. Васа Вукчевића одсек је подељен на два пододсека и

мени је стављен под команду Врежегрмски батаљон са седиштем штаба мог батаљона у Подвраћу, где ми је наређено преселење са додељеним распоредом јединица на положају. Преселење сам извршио 2 маја.

2 и 3 маја јединице су биле на положају Незброј Мужник. За ово време није било борбе са партизанима. Како раније тако и овога пута, на целом сектору извршио сам чишћење позадине и лишио слободе сва лица из партизанских породица, као и она која су била њима наклоњена.

4 маја 3 ударни батаљон-партизански извршио је напад на моје две чете на Незброју и Мужнику у 6.30 часова.

Услед јаког удара партизанских јединица чете су се повукле са положаја под борбом и одступиле једна правцем на Хум, а друга на правцу Шобајићи. Потписати је остао на свом положају у Подвраћу код куће Драгише Вујадиновића, где је са својим ордонансима и делом Подвраћског вода задржао нападача и потом повратио изгубљене положаје.

У овој борби погинуло је 10 националних бораца, а 27 рањено.

Од стране партизана погинуо је командант батаљона озлоглашени комуниста Радосав Бурић — теслог са још 16 партизана.

У овој борби истакли су се својом храброшћу батаљонски барјактар Поповић Павле и следећи четници ордонанси потписатог: Стојановић Марко, Вуковић Милосав, Шаранозић Никола, Ивановић Павле, Стојановић Миладин, Ивановић Драгутин и Ђурановић Никола, који нису хтели напустити потписатог.

У овој борби показали су храброст један део Мујакусовиског вода, који је при одступању партизана извршио заоблазак њиховог левог крила, те је тиме учињена велика услуга потписатом да са мање жртава поврати изгубљени положај.

Списак погинулих и рањених у овој борби послао сам команданту одреда у своје време, те због тога њихова имена овде не помињем.

5, 6, 7 и 8 маја јединице су биле на положају без узнемиравања од стране партизана.

9 маја као командант леве подколоне добио сам задатак да се кренем у борбеном распореду на правцу Жупа. Овога дана водила се борба на Сапчу, али жртава на мојој страни није било. Пошто је поменутог дана освојен Сапач и Каблена Главница, то је на овом положају предузето утврђивање за одбрану, где су јединице и преноћиле на положају. У току ноћи 9/10 није било борбе.

10 маја извршен је покрет са утврђеног положаја у борбеном распореду до Закамења—Вишевац, где је добивено наређење од команданта одреда да се даљи покрет не врши ка Жупи. На овоме положају извршено је утврђивање и преноћиште јединица на положају. У току ноћи 10/11 није било борбе.

11 и 12 маја без промена и борбе, јединице су продужиле утврђивање положаја.

Ноћу 12/13 око 1 час нападнут је један и други батаљон са неколико партизанских тројки које су после краће борбе одби-
вене. У овој борби рањена су 4 националиста — војника из Вре-
жегрмског батаљона, који је био под мојом командом.

14 маја добивено је наређење од команданта одреда да се у борбеном распореду изврши покрет на правцу Жупа—Заград. Одмах по изласку на положаје Заград ухваћена је веза у лево са Никшићким одредом. У току овога дана и ноћи није било борбе нити додира са партизанима.

15 маја јединице у борбеном распореду на положају. Дан и ноћ прошли су без борбе.

16 маја јединице на положају. Без промене и борбе.

17 маја добивено је наређење од команданта одреда за покрет. Покрет је извршен у 8.15 часова у борбеном распореду правцем Заград—ТрешњицаЈ—Коњско—к. 1606. У току овог дана било је мало борбе на Трешњици и Коњском са партизанским заштитницама. Овога пута партизани су одступили у највећем нeredу ка Шавнику и Војнику.

18 маја, по наређењу команданта одреда извршен је покрет са к. 1606 на правцу Закрај—Гвозд—Доње Вучје— Луково где су јединице преноћиле.

19 маја по наређењу команданта одреда мој полубатаљон враћен је камионима Луково—Никшић—Данилов Град р?ди од-
мора, пошто су јединице биле на положају непрекидно 34 дана.

20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 маја људство ове две јединице одмарало се код својих кућа.

28 маја добио сам наређење од команданта народне војске да са две чете кренем у правцу Никшића. Обе јединице преве-
жене су камионима до Никшић^, где су смештене на преноћи-
шту у Страшевини и под Чађавицу.

29 и 30 маја очекивање наређења за покрет.

31 маја по наређењу команданта народне војске извршио сам покрет пут Горњег Поља, одакле сам у борбеном распореду продужио кретање правцем Убличка Главица—Дубраве—Пре-
сјека, где сам ноћу 31 маја на 1 јуна преноћио у борбеном рас-
пореду. У току дана и ноћи није било борбе.

1 јуна извршио сам покрет у наступном маршу и борбеном распореду преко с. Челине на Оцину Пољану, где сам на Оциној караули заузео положај и утврдио га за одбрану. Овога дана било је борбе са партизанима али жртава са, моје стране није било.

2, 3 и 4 јуна јединице су се налазиле на положају Оцина караула. За сво време имали смо додир са партизанима као и препуцавања, али жртава није било.

5 јуна добивено наређење за покрет у правцу с. Ноздре - Ноздра Караула—к. 1515. Овога дана одржаван је контакт са партизаша и вођена борба, као и у току ноћи 5/6 јуна, жртава није било.

6 јуна у 16.15 часова напале су јаке партизанске снаге на положај Стоза и Литије. Том приликом 3 четнички батаљон из одреда Бошка Аграма напустио је без борбе положај Стоги и одступио у највећем нeredу на правцу Пресјека. Јаке партизанске снаге које су бројале преко 400 партизана извршиле су закриљавања мога положаја на к. 1515, одакле сам био принуђен да се рокирам у десно на положај Вишевац и да приђем снаги са којом је располагао Бошко Аграм. Том приликом погинуо ми је један војник.

Ове ноћи када сам изашао на положај око 21 час сазвао сам све офицере и оне под командом Бошка Аграма и саопштио им да смо у критичној ситуацији, заокружени са свих страна јаком партизанском снагом, да се одмах приступи утврђивању и да ни један војник под ценом свог живота не сме напустити положај. Том приликом предложио ми је г. Аграм да извршимо одступање са овога положаја. Ово сам одбио дајући му разлоге да се никакво планско одступање не може извршити ни у једном правцу без великих жртава и губитака, јер смо били заокружени са свију страна и под сталном јаком митраљеском и пуигчаном ватром.

Око 22 часа навалиле су јаке партизанске јединице и освојиле северне положаје на Вишевцу на коме су две чете из одреда Аграма претрпеле већи број губитака и рањених и кренуле у одступање у највећем нeredу. У два маха повратио сам војнике који су напуштали своје положаје, но како је била јака навала како од стране партизана. тако и од оних војника који су напустили положаје нисам могао онемогућити одступање, већ сам и сам наредио да се моје две чете које су биле утврђене на овом положају повлаче на правцу Пресјека.

На овоме положају имао сам под командом свега 86 бораца који су се храбро држали и дали ми своју реч да ће положај држати до последњег ако не буду издале снаге г. Аграма, као што је то био случај са 3 батаљоном из његовог одреда. У овој борби учествовала је 3 и 4 чета мог батаљона.

За време свију борби и покрета од дана националног покрета па до завршетка борбе потписати није никада пошао са целим својим батаљоном у борбу већ само са по једном или две чете, а остале јединице налазиле су се на положајима и у пасивној одбрани Бјелопавлићке долине или са Пјешивачким батаљоном.

7 јуна извршио сам покрет полубатаљона из Горњег Поља до Никшића, где сам на моје тражење добио одобрење да се вратим на одмор за извесно време.

Овде ме је руководило следеће: пгго нисам на време добио појачање које ми је било у Голији јер сам имао податке да се тамо концентришу јаке партизанске снаге.

8 јуна повратио сам полубатаљон камионима из Никшића за Данилов Град где сам јединице распустио ради одмора.

После овога времена нисам вршио покрет батаљоном, јер није било потребе услед тога што су партизанске снаге биле истеране из Црне Горе. Јединице овог батаљона имале су пасивну одбрану у своме племену.

12 децембра 1942 године
Манастир Острог

КОМАНДАНТ :
пешадиски капетан I класе,
Шпиро С. Стојановић

БР. 233

ПРОГЛАС КОМАНДАНТА ЛИМСКО-САНЦАЧКИХ ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. ЗА БОРБУ ПРОТИВ ПАРТИЗАНА И ЊИХОВИХ СИМПАТИЗЕРА

Срби, сви на окуп!

Под снажним ударцима нашег прослављеног оружја, комунистичка авет преживљује своје последње тренутке. Партизански фронт потпуно је разбијен и уништен. За врло кратко време извршиће се последњи обрачун са свим народним злотворима, који су крволочно пили нашу невину крв. Свакодневно уништавамо једну по једну усамљену групицу зликоваца, који се скривају по планинама и пећинама. Биће уништени и они појединци који те зликовце подржавају, живећи у заблуди, да се може повратити њихово царство зла и разврата, царство злочина и безумља. Сваки онај који је учинио злочин своме народу мора искусити заслужену казну, мора одговарати пред народним судом.

У одбрани части, својих народних светиња и прадједовске вере, у заштити своје породице и светиње домаћег огњишта, угрожених од туђих плаћеника и домаћих изрода, тш сте били једнодушни. Без двоумљења, мушки сте потргли своје оружје, — и ослободили се домаћег зла. С презрењем смрти, како то доликује правим Србима, ви сте то скупо платили својом крвљу и небројним жртвама својих најбољих синова. Ви, који сарађујете на овом великом делу народног спаса и препорода, најбоље знате колико су светле и несебичне ове наше жртве. Патили сте, пре-

зирући патње, јер сте знали зашто се борите. Борили сте се са легендарним самопрегорењем, — и извојевали сте победу.

Али не смемо се ни тренутно заносити том победом. Још нисмо дали све што од нас захтева национална слога и част наше родне груди. Чекају нас нове борбе и нова искушења. Чекају нас многа нерешена национална питања. Чекају нас велика дела која нам је историја ставила у задатак. Морамо завршити ово наше дело, и бацити се предано, свом снагом и свом душом својом на овај наш заједнички посао. Наши циљеви су велики и спасоносни и они морају бити до краја испуњени. Да бисмо све то постигли, морамо бити даноноћно на окупу, сврстани раме уз раме, спремни за пожртвовање до крајњих граница могућности. Успећемо само тако ако оставимо ситне зађевице, ако одбацимо себичне прохтеве и интересе, ако презремо све оно што није у потпуној служби народа и отаџбине. Зато на окуп, у густе редове националних прегалица, за част, за свету косовску заставу, испод које су се рађале наше славне епохе.

Ваше вођство даноноћно бди над интересима нације. Верујте у његов постављени зада/гак, јер побеђује само она војска која је потпуно одана својим вођама. Ми стварамо нов програм друштвеног и националног препорода. Морамо за свагда одбацити оне предрасуде из којих се родила наша највећа трагедија, за коју сте ви најмање криви. Постављамо себи за циљ: народно васкрснуће у новом узорнијем облику. Тежимо новом духу култа светосавске традиције, и светлијем видовданском поносу. Ако тим идеалима служите, биће оправдане жртве које сте положили на жртвеник отаџбине.

Зато напред, мушки и искрено, поштено и часно, под једном заставом, за остварење наших националних идеала. На окуп Срби, сви за једнога, један за све: за Н А Р О Д И О Т А Џ - Б И Н У !

19-ХП-
Никољдан 1942.

Војвода
Павле Ђуришић